

Magico - Religious - Customs etc.

araroka,	the custom of possessing coconut trees on another's land.
arobain,	the salutation of touching and smelling noses.
arokara,	to hold in possession a cow or tree on another's land (a frequent custom).
atatarobai,	too much freedom in feeding guests with the household's food.
atinkara,	a flat stone used in a heathen rite for the purpose of giving strength & courage.
atumaongong,	distanced, treated with disrespect.
E kana,	to begin a speech or song.
E wa,	about to become an "eluga", i.e. a priest or sorcerer.
E we,	to eat by eating forbidden food.
E wea,	to perform an incantation on one who has broken his tabu, or who wishes an
E weati,	incantation. <span style="float: right;">[indulgence]</span>
E weboti,	the appropriating to one's self another's place.
Iaki,	to make exchange, especially of food in a market.
Isai,	betrothal.
Ngongoa,	to insist to use another's being named after one's self.
Ibulutika,	to mutually become "butikas".
Ikanibuehne	fish said to be caught through incantation.

Technical Processes

aerona,	to prepare for a fire in an oven.
ana,	to culk a boat or canoe.
anau,	fishing by drawing out fish from holes in the rocks.
anauta,	to extract oil the kernel from a coconut shell bottle.
anau,	to bail out.
anua,	to throw out bait to allure fish.
aneau,	to gather coconuts from a tree.
aneka,	to climb a coconut tree for the purpose of procuring the nuts.
anoaia,	to tie in a bow-knot.
angoa,	to cleanse the nose ear with a small object.
aria,	to perfume.
ata,	to braid, to weave. Braid, as a mat a cloth.
atintotao,	a method of fishing.
atinturawa,	a method of fishing in deep water with "tabore".
E,	to lay a piece a line on the ground to be used as a pattern in cutting and fitting a sail.
Ea,	to measure and fit a sail.
Eca,	high, as the eaves of a house.
Ebea,	to drill or dig out a hole in a rock.
Ekaia,	to finish off the edge of a mat.
Etete,	to engage in trimming with a fringe as a house or a dress.
kaaba,	to cut a groove or mark in a stone or plank.
Ibebe,	a mode of fishing in which crooked bait is used.
Ibu,	completely ignited, as a fire in an earth oven.
Ika,	to found as food in a pebble.
Ikaikua,	(and following for numerous methods of catching fish).

Material objects

asee,	a collection a float of nuts on sticks for transportation by water.
avontobora,	a very wide shelf or left encircling the interior of a house.
au,	pendanus leaf used in caulking a canoe.
ama,	the part of an unfinished mat that has been braided.
anto,	ink.
alca,	a fish bait.
abo,	fish line attached to a reel.
arawa,	a shark's teeth sword, the teeth being lashed to the wooden blade.
arona,	a tree, the — also its bark, used for making fish lines, or thread in a foreign rope.
ata,	a spear, a skull.
ato,	a thatch of coconut leaf. a sperm whale.
atumatua,	a wide, strong pandanus leaf.
awaru,	a coarse food prepared from the stem of the pandanus fruit in times of scarcity.
Eba,	a small case for fishhooks.
Ebaeba,	a raft, a float.
Ebaeba,	the horizontal sticks at the eaves of a house which support the thatch.
Ekena	the edge or border of a mat.
Ena,	a spear, a scow.
iamiriga,	scented oil made from scraped coconut exposed to the sun and boiled.
noto,	a tree, the —
ibunataw,	a second shell hung underneath the first to catch the overflow in "kewene".
ibunakato,	a coconut shell for water not tied to a second.
ibunakato,	an "ibu" for holding kewene to be fermented.
ibunoro,	a preparation of labai mixed with squeezed coconut milk & a little coconut oil.
ibuntoborari,	a small coconut shell for use at the beginning of cutting a spot.

Games, Dancing, etc.

Aunama,	a gathering for feasting.
Angumate,	flying a little to one side as a kite.
Abuabu,	a game.
Eitei,	performing finely in the "reusai".
Euta,	to toss up as in "kabane".
Elu,	a fundamental leaf case containing the feathers of the "citei" to be used in the game of
Ewebwerei,	the game of jumping the rope. a game of jumping over an object. ["kabane".
Icar,	a certain trick in the game of "kabane".
Ibetaw,	a children's game in which one tries to break his neighbor's half-shell with his own half-shell.
Ibo,	a game of pushing another with the shoulder.
Ibulutika,	a sport among children in which their dolls are given in betrayal.
Ika,	a mode of playing ball (a general term).
Ikaika,	the game of punching in the side.
Ikaunen,	a certain style of the makei.
Ikanuiaiaki,	a style of ball-playing.

Relationship terms.

Eishi,

a man's sister-in-law. a woman's brother-in-law.

Rongorongon ni kawai ake a mena n te heba aei

Taekani Naibunaki

Naubuebue are te kuka

Rongorongon te hea are Keewe

Rongorongon te borau

" " " tatabwi

" " " kuaroun

" " " Tabuariki ma Mareau ao taekana  
aika ana

" " " Nei Nibarara

" " " Tinakaruki ni karokoa nei  
Maneaba

These stories were written for Miss Simmons by Ten TIROBA of  
Buariki in Tarawa and copied out with her permission.

---

27.

Teharaki ni kawai mai  
Kiri bati meang

A.  
Rongorongon "Naibunaki"

Naibunaki, lon natin nei Bakatorotoro ma  
Tebokamarawa,

Ao laekana :-

① Tebokamarawa loni kain tari i marawa.

② Nei Bakatorotoro kain aon te aba.

①

Ea riki Tebokamarawa ba lun Nei Bakatorotoro  
ngkai: Aon te long tuana ao e bungia te ter ae te  
mane Nei Bakatorotoro, ao a noria ba te nati ae  
buakaka mani baibainnanti ao a rawa ni  
kawakina, ao a nneia i nanon te baene ao a  
katinetinea n te tabo ae a na aki noria aomata  
ba a rawa ni mana i rouna, ba tiaki te ataei ae  
aron te aomata ba e baibainnanti tarukina, ~~ao~~  
ao a aranna ba "Bebeti" ao nanon te ara ae Bebeti,  
lon te aomata ae manori ae kana te nanobaba,  
ke tas te anti ae akea manena ae aki bonana  
ae akea makana teutana. Aoi mwin arei,  
ao a mana reke uoman natin Tebokamarawa ma  
nei Bakatorotoro aike mane: aran temanna  
"Naikamawa," ao nanon te ara ae Naikamawa,  
kana te tamaroa ae bati n raviroi, ao natio are  
te kauoman, e aki atahi arana ao lon  
te nati ae tamaroa naba tarakina ao e taku  
naba te roioroio ba tas lon arana naba Naikamawa  
Teniman natin Tebokamarawa ma nei  
Bakatorotoro; Tebokamarawa, e bati n taniria  
natina aike tamaroa ake a aranaaki ba Naikamawa

ake a hūniaki rimwi, Ekakamarakeia  
 mani kakamoia n te boi ae koraki  
 as natina are te karimoa are Bebeti,  
 ea manuokia n aki akoia, as e a bon  
 tinetine naba i nanon te baene n te boi  
 ae koraki n aki aianaki te amaraake,  
 Ao Bebeti e oio banān tinana bā e nate onako  
 i rarikina as e weteia, as e takeu nakoina;  
 "Bakatoroto:" as tinana e oio banana as e  
 kaeka natina as e kaia; "Matu, uia ko  
 bon main ikeai ko tinetine i nanon te baene  
 aei!" Na boni kawakiniko ba ko atāia  
 ba e aki tāiriko tamam bakioina nke ko  
 baibainnanti as e mana n natiniko, as te  
 atāi are Bebeti e tuāna tinana ba e na kabara  
 te baene are mena i nanona, as tinana e  
 kabara nai aron ana taeka natina nakoina.  
 Ao ike e a tū ni bara te baene nako aoutano  
 as e takeu te tei are Bebeti nako tinana;  
 "Kona tabekai nako, as te na mena n te  
 tābo tinana ae raroa riki ma aban tāman  
 ba Ibatī ni kananoāna ba e ribai tāman"  
 as tinana e tābeka te baene are e mena iai  
 natina, as a manāna n nako as a mena  
 n te tābo tinana ae raroa riki; as a tiku  
 ni maeka iai, Ao Bebeti e tuāna tinana  
 anaas te kora ba e na kanoa, as e  
 kanoa tinana as e tū: as e rus Bebeti  
 mai nanon te baene as onako n akawa  
 i tūri as ike e a oke n akawa as e raū  
 ni maite te ika ae ababaki, as aki kona  
 ni kabanea ni kanna as a tāwaiā n te  
 pirina as Tebokamarawa are tamana, ea nāe



ni kakaea nei Bakatoroto ma na tina are te  
 huihainanti are Te Bebeti, ao e a tiba kuneia n te  
 tabo are a mena iai, ao e kauria nakon ana tabo  
 mae rawa te tei are Bebeti ni iri, ao e keitania  
 ao e taku nakoia. Kua mana okirinikami  
 nina bon, ao e nako mai ironia. E a mana taetae  
 Bebeti nakon tinana ao e kanai, E riai ikana  
 te a mana nako, ba e taku Tebokamarawa  
 hae na mana oki n te inabon; ao a mana  
 manana n nako ao a kararoaia riki ba e  
 aia n aki noria Tebokamarawa, ao a mana  
 roko n te tabo tinana ao a mana maeka iai;  
 ao e mana nako Bebeti n akawa ao areke i ka  
 ake bati, ao a aki kona naba ni kanna,  
 ao a tawara i an te ririna, ao a mana  
 kakaeaki n aia tabo are a moa ni mena iai  
 roun Tebokamarawa ao a mana reke n te  
 tabo arei, ao e taku, Ia nae ni kakaein kami  
 n te tabo are kam moa ni mena iai ao ake a  
 ikami, ao naia kam boni mena i kai! Ao Ia  
 roko ikai ba kam na irai nakon te tabo  
 are i mena iai, ao Bebeti e rawa naba ni iri,  
 ao e a mana nako Tebokamarawa ao e taku nako  
 ia, Ia mana oki ni wetinikami n te ina-bon  
 matia kabo i kai matai mana kitana ikai  
 i mai. Ao e a mana taetae Bebeti nakon  
 tinana ao e kanai; Tina mana nako ao kona  
 tai mana labekai ba I kona te te nakonako  
 i waeu ikai, ao a naia ni manana ao e  
 taku Bebeti nakon tinana; Kua tuanko,  
 noria, e a kan roko Tebokamarawa n te bon  
 aei ao ane e na mana kuneira man oira  
 i noki i nanon kawaira ao ane e na mana

kairira uakoira, mānaia ae I kan tuāko  
 bānkara e a māna kuneira ao ti na karava  
 tē kuneiman tūana ba e aōna n aki atāira,  
 Kona arana ba "Kāibunaki" ūkana e roko  
 i rarikira Tebokamarawa, ao nkeve kona onea  
 taetaem ni karurua bānām, ao ane e nabo  
 aki atāira ūkana ti oneaki n tē aro uei. Ao nke  
 a tābe n nakonako i aoni kawaiā ae moan  
 raroa; ao a rairaki, ao u rosa Tebokamarawa  
 ba e a kan roko i rouā ao e wewete nei Bakatoroto  
 ni karurua bānana ni wetea aran natina ao  
 e kānai; Kāibunaki, taninai, ao e a māna wewete  
 naba n aron aei, ao e oño Tebokamarawa tē ara are  
 Kāibunaki ao bānan tē aine ae rurururu: ao e  
 tēi Tebokamarawa ao e kānai nakoia, Iai aomata  
 aika kam noria ūkai kam nakonako? ao a  
 kānai, Bn iai ba tēmana tē aine ae rimoara  
 ao iai uotāna tē baene ae e mena i nanona  
 tē tēi ae baibainanti, ao e tāku Tebokamarawa  
 n ana iaño; Kua oki ba I aki māna kunea tē  
 tabo ae a mena iai ūkai. ao e aki atāia ba bon  
 naia ake a kataetāea ao e rairaki n oki Tebokamarawa  
 ao enako ni mena i Bikentōka i Tarawa, ao  
 rabatāna tē ai ae ura, kāna aron tē ai are n tē wa  
 n tātāe.

Ao Kāibunaki are Bebeti, e tiku n tē  
 nukamotu tūana ae bon tē raereke ae akeā kain  
 aona ae kāna tē "Itimati," ao tē tē kāina tē kai i aona  
 ba tē "ren" ao a mena i an nuna, naia ma kinana  
 ae nei Bakatoroto, ao bon iai tāuani kawai  
 aika maeka iai aomata, i meania. Ie kawa  
 are i meania iai ueana tē aine; nei Teareintarawa,  
 ao tē kawa are maiakina, iai naba ueana tē

miane; arana, Naikamawa are bon tarina, are  
 tuare tãniria tamana are Tebokamarawa.

Ba mamaeka i an Teren arei Naibunaki matan tinana  
 ae Hei Bakatorotoro. Ao iai te bai ian Teren arei, <sup>ae</sup> Banabana  
 nako mone, are bon ana kawa tinana ae Hei  
 Bakatorotoro, ao bon naia uean mone Hei Bakatorotoro,  
 ma e tuai n atãia tuare Naibunaki are natina,  
 ae e rabunaki matan te Banabana arei iron Hei  
 Bakatorotoro ao a tekateka i avna i an Teren arei.  
 Ao ñke a man teutana, ao a baki, ao e ielã te  
 inoi Hei Bakatorotoro ao e taetae man te banabana arei  
 i tukin kanana ma natina, ae e karina bama n te  
 banabana ao e ananaki te amarake ae e a tãba  
 nako man te ai, te ika, te b'abã, te kamainai  
 ae tã n aeaki i nanon te ibu aika uoua; ao e  
 wetea natina ao e kañai; Hakomai ba ti na amarake  
 ni baika i kukune ikai! ao e rokonatina ao e mimi  
 ni baiketeki, ba raravi ao a kabuehue naba, ao a  
 amarake mani moi ao e aki mãna titirake nakon  
 tinana te bai tuana, ao e ti tabe ni iañoa aron  
 tinana n te bon ae koraki. (D). E iañoa arona moa  
 ñke e sawa n natinaiki, ao e taku ba tao e bon  
 kakamaina tinana ao e aki atãia naba. (E). E iañoa  
 arona ñke a teirake ni kanaen, ao e nako n akawa  
 ao a bati konana ao e aki atãia naba ba tao boni  
 mairoun naba tinana. (F). E iañoa naba arona ñke  
 a aki kona ni kinãki rabataia iron Tebokamarawa  
 i tukin te ara ao te taetae, ao e bon aki atãia naba  
 ao e taku n ana iaño, tao bon mairoun naba tinana.  
 E nañ tãba ota iiki irona ñke a mena n te nukamotu  
 arei, ae akea te kai n amarake iai ba kañ  
 amarake aika raravi ma te ran ae maitoro, ao bon  
 akea te ni ma te sua, ao akea naba te maniba, ao

a hon eereke naba n te hon ae koraki amaraake  
aika hon. x

E a siki i aon rabatan Haibunaki te  
avaki ae te tona are (te kinaka) hon te avaki ae  
kamara. Ho kawa ake uoua a tia n oho ba  
iai koin te nukamotu are i marenaia aika  
aumata aika kananoana man akea bataia, ao e  
oho naba te aba ba aumata aika avaki ao akea  
kamara, ma naia ae hon akea ae kan raonia, ao  
akea ae kani buoki'a.

Te takakaro; Hon iai te takakaro n te  
kawa are mai meān; Te tie ma te oeano, hon  
onia takakaro hei Teareintarawa are aia uea. E  
a oho nikai Haikamawa te takakaro aei, ao e  
kan nako iai ba e na takakaro ma nai'a, akea  
raona man ana kawa ae iria, ba e kani kua  
Haikamawa ao e roko n te nukamotu ao e noia  
Haibunaki n tekateka i ani batana te ren, ao  
e weteia: - "Haibunaki, katauraviko ba ti na  
nako ni mataku n te kakakaro, n te kawa ae  
i meānim aei." E taku Haibunaki; Tao n  
hon aki iriko ba o avaki, ao o kamara, ao e  
taku Haikamawa, ko aki takakaro ba ko hon  
aviko n te katēka ni mataku n tataminai ba  
nkana tao e a kani hon ao ti a oki naba; ao  
naia e rawawata nanona, ao e taku tinana are  
hei Bakatororo nako ina, "ko na iai" ao e a hon  
iai naba. Ho a manana ao e rimoaia te iti ae te  
teuana ba hon itini teuare Haikamawa ba kavtan  
tamarana, ao e noaki te iti aei ironia koin  
te takakaro ao e atāia ba e nan roko Haikamawa  
nako aia takakaro, ao e kukuei hei Teareintarawa  
ao e toka i nanon te tie, ao e tuania aumata  
ba a na katētia i main Haikamawa; ao nke

a roko, ao a tei ba a na mataku moa, ao Nei Tearentarawa  
e wetea Naikamawa ba e na katiteta, ao e roko Naikamawa  
ni katiteta, ao e taku nakon Naikamawa; "Ko aera ike ai ko  
kaura mai te kinaka are Naibunaki?" ao e taku Naikamawa  
nakoina, E aoria ba e raroa ma tiem: ao Naibunaki e bon oio  
ba e ribaia Nei Tearentarawa, ma uiaia are e tabeka  
tekatekana te atibu, ao e kararoa ma te tie. ao ike e a  
kanibon ao e wetea Naibunaki Naikamawa ba a nani  
nako n okiri aia tabo, ao a mana roko n aia tabo. E tiku  
Naibunaki i an te ren are ana tabo ao Naikamawa e nako  
n ana kawa; ao e a mana tuana Naibunaki ba a na mana  
oki n te inabon. Ao Naibunaki e tuana tinana ike e ribaia  
Nei Tearentarawa ao e taku tinana nakoina; Ko na iri naba  
ikana e a mana weteiko Naikamawa ni nabon, ao tui takakaro  
ba tekateka naba i aon te atibu are ko tekateka iai Ao ike e a  
inabon ao e a mana roko Naikamawa, ao a mana uiaia ni  
manana, arona naba arei, e rimoaia te iti ae, <sup>te</sup> tuana, ao  
a mana atia kain te takakaro ba e na roko Naikamawa, ao e  
a mana katauraoa te takakaro Nei Tearentarawa i main  
Naikamawa, ao a tirake n ocano ma te ikatokatoka; ao ike  
a roko ao e weteaki Naikamawa ba e na ~~o~~ ocano ocano mani  
ikatokatoka, ao Naibunaki e a mana okira nena are te.  
atibu n tekateka i aona, ao e baka te ano i rarikin Naibunaki  
ao e taetae Nei Tearentarawa ni kanai, Tara au ano, e ho  
ma Naibunaki keaki? ao a kanai; E bon raroa ma uiaia.  
Ao e a mana taku, Taratara au ano ba ikana e ho ma tuare:  
ao kam na kaki: ba te aoraki ae hato ni kamara aorakina;  
ao Naibunaki; e bon oio ana taeka Nei Tearentarawa, ao e  
hato ni mama i mataia aomata. Ao ike e a kani bon ao e  
a mana kanai kanai Naikamawa nakon Naibunaki;  
E a bon ma tu nako, ao e tuania Nei Tearentarawa ba a  
na mana oki ni nabon, ao e tiku n ana tabo Naibunaki  
ao Naikamawa e nakon ana tabo. Ao e a mana taetae Naia-

Funaki nakon tinana ba e nau aki oki n ua  
 Hainkamawa nkanana e roko ni nnaabon, ba e o  
 boni mama i hukina nke e ono ana taeka  
 hei Teareintarawa are kamara uruna nkanana e  
 to ana ano ma rabatana; ao e kauka ana  
 matawa hei Bakatoroto ao e taetae ma kain  
 te kawa are i mone, ao a roko aomata  
 tabeman ao a kaura nako Hainkamawa ni  
 karavia mani katoka te aoraki are uruna,  
 ao nke tao e a kan te naina, ao a mana  
 nikiria n ana tabo are an te ren, ao e  
 noia tinana ba moan te raiovi natina, ao  
 e taku nako ina. Ko a tiba tau nkai, bon  
 akea temana siki ae e na tamawa nakoim;  
 ao nkanana e a mana kairiko Hainkamawa ni  
 nnaabon ao ane e na weteko hei Teareintarawa  
 nakon te takakaro ma tai kawaria, ao nako  
 naba tekateka i aoni mem te atibu are ko  
 memena iai ni karokoa mana okimi, ao tai  
 takakaro naba. Ho nke e a mana inabon,  
 ao e a mana roko Hainkamawa ao e wetea  
 naba Hainkamawa ao a mana manana, nai'a  
 ake uoman, ao e a mana rimoaia te iti, ao a  
 mimi kain te takakaro b'a ai uona te iti ae  
 roko i buakoa, ao e korakora siki Otan te  
 iti teuana nakon are teuana, ao a bon atai  
 ba e a tiba roko te iti are korakora Otana;  
 ba a aki tantaneiai ma te iti arei, ao te iti  
 ao e mamara Otana, a bon atai ba itini  
 Hainkamawa. Ho a kanai, dai temana te  
 aomata ae tamawa siki nako Hainkamawa;  
 Ha nia are e kukuei hei Teareintarawa ao e  
 katauravi ana takakaro i m'ain aomata ake  
 a kan roko, ao nke a roko ao a noaki Hainkamawa

Ba te aomata ae moan te rairoi mani itiaki Carakina, ao e  
 nako naba ni kawara nrena te atibu are e tetekateka i  
 aona, ao Waikamawa e nakon te takakaro, ao nke e noria  
 Nei Teareintarawa n tetekateka i aon te atibu, ao e kanai  
 nakoina: "Naibunaki, kona nako mai ni katieai," ao e taku  
 Naibunaki; Erawa ni kamara tiem irou, ba bon te kinaka  
 Nai. Ao ea mana taetae naba Nei Teareintarawa ao e kanai.  
 Ukana tas ko aki katieai ao Uka ruo man tiem, Etaku  
 Naibunaki, Kona tai ruo man tiem, ba e na bon katieteko  
 Waikamawa ba ko bon atai ba e bati ni kamara te aoraki  
 ae i rou. Ao nke e aki roko Naibunaki ao e kawataata n ruo  
 Nei Teareintarawa mai nanon tiema, ao e ana te ano, ao e  
 katoka nakon Naibunaki, ao nke e baka te ano i rarikin  
 tenare Naibunaki, ao e ana te kai ni boa nako te ano iai  
 mai rarikina; hae aki kan tana ni baina, ba avitkoa e rawa  
 ni kamara te ano ni baina. Etaku Nei Teareintarawa nakon  
 Ten Naibunaki; Tai oroa n te kai, ma bon oroa anais tana  
 i baina, ao koa nako mai ba te na katokataka ba I kantaminaike  
 nke ai ma bareiko: Ba kabana ana taeka Naibunaki ao e  
 taku; I bon aki kema n nako uti ba I kan nako n rimoan  
 Waikamawa n rimoana nakon au tabo, ba I kani wene i tukin  
 au aoraki, ba a maraki kinakan ma Uka ni nako ba e  
 a rimwi Waikamawa: ao nke e a kirake ba e nani nako, ao e  
 kitana te takakaro Nei Teareintarawa aotei rake n ira Naibunaki,  
 ao Naibunaki e katikua ba e kawa n aoraki mani baki,  
 ba akea te kai n amarake i abana, ao akea te tata ae e  
 na tikin n ran iai; ao e taku Teareintarawa, baki akaka ba I a ira  
 kananoanam ma tai katikai ba I a bon taniriko, ma I-  
 tuanko ba kona tai urin au bure ake ko bon atai, ba I a iriteo  
 ba am oro Nai. Ao nke ea noraki Nei Teareintarawa ba e a  
 ira Naibunaki, ao a roko ana utu n tana ao a kanai,  
 Neiko, kma tikin mairona te aomata anne ba ko kawa ni  
 mate ba akea kanais, ao akea nneia ni maeka; bai te

nneia naba au Teren. E laku Neierei, E a tau, man tã  
 kabatia ami laka ha I a nako: Ao a kabo ma  
 raia ao a taku Ti a kabo! ma ti na tuanko ara taeka;  
 Ti na bon rimui ba ko kawa ni haki, ma ti na uota  
 kanami uan te non, ba a aki tataneiai Naibunaki ma  
 linana ni kana te babai ma te kabubu; ba tao ai boni  
 kanais naba uan te non inkana a kakaea. Ao e tan nako  
 ian Hei Bakatorotoro ao e nora natina ba iai raona te aine,  
 ao e taetae nako mone ba e na uotaki nako ina te  
 amarake ae bou ae e a tiba man te ai, ao a hane n roko  
 irona, ao a roko natina ao a tekateka i an te ren, ao e bati  
 ni kukurei hei Bakatorotoro nakon Hei Teareintarawa, ao e  
 kawetata n tabeka ana amarake nako mataia. Ba a  
 na amarak e ao nke e nora te amarake ae bati n raioiroi  
 Hei Teareintarawa ao e taetae nakon luna ao e kanai;  
 Eanaki maia te amarake aei? ao Naibunaki e kanai  
 nakoima; Ekunea Hei Bakatorotoro i tari ba tao menan  
 kanan Naikamawa ae kaki ma tao e a betinako ao e a  
 koro i an abara; e taku neierei; Ti aki aron ae kuneaki  
 bai aiki ao boni baika tiba karavaki aika kankan.  
 Tao na-bon aia bon ni mena n ana tabo Naibunaki; ao a  
 iano ana utu Hei Teareintarawa ba a na rimwina boe  
 kawa ni matenibaki irona Naibunaki ba akua aia  
 aia amiarake; ao a ikota aia utu ni kabancia ao a  
 nako moa ni kalaurava te non ba notia nakon  
 Hei Teareintarawa, ao nke e a tia n sete man te non ao a  
 kabaka wai a ao a ieie ni kaeta ana tabo Naibunaki;  
 ao Hei Bakatorotoro e nori wa aika kaeta abana ao e a  
 kaman ataia ba wai kain ana kawa Hei Teareintarawa  
 ao e bon matu Hei Teareintarawa n te naina anne; ao e a  
 mana taetae Hei Bakatorotoro ao e tuania kain mone ba  
 ana uota te bati ae e a tia ni karavaki raioi; ba a na  
 mena i ana aomata aika ana roko; ao a na uoti naba



amānake ukū maiti; babai na ukū, ao kamamāi na tuae, te kaluba  
 te mōmōto. ao e unā n tei te bata ae tamaroa, ao e bati  
 amānake ukū mena i nanona; a ikotaki n te tabo teuana tūian  
 amānake, ao e kaitiakaki tabona te tabona ba mena aomata ake  
 a na roko. E a uti ni matu nei Teareintarawa, ao e taratara  
 nako ao akeu ba e noa te bata ae ababaki ae tamaroa, ao  
 e nako ni matakū iai, ao e noa amānake ukū bati i an te  
 bata uei ao e mimi naba iai ba rāni ni bati; ao a reke ma  
 ia? ao a mān teutana, ao a roko naba waia ana koraki nei  
 Teareintarawa, ao e ruo moa nei Teareintarawa ao a noia ngka  
 e ruo, ao a takama mai aoni waia ni kangai; Kawāetātako  
 nako mai, ko ua ra? ko mau ke ko mate? ao ngāia e taku  
 nako ia; Tera uotami ane i nanon ami bābā akame? ao e  
 kangai; Uān te non, na uetea lum ba e na buoki n tabeki,  
 ba a rang n ababaki bābā aikai: ao e taku nei Teareintarawa  
 nako ia; kam bati ni kamamaeai n ami amānake ane; kam na  
 kākai i tari ni kawāetata, te koraki ae 1 mena i noia ukū, a  
 tuai ni kana uan te non ngke 1 moa n roko noia ni karokoa  
 ngkai, ba ti karai te bābāi na te tuae, te kaluba ao te ukū,  
 te kamamāi ao te mōmōto; lon amānake ukū lon karai, kam  
 na nako mai ngkai ao ane kam na noa te bata ae kanga te  
 māneaba, ba e a tia ni katauraaki i bukimi ba kam na mena  
 iai ngkai, ane kam na noa amānake ukū moa ni bati, a kana  
 ikotaki n te tabo teuana: ngkana kam noa bābāi ao ane kam  
 na mama iai, ao ane kam na nanokawaki i nanoni ngkai kam  
 bakataei tākaiā rakai, n uota mai karai uan te non ae lon te  
 amānake ae buakaka ae karan te non na te makuro, ao ngkani  
 kam uoti ba karan nei Bakatoroto no hoarūaki uan te non;  
 ao umwi e a mōngā mo hoarūaki rakan te wa, ao ngāia a  
 kawāetata ni kaki kanoan waia nako tari, ao e noia hoarūaki  
 ba a kākaiāi kanoan te wa te non, ao e tava mān uoti nako  
 etā; ao a taku koin wa akekei; ti butiko ba kono tai uoti  
 bābāi ba a bubuaka, ao ngāia e kangai; Ti kutekūi ni kam

amarake n te non ba Con. akea karara; bati reken karara  
 n kana tao e betinako te amarake ao tikeunea iaon te bice  
 aotia tiba kana ae raivori. Ao ike a waerake ao arin  
 ian te bata arei, ao a nori amarake aika bati, ao a  
 kamarakeaki ~~ai~~ ni baika raravi; ao Maibunaki ma  
 tinana a anai kanaia non ao a uai n amarake  
 ma naia. Uke abane sia bon tenibon ao a kan okira  
 aia tabo; ao ike e a bon ao e a mana taetae kei Bakatoroto  
 ba e na notaki nako ina te amarake ae aia tianaki  
 amata akekei nako abaia, Ersko, Te kati + te kaba  
 te tanana te buatoro te korokoro te ririniman; te kamaimai  
 ao te kaben. Etaku te rongorong; a aki bane n toka  
 kanoani wria ba a keko. ~~ba~~ aranaki te tabo arei ba  
 te ~~kanon~~ Tebonoua" Nanona, kamamaean te kaini katoro  
 ma te karitoto. (amene).

Ponoroŋoia t̄ari aika nomān.

2

Beia ma Tekai

Houbwebwe t̄e kuka. B.

Bon t̄ari uakai ao bon uen naba; aia labo, Buaruki i Tarawa. Ekaraoaki aia bwia t̄e atibu ae karietat̄aki, ao e kateaki t̄e maneaba i aon t̄e bwia t̄e atibu arei, ao a mamaet̄ka iai Beia ao Tekai n t̄e bon ae koraki, ba neia ni kaneaki; Iai t̄e t̄a karava kamaia t̄e tekai; aran tenarei "Houbwebwe," boni kain t̄e kawa ae Mat̄an (Terake) i Tarawa naba. Ukana e roko bonin t̄e ika ae t̄e maebon rekci Buaruki, ao e kawataaki Houbwebwe ba e na karava t̄e ika n umunna mani kaki arina, ao e karana ni baraiia nake ana ai; ao aia moti unimane ake t̄ani mena i rarikin t̄e uen, ukana t̄ao e aki mai rawi t̄e ika ao e na oreaki atun Houbwebwe t̄entana ni karekeaki mwina i atuna kei ramana; arona naba ukana e bue t̄e ika ke t̄ao e aki bane arin ana i kae, ao e karavaaki naba nako ina oreakina ni kaotaki naba mwina i atuna kei ramana. Ai aroarona nako naba n t̄ain t̄e ikabuti ae koraki, ukana e bane bonin t̄e maebon ao e a maŋa toki oean atuna, ao a maŋa mas mwini kaina; ao e aki un ao e aki rawa n ana makuri are t̄e kukanā t̄e ika. Bon t̄e bon tenana ūke e a maŋa toki t̄ain t̄e ikabuti, e a maŋa okira ana kawa are Mat̄an, ao e nako tanrake Houbwebwe ni kakaea t̄e an ae maitoro ba e Bati ni bue rabatana ba mwini t̄e makuri n t̄e ika i Buaruki ao mwini naba t̄e tirinaki, ao e roko i tanrake ao wene i an t̄e ni ae un, ao e roko irouna t̄e an ae maitoro, ao e matu ao ūke e kume ni matu Houbwebwe i an t̄e ni arei, ao e t̄e i etan atuna t̄e aine. Temana ae nako mai marawa; ba kain t̄e wa ae nako e teweaki nako, ao e a uana rake ao ūke e a roko i etā ao e a rosa t̄e aomata are e wene i an t̄e ni, ma ūaia are e e roko n t̄e i rariscina ao e kantia ao ūke e a uti tenarei ao e kuba irouna ūke e t̄araia ba t̄e aki kain Tarawa, ao e t̄aken nako ina,

Neiko, Es nako maia? ao e kañai; Iuana mai marawa  
 ba Iteuaki nako man te wa, ba te nako ma I  
 Marakei nkeai ba ti na kawara Marana, ao a ribai.  
 kain wara n roko i Maiana, ba aonkoia I kawa  
 ni kamanoia n te rabakau n karaki n aron  
 karakin karawa ma karakin aonaba. ba aonkoia  
 Irabakau riki nako ia, ma kawa ni kamauaki  
 kakanoia i rou, ao Iaki ata aia iano, ao I kuba  
 nke a kabakai i tari, ao a kabuta nako waia  
 ni kitanaia, ao I a bon uaua ni karokoa ikai; ao nke  
 a tei waua ao I teirake ao I a noriko i an te ni aei, ao I  
 a nako mai ni kautiko. Etaku tenare Noubwebwe,  
 Nako mai, ba ti naairi nako batan; I a tita toronitai  
 iroum ba bon akea te aine irou, ma e riai ba te a  
 iraoro, ba ti aona ni kawakinira i bon i roura: ao e  
 taku Neierei, Eraviroi am taeka. Ao nke a ruruon ao e taku  
 Noubwebwe, An tai aram? e taku Neierei Nimoa arau,  
 ao nke an tai aram? ao e a mana kan kañai  
 tenarei, Noubwebwe arau. ao a roko ao a bon tekateka  
 n rau; ao rimwi a roko reke natia aika bunaki  
 n te tebonina aia bon ni bunaki, ao aikai arai,  
 Tabutoa Hamumuri, Manikaina, ao Tean. Teniman  
 aika bunaki n aomata ao te kaa man, bon tiaki  
 te aomata ba bon te an. Ao a ikawai ataci akekei, ao  
 a takakaro i tari ikana e ora: ai uia nako naba ni bon  
 aika bati, Ao e a mana roko bonin te maabo, ao e a mana  
 roko wetean Noubwebwe ba e na kara aa naba  
 te ika, ao e a mana teirake tenarei ao buna are  
 Nei Nimanoa e aki ata ana makuri Noubwebwe  
 are te lia karawa kañai uia ao e kañai. nako  
 buna nke a roko weteana, Noubwebwe koma era  
 nkei ko weteaki? ao e karaba ana makuri  
 tenare Noubwebwe ao e kañai Iao I weteaki ba n na

katoa te karoun i hikin te ikabuti, ma na  
 nako ba e aona n reke karara te maeho. E  
 taku nei nei, hako: ao e nako Houwebeue, ao  
 nke e a maana bane bonin te ikabuti, ao e oki  
 nakon ana tabo teuare Houwebeue ao e wota te b'ara  
 ni ika ae ti. teb'arana, ba kanan tuna ma natina;  
 ao hei Him'anoa e nora atun Houwebeue ba e a  
 maana ikoaki, ao e wetia n tiliakimma hikin  
 ikoakin atuna, ao e kanai Houwebeue nakon hei  
 Him'anoa: E boni ikoaki atu nke o hiri i  
 hikin te akawa, ao o b'aka ao e mena i an atu  
 te atibu ae kakan tabona, ma naia are e a  
 teke atu iai. Ao simwi e a maana soko naba  
 tain te ikabuti n reke i Buasiki ao e soko naba  
 wetana n aron naba are simoa, ao nke e a  
 maana bane bonina ao e a maana oki ma teuana  
 te baa ni ika, ao e a maana maibi naba atuna  
 ma ramana ao e a maana noia naba tuna ba  
 e tahena ram'ana ba muin oiana n te kai, ao  
 e taku, E a maana maibi naba ram'am Houwebeue  
 ao e taku Houwebeue; Heiko, ba te aa! O tinea  
 maianan te kaina ae irasiki, ao e a maoto naba  
 ao tabona are maoto ao boni naia ae bakara  
 ram'au; ao hei Him'anoa e tabe ni ia'noa  
 ikoakin Houwebeue, ba inkana e oki mai Buasiki  
 ao e maibi atuna, ao e makoro ram'ana. Ao  
 e a maana soko naba bonin te maeho i Buasiki,  
 ao e soko naba ~~bonin~~ wetakin Houwebeue n arona  
 naba simoa. e nako naba Houwebeue ni karawa  
 ana makui are te umuna te maeho ma te  
 kiki arina ae mao: - E a wetia n kai  
 natina hei Him'anoa ao e taku nako ia; kam  
 na nako n simwin tamami, ao kam na taroia

ʻa te ʻa ana makuri, ke te ʻa arororona! kam  
 na aki kaotūkami i matāna ʻa kamānānā a  
 arona are kam nōria aō tūānāi ʻa ʻa atōā, a  
 a kānāi natina nako ina; Ti na aki nako  
 nāria ʻa ti kai nōraki iouia aomata, ma e  
 riai n nako tarira are te ān ʻa e aki nōraki  
 rābatāna ʻa bon te ān. Ho e taku te ān, ʻa  
 nako n nōria ʻa i waetata, aō e nako te ān;  
 aō e rītāri ʻa e aki tōua eta, aō kāin Buariki  
 a nōra te nō i tāri ʻa moan te ririētā, ʻe e  
 tābekia te ān aē korakora; aō e rōko i Buariki  
 te ān arei, aō e nakonako i nanon te kawa  
 ʻa e ukoukora tāmana are ʻaoubwebe, aō a maiti  
 tāta ma umā aika baka n te ān arei; aō e a  
 nōra tāmana ʻa e karava te ika aē te maēbo  
 ni kāki arina, aō ʻaoubwebe e a bon atā rōkon  
 natina are te ān, aō e tāetāe nakon natina ʻa e  
 na aki iowawa ni kabakai aia bai aomata, aō  
 e tāetāe te ān i tānān tāmana, aō e kānāi  
 ʻaoubwebe, te ʻa ane ko karāia? e taku  
 ʻaoubwebe; ʻa bon karavi baikai ʻa kānāia  
 uea aika Beia ma Tekeai, aō e a māna taku te  
 ān. E kānāia ʻa ʻa ʻa ʻa ʻa ʻa ʻa ʻa ʻa ʻa  
 n tāra aom ma am makuri, aō ʻa māna  
 nako ina aō ʻa kaota aom arei. Ho e a  
 nako te ān, aō e rōko iouin tināna aō e kānāia  
 tināna aon ana makuri ʻaoubwebe are bon nāia  
 te tāi karavi kānāia uea, ma nkāna e hūe te  
 ika ke aki mai teutāna aō e tūnāki, aō e iheaki  
 atūna. E taku ʻa ʻa ʻa ʻa ʻa ʻa ʻa ʻa ʻa  
 teutāna, ʻa nkāna e nako mai meān aō e a ikoaki  
 naba atūna ke samana. Ho nkāi, ʻa tūnāki  
 ʻa kam na nako ni hūkia n ana makuri ʻa e

Kananooāna tāmami ba bon tē tōro, ao aei amā  
 makuei ūkana kam soko; kam na karava  
 ana ai, ao kam na tābeka atia tē atihu ao kam  
 na karekea baran ana ika tē bōnni: ao ūkana  
 e mai ao kam na māna kamarakēia; Beia ma  
 Tekaaī, n aaron naba are kakaravia tāmami  
 are nakoana n tōro; ai aaron naba. Ho a  
 nako atāei akeki n simwin tāmāia, n aaron ana  
 tāeka tūaia nako ia; ao moan ababaki sorobuaka  
 akekei, ao aaintōa; tāo 3 tē aomatā ae reitāki,  
 ao tī tē fo ma abaki'a. Ho ūke a soko i  
 Buariki ao a makaki i bukin ababaki'a, ao a  
 maku naba Beia ao Tekaaī, ao a kanakva dia  
 tāeka, ba a na bati n akvaki aomatā akekei  
 ba maku iouia, ao a tāku ba rewa n uua dia  
 kawa ūkana tāo a aki karineaki iouia. ma  
 ūaia are a bati n akvaki man karineaki, ao  
 a tuāia kām tē kawa aei ba a na aki  
 karavi faikekei nako ia, ba bon tōro ūaia  
 kaika tām karava kanan tē uua, ao a soko  
 ni buka ana makuei tāmāia. Ma ūaia are  
 a tēiake ao a nako ni karava ana makuei  
 Houbwehwe are tāmāia. A tābeka ana atī tē  
 atihu ae ababaki, ao bon akea temana ae kona n  
 tābekia ao a kateia, i rarikin tē ai ni ika, ao  
 a ana tē ika ni karavia ao a umunna, ao  
 ūke e a mai ao a māna uoti nako'i'a uua:  
 ao Beia ma Tekaaī a makuei<sup>1720</sup> Tabutōa ma  
 Hamu<sup>1720</sup> ma Hānikaiā, ao a butia ba a na  
 aki māna karavi kanaia ao a tuāia Houbwehwe  
 ba e na tēbōtēbo ni kaitiākia, ba e naū aki  
 māna ōki ni kuka iouia, ao Houbwehwe e  
 tuāia uua ba e tāia ana makuei are tē

karavi kanaia ao te tūirirāki i rovia: ao uia  
 akekei a bati n tūn nakon houwebwe, ao a  
 taku; ti buliko ba kona nako ba ti a makua  
 natim ba a kawa ni māna nōweko n te makui  
 ae huakaka aei. Ao e taku, g aki nako ba  
 e tuānia natimā hei himānoa ba tūn huokai n  
 au makui ae kakanatō aei, ao nke a bon atōia  
 ba e tēimatōa nanona n aki kani kitana te  
 makui aei e bainikirinaki iai, irovia: ao a  
 māna kanakoa aia tāeka uia akekei nako ia  
 kām aia kawa, ao a tuānia ba a na kaua  
 houwebwe i avia, ao nāia a na uia i ān  
 houwebwe; ao e na tāua te tāeka houwebwe;  
 ba kivina a na kabasa aia hūe nakon houwebwe,  
 i fukin i beakin atina ma ramāna irovia. Ao  
 e a bon iiki nkei houwebwe ba te tā tāua  
 tāekam abaia, i fukin makakin natimā aika korakora  
 rabatōia, ao a iiki ba aomatā aika a'itōa. E  
 noraki uotōia te atibu aei a tabekia mai tānake  
 ba atini ana ai tāmaia; (ao bon aei e tei i  
 rarikin te kawai i Buariki ni karoko bon aikai:  
 ao aran te atibu aei, "Atini-maebo".) E tāekinaki  
 naba ana makui natimā aei te Au, nke a simwin  
 tāmaia, ao e kaekeā l'aran te maebo teuare te  
 Au, ao e oro nakon te ni, ao a mato bān ni  
 aika bati, ao a mato naba ni aika buramāmate  
 ao nke e noraki te au ae moa ni korakora, ao e  
 kuba te aba <sup>iai</sup> aia, ao a mimi naba ni kavlin te  
 Au aei ba te bai ae e karina rokona, ao e  
 aki butā te au aei i avon te aba; ao e ti kavoti  
 nakon abaia uia ake Beia av tekaai, ao nke e  
 tāetāe houwebwe ba e a bati l'aran te ika, ao e  
 toki te au. Ma nāia aei a bati makua uia



akekai n aron Houwehwe ake a tiba noraki  
n te bot aei — E a seke ana tokanikai  
tenare kananoana simoa.

E bane taekana.

(Amene.)

## Tae kan naba uean Buariki

## Te uea ae arana "Keewe" C.

3

Iaki atāia rāoi, ba tāo tē uea tēuaci i mūvia Beia ma Tekāi ke tāo tē uea mai māia; ao tē rōnorōnoa ae Ikarakea.

Akea aomata ūkoa ba a karako, ao iai naba kaim kawa ūka tē tabeman, ao a aki batī kawa ūkoa i Tarawa ba tē tabeua, ao e taku tē rōnorōno ba e moa n riki Buariki, ao rimwi a riki kawa nako i ao n Tarawa.

Ekaraoaki naba baon tē uea aci tē atibu n tē kawa naba ae Buariki. K tē tūi tenana e roko tē ān maeso ae moan tē korakora n tē kawa ae Buariki; ao i mūvina tē ān arii ūke e a tōki, ao e noraki tē kai ae korakora, tāo e kani nāun tē ūa anauna, ao e bubura. Aruona tē kai arii aomata ao a katikia nako ān ana kawa tē uea ae Keewe, ao e batī ni kukurei tē uea ūke e nora tē kai arii ba e mena i rarikina, ao nako ni mamatu i aona n tē bon: ao e aki atāki ba iai tē aomata i nanon tē kai arii, ba temana tē aine ae natin Bakoa are kaim mone i marawa: aran nierei, ūi Aromaeo. Ao tēuare Keewe e mamatu i aon tē kai arii n tē tairiki ae koraki; ūkana tāo e a kām tē nukani-bon ao e mariri, ao e uti ni kawara batana, aroarona n tēi nako. Ao tē kai arii e a kē ni motikaki ana bon ni mena i aon tē aba. Ba tē nobon, ao e na rimwiaki n tairikin tē kaonobon. Ao tē tairiki arii e a māna matu naba tē uea ae Keewe i aona, ao e roko tē iabuti ae moan tē korakora; ao e roko i ān tē kai arii ao e betinako ao e waetata ni katikia nako marawa tē aia, ao Keewe e mena i aona ba e matu, ao e roko tē mariri i rouna ao e uti ba e na nakon ana auti, ao e kuba mani maku ba e uti i marawa ao nke uti, ao e tāetae ūi Aromaeo mai nanon tē kai arii nakon tēuare Keewe ni kāmāi, Keewe, kona tai maku ba i roko bon roko ni weteke ba bu ūke; ma

I Rān tuāko ba kōna tana tē kai aei, hā ae e na katikaki nako  
 mone ma tēi kākaki taim ba kōkawa ni mate: ao tāria  
 nanom ūkēna e kōno ikem, ba tē tūtana ao tē a roko naba.  
 Ao tēnare e tana tē kai aei ni kamatoa taina, ao e tuai  
 naba n uora tēi Aromaeo ba e tūtāe ma i non nanom  
 tē kai tēnare. Ma tāia are e roko taim tē kai aei ni  
 katikaki, ao Keewe e tana ao e a kōno ikēna, ao e kuxi kiki  
 taina ma n tē kai, ao e a wātātā naba ni tūka tē kai  
 aei i mone, ao a nōia kēini mone hā kōn aomātā aika  
 aia arora naba ni kānai; ao a bane n roko kaim mone,  
 ao a botāki i nanom manebaiā ike e a roko tēi Aromaeo  
 ma tana are Keewe, ao a kām arakeaki n am araken  
 mone; ao a tūtāe ni kānai; Naia kōn natira ae e iriri  
 nanora tēi Aromaeo; tē a kabaia irouna ba moan tē  
 raoroira tana ae e a tē ni karekea, ao e kōna tē  
 urināra mani notia ba tē na kanna ai raoroira natira  
 ae tēi Aromaeo! Ao ike ōno Keewe aia tūka ~~are~~ are a na  
 kanna, ao e batī n rarama ao e kānai i nanona. Ai antai  
 ae e nān kamainai? ao ai kawara tūi!" ao e aki wātātā  
 kanakina ba e na kamarikaki moa rābatana ni  
 kabuburaki, ao rimwi a na kanna; ao ike e a inabōn ao  
 e ukoukoraki Keewe irouia kaim ana kawa, ao e ataki  
 ba e nako tē kai are e wewene iai: ao a kabakāt wāia  
 ao a kākāe i marawa, ao n tē kōn arei, ao e roko tēmanā  
 ae kaim mone ~~ira~~ iroun Keewe, ao e kautia n tē labo are  
 e wene iai ao e tūku; Keewe ao e uti Keewe ao tūku, kō  
 na iaōoa arom ba kōna nako ūkai, ba ane kōna kanaki  
 n tē inabōn ūkēna e oti tūi; Ma tāia ae I karekea  
 Kawāia n nako mai n tuāko; ba kōn akeā tēmanā ae  
 e na roko i rarikim ba e tabuaki, ba kō kawa n ōno ao  
 kō birinako, ao tūi I kōni kēkēiaki n nakoim ba kō  
 kō aōnā ni main. Ba tūku tēnare Keewe, I tūtēko ba  
 n na kānā ni kamainai karekea kawāia kō kōna

ni buokai ke ko aki? ao e lāku nako ina; Nako mai  
 ba Ma notiko ba e kawa n oiko tūi n tē lōn aei, ao a  
 karauran wacia n nako mai buakōia, ao a otinako  
 ao akea ae noria, ao e notia i akuna ao e tuana ba e  
 na kabonua ikena nkana e rinanon tari ba era kaotia  
 i aon tari, ao ike a oti i aon tari ao e nori tāian wa ake  
 waia kain ana kawa, ba kume naba ni kakaea oia  
 X uea are bua, ma tē kai are e notia nako, ao e kume  
 n nako ia ao e wewetia ake a kan ma ūaia, ao a ōnō  
 banana ao a kukurei ni karakinna, ao e reke ironua,  
 ao tenare ~~kaine~~ tabekia ni kaotia akea mai mone eo a  
 mana ōki, ao akea ae atāia mai mone, ao keue  
 e a māna okira ana tabo, ao a karava tē amarake  
 ni kimareirei nakon aia uea ba e a reke <sup>ma ni</sup> mini mān.  
 Ao kain mone a ukoukoris ūke e a inabōn ba a ~~nan~~  
 nan kamatea ba kanaia, ao a bon aki kunea ao e  
 e riki tē kairirubai ironua kain marawa i boni  
 ironua; ba antāi ae kanakoa keue, ao an tūi ae  
 karekea kawaina nako etā. Ma ūaia are a ikakan  
 i boni ironua tē kanaki tē ika temana nakon temana,  
 ao e kanaki temana ironua temana: ba kiōina ūke a  
 kanakoa keue are kanaia: Imwin tabetāi ao e a māna  
~~kare~~ kare tē an ae korakora, ao e a māna noraki naba  
 tē kai arei ba ea māna beibeti i an ana kawa keue,  
 ao a ūare aomata iai ao a kanai; ba reke kana  
 kain tē kai aei, ba ae a māna roko aei, ba tē na  
 kakorua, ao tē na korokoroia ba e aōna ni matē tē  
 aomata ane i nanona; ba e roko ba e na notā nako  
 naba tē uea: ma ūaia ae tē kamatea man tabenta  
 rabatana; ao e koro i aon tē bike tē kai arei, ao e  
 korouaki ao e tūn ūi Stromaeo ao e bubuti ba e na  
 kam ainaki, ma ake ae mutiukina tānina ma ana bubuti; ao e  
 matē.

(Iai kakouman tenare keue nkai, ae bon tiku i Buariki

Baona te atihu bon arei, ao raran Mei Aromaeo bon ae mena  
ian ana kawa Keewe i Tekanua i Buariki  
Akana kan neweaba iai ao a bon noia).

(4)

Kei Mananibuki (ni buka)

are te tūa borau. D.

Moan rikin rabakania kaim Kerebati n aron te borau i maraua,  
are a koma n atā te aba tūana ma te aba tūana.

Ataku unumane ba e riki mai mone i Teboniroro. Kaim te kawa  
arei Bike ma Kei Tai; a boni kara ao tēmana natia  
te mane Aran natia, "Koumati," e aki maika Koumati i mone  
i rariki ana karo are Bike ma Kei Tai, ba e maika i etā i  
aron te aba; ao aran te aba are e mēna iai Teboniroro naba ba  
iūwan te aba are a moan riki mai ai arei mone. E a bon maika  
Koumati i am abana are i Teboniroro i etā, e bati n rabakau  
Koumati n aron te borau, e atāia kawai n aba ao e atā naba  
kawai n lari, n kama tao iai te aia i maraua e atāia naba;  
ba kōina nke bon lani borau ana karo ake Bike ma  
ao Tai, ake a maika i Teboniroro i mone. Teboniroro i  
mone ao Teboniroro i etā; a mēne i Makin mēan, i  
mēanin Butaritari. E a iēn tūare Koumati ma Kei Koumanareke  
i abana are i Teboniroro i etā, ao a reke natia. Te karimoa  
Teraaka, te kōoman Kabaki, te kōeniman Tearoa. Te kōaman  
Kei Bantōno te kōaniman Makuaumo; te kōoman  
Kei Mananibuka. Onoman natia nake Koumati + Koumanareke  
Emate natia are Makuaumo; ao a kabuokia i nanon te ai,  
ao a tūwanako nako nanon te rawarawa i lari, ao e riki  
ba te ika ae "te kuan" Ao natia ake niman, a boni main  
ao a reireaki n te borau ma te akawa, ma naia are a  
kukurei natia, ao a nanako nakawa ba a kani  
kōtāi rabakania. Tūare Teraaka e aki aki toki  
n akawa, ba e a rabakau tūtana n atā kawai n i  
maraua; ao Kabaki ma Tearoa ao Kei Bantōno a bone  
nako naba n akawa; ao te Kei Mananibuka n tūtaku  
i rarikia kara ake aia karo; ake Koumati ma Koumanareke  
E aki i aūoa te nakonako mai i rarikia ana  
karo ba e labe ni kabanea te rabakau are a kume

n reireiakia; are taekān tē borau rī maraua n atākin  
kawain aba nako. E a bon atāia ūkai Nei Mānānibuka e a  
bāne irouna tē rabakan, n aron tē borau; e atāi aba e atā tē  
bon ae raosi ma tē bon ae e na busaka; ao manena ake teniman,  
a bon tuai n rabakan raosi n tē borau, e kiōina ūke a bati  
ni kan nako n akawa i bukin tē kani katai rabakania,  
e ūkana tētāna reireiakia ao a tiri nako naba ni  
kataia ni karōia. Ao Nei Mānānibuka e bon reireiakia ni  
bon nako e aki nanakonako, e a bareka banen tē rabakan  
are irouia unimane ake aia karo.

N tē lai tuana, a māna bane nako naba Teraaka Kabaki  
Tearoba ao Nei Bāntō; ao e a māna Eku naba Nei Mānānibu-  
ka, ao e iano i bon irouna, ao e reke motin ana iano; ao e  
kamateā tamana ma tinana e kiōina ūke e a bane  
tē borau irouna; ao bukina <sup>nata</sup> ūke e a bane tuai n rabakan  
raosi manena ma Carina ma nāia are e kani kabuaia  
Unimane akekei e a ōna n naki reke irouia tē borau.  
Ao ūke a roko nakekei ao a mimi iroun Nei Mānānibuka  
e a kume n tātā i rarikia Unimane ake Noumati ma  
Noumanareke, e a ōnkoā a bon mate e a iai tē aoraki  
ae e ituaia ae moan tē korakora, ao e a boni nāe ni  
kani kamaiua, ma e a bon rān ni bati tē aoraki ae  
roko irouia: ao nakekei atāku e a koaua ana taeka,  
ao a aki atāia e a boni kamateā nare Mānānibuka,  
ma e bon tātā e a tātāia ana karo; ao e tātā naba e a  
nakuia nake manena e a kawa ni kamateā, ūkana  
atāia e a boni nāia ae e kamateā kaara.

I mui ni mateia Noumati ma Noumanareke ao e taetāe  
Teraaka are tē karimōa nakoia Carina ao manena  
e a na botaki nakoia: Ao ūke a botaki ūke iroun  
Teraaka, ao e kōnāi nakoia, I hōti ūkami ūkai  
e a tē kan atā tēmāna ae e bane raosi irouna taekān  
tē borau; e a nāia e aki bane i rou e a tē tētāna tībānān

ae eke; ao a hane ni kañai tāmā aē kab'aki  
 ma Tearoa. Ao Ōiaia ti babāna naba, tō e  
 eke eke irom ūke Tearoa ba hon tē ikawai  
 ūke! E tōku Tearoa nako ia, ti tē akawa  
 ae o atāia, ao tākan tē borau e aki eke irom.  
 Ao a māna wetē'a aine ake māneia, ao a kañai  
 nako ia; E eke i rōmi tākan tē borau ke aki?  
 E tōku Ōi Bāntōa; Bon ake naba tibanau  
 tētāna ae eke, ba o tōku ūai ba a na kiriaia  
 mateia kaara aikai, ba avākoa o a hon tōi  
 karekea au tōi n eieie ma ūai'a rimwi, ao o  
 hon aki atāia ni waetātā mateia, ba o tōku ba  
 a hāti ni marumū ao o tōku ba ake tē  
 avāki i aon sabatāia, ma ūai aē o hon tāua  
 aon n aki eieie tē borau; ao noia, o a kawa  
 ūkai tō e aki eke tibanau i huakomi.

Ao a māna tuāna Ōi M'ānānibuka, ba e eke  
 iroma tē borau ke aki naba; ao e karaba Ōi  
 M'ānānibuka ba avākoa e aki eke iroma tē  
 borau. Ao rimwi e a kanaēn nako Ōi  
 M'ānānibuka ma iromā, ba a aki tōki n un  
 nako ina, i hukina ūke a mate naba unimane  
 ake aia karo, ao e tuai hane rōvi tākan tē  
 borau i romā. A hon aki atā nākon Ōi  
 M'ānānibuka ba e karaba kanaēnina, ao e nako  
 huakonikai ni karabaraba iai, ao a māe ni  
 kakāa mānana ma tānā ma e aki eke  
 i romā: ao rimwi e a rōko i tāhon tē aba  
 Ōi M'ānānibuka, ao e noia tō ai maraua aē  
 i māina; ao hon iai tē kai ae tē buka ae  
 tēi i tāhon tē aba aēi, ao e nako iai n otea  
 mānana ae māi; ao e euo nako tāēi ba e nān  
 māna i nanoni maraua, ni borauakina tē



0  
 abam'akoro ae garoa n te itera maiaki, ao aran  
 te abam'akoro asei, 'Hukunau', ao e bon kume n  
 maua ni naina ao ni bon, ao nke e tabe n  
 simarawa ao e borau n te aia ni haeta  
 Hukunau, e simuakin abam'akoro nako ba e na  
 kabitetea Hukunau mai eta. Hke e a roko i  
 Hukunau ao e kuneaki i nikun Hukunau mai  
 taneake iouia kain Hukunau aika tan akawa,  
 ao e karia nakon aia kawa, ao e tairaki iouin  
 te aomata temana ae bon te tui borau naba mai  
 3. Hukunau, aran teuarei: Tahiritououn, E a  
 iouin ma hei Maananibuka, ao e huna natia ae te  
 kaimoa, ao e taetae hei Maananibuka nakon huna  
 ni kama, Te m'ane te tei aei, ma 3 tuako  
 h'a kona aranna te n na aranna? E taku  
 teuarei, Kobure arana; Bon H'ai ae n na aranna  
 ba n na kawta au borau noko ma, ba e kawa  
 ni mate iouia tani borau aika rabakau.  
 E taku hei Maananibuka nako ina; E a tau,  
 bon am h'ai te tei aei ma reieia n  
 rabakaum ni borau, ba e aia n aki mate.  
 Ao te ara aae Kobure, bon aran tamana; ba  
 tamana Tahiritououn Kobure ma nia ae e  
 arana natia n aran tihuna.

Ao nke e a ikawai te tei ae Kobure ao  
 e karvaki wana iouia ana utu Tahiritououn (ao)  
 ba e na neweaba nakon te itera meain. Ao nke  
 e a tia wan te tei aei, ao e rokeia tihuna aae  
 Kobure te unimane, ao e reieia n aon te borau  
 ma te akawa; ao a reke toan te tei aei ni  
 m'anaia nakon iain, ba suaman te roobuaka; ao  
 botakia ma Kobure tinaun (10). E a borau nako iain  
 te wa aei ma kaina aika tinaun; tao e a kama

Makin i meān tēnāe Kobure ao e noraki wana ironia  
 Teraaka ma Larina ake Kabaki ma Teraoba; ao a Kabaka  
 waia ni butimaea wān Kobure, ao a aki atā Kobure  
 ike natin Hei Mananibuka are maneia, ba a taku  
 ba e a kaman mate Hei Mananibuka nōke e kamaen;  
 ao tēnāe Kobure e aki atāia nakekei ike manen  
 tinana, ao e aki atāia naba tē aba ae Tebōiroro i nanao ao  
 Tebōiroro i etā. E aki atāi bain tē aba arei ni kabane, e  
 aki atā tē rawa n roro, e aki atā nmen tē ie ni kawakina<sup>na</sup>,  
 e aki atā tē ran ae e na tēbolēbo iai, e aki atā naba tē batā  
 are a na kamateaki iai; ba e aki tuānā Hei Mananibuka  
 ba kiōina ike bon ana bai Taburitonoun ae e a tūa n tūa  
 bae na n reireia ana borau; Ma nāia are e aki oki  
 Kobure nako hikunau ba e a mate naba ironia Teraaka  
 ma Larina, ao a kawakina rabatāna n tē batā are e  
 aranaki ba tē mauri-n-aomata. "Temaunnaomata." [Tē  
 batā aei, e kateaki ba nmen rabatān tē aomata ae a  
 atōnaki ba e rabakau ni borau; ba e aōna n atāki tē  
 aomata ba e babāna ni borau nkanā e a tūa ni mate  
 man noraki rabatāna ni wene i nanon tē batā  
 are Temaunnaomata. Ma nāia are a ana rabatān  
 Kobure ni karunna n tē batā arei, ba kiōina ike  
 matamwin tē borau nāia, ao e mate rabakau  
 Kobure, n rabakau Teraaka; ma nāia a kamatea  
 ao a kawakina rabatāna ba tē bai ni kahoana  
 nako ia aomata, ba e mate ana borau Kobure are  
 I-hikunau ~~na~~ n ana borau Teraaka are kāin Makin  
 mai Tebōiroro.]

E a māna reke naba natin Taburitonoun ma  
 Hei Mananibuka, ao e a māna tūa Kobure are tē  
 unimane, ba e na aranna ao e na reireia naba  
 tē borau, ao e taku Kobure tē unimane ba e aki  
 mate tibuna are nako ba e boni main, ao e taku ba

e a k'ān okina; Ao e tuāna tuānina Hei Mananibuka ba e aki  
main Kobure tē rorobuaki ha e a tūa ni mate, ao e un nakon  
Hei Mananibuka ba kioina ike a bon tūa n reireia kawaina  
ae e na main iai, ao a tūa ni karabakania Kobure ma  
raona n aron tūe kan tē boran, ma nāia are a kakeweā  
Hei Mananibuka ba aonhoa e aki mate Kobure.

Aron tē tēi are e a māna buanaki Hei Rubeitētana Arana  
naba iroun Kobure tē unimane: ao a māna karava (ua)  
wāna ha e kan rimwin tarina are Kobure tē rorobuaki;  
ruaman naba toana, ao kōia tē Katenam. Aron naba  
kawain tarina are Kobure; e roko naba i Teboniroro ao e  
mate naba iai.

Akonne natin Taburitonoun e Hei Mananibuka aika mate,  
ba ababūa tūe kan tē boran ike a kakarabakan ma Teraaka  
i Teboniroro, ao a kamateaki ba a aki kōne ni kaboa  
rabakann Teraaka ba e karako aia rabakan, ma nāia  
ae a kamateaki.

Ao Kobure are tē unimane ma natin are Taburitonoun; a bon  
atāia ba a mate Kobure ma tarina are Rubeitētana, ba e a  
tūakanako aia tūi are a na oki iai; ao e a māna lūnia naba  
tē tēi Hei Mananibuka ae tē kateniman; ao Kobure tē unimane e  
a tuāna Hei Mananibuka ba e nān kōea arana.

Ea aranaki iroun tinana ba Teraaka, ao e a bon tūe  
n reireia natin rabakanna ni boran, ao e reireia naba  
tūe kan tē aba are i Teboniroro ba e aonā reke iroun natin  
ba abana; ba e bon atāia ba e rabakan riki ni boran nakoia  
manena ma tarina ake i Teboniroro: ma nāia are e reireia  
natin ba e aonā n riki ba tē tūa kawakin tabo aika  
noua are Teboniroro i Makin ao Nihunam i māiaki.

Ao ike e nān boran Teraaka nako iān, ao e notū i'bu  
aika 10 matina, ba kioina ike tūann kaim wāia; ao  
tūaina tē kai ae karako e notūa naba ba kaim iheakain  
i'bu ake 10 itkana a nān kamateaki iroun kaim meān.

Uke a borau nako ao a mana kania Teboniroso, are abua  
 Teraaka + Kabaki + Teuroba, are boni manen tinana are  
 Kei Mananibutca. Ao Teraaka are natin Kei Mananibutca  
 e nora te wa ae nako man te kawa are J. Teboniroso, ao e  
 tuania kain wana ba a ra aki kakarabakau tautana  
 nakoia kain te wa are nako mai Teboniroso; ba a  
 Labana ni kaekai titeraki; ao em tinana ae e na taetae  
 nakoia kain te wa arei, ukana e roko nakoia, ao e  
 tuania naba ba a naki wewetia arana ae Teraaka,  
 ba a rawa n atia kain Teboniroso te ara ae Teraaka;  
 ao e tuania arana ni keue nkana wetia ba  
 Ten "Tenuas" Ehuai n roko i eta waia, ao a bo naba  
 i tari n akawa i rarikin te aba are Teboniroso.

Teniman kain te wa are nako mai Teboniroso ba bon  
 tari ake Teniman; Teraaka ao Kabaki ao Teuroba: Tenanun  
 kain te wa are e nako mai Nukunan ba Teraaka are  
 natin Kei Mananibutca, ao suaman raona mai Nukunan  
 ba tutca ieni ~~waia~~ wana Teraaka ma tarina ake  
 woman ba a nan akawa; ao Teraaka are natin  
 Kei Mananibutca e roko i rarikin waia ao e teka naba  
 ieni waia ba a akawa naba.

Uke a beibeti i tari, ao e taetae Teraaka n Teboniroso  
 natek Teraaka n Nukunan ni kanai; E nako maia  
 ikai wami? ao e taetae Teraaka n Nukunan ni  
 kanai; - Teraaka! e bon nako mai Nukunan wan aei,  
 ba n na neweaba abami aei: ao a kanai nako ina;  
 Erawiroi ma te na akawa moa ao rimwi te na nako  
 eta ma ikami, ba kama oia n nora Teboniroso, ao a  
 labe n akawa ao e taetae Teraaka n Nukunan nakoia,  
 ao e kanai natek Teraaka n Teboniroso; E a kaman  
 teke konam Teraaka ma katikia ba te ika ae te  
 "bakati". Etatan Teraaka n Teboniroso; n na katikia  
 ba bon te ika ae Sewai: ao taeki te bakati konam aei

Ato ike e aroko roko te ika i aon te wa, ao lon te bakali,  
 ao rumwi ao a itaetae i lon ironia ni kana, Eara  
 ikai te wa ae roko aei! Kana e rabakan tuare  
 taetae nako ira aei! noria, e a ata naba arau ae  
 Teraaka, ao e ata naba konau te ika ae te bakali. Etau  
 tina kamanea ikana e roko i eta; ao a botaki ni  
 waerake nako eta, ao a karimoa wan Teraaka are  
 te J. Nikunau ba a na kamaniina n te rawa, ba e aona  
 n uruaki wana mani mate iai. Ma naia are e rimoa  
 wan Teraaka are te J. Nikunau, ao e kaeta te rawa  
 are e karabaki nako ia, ba e karabaki te rawa aei  
 ni kai aipa kateaki i matana, ma naia are a  
 karumua waia, ao e takarua Teraaka are te J. Tebororo,  
 ao e kana nako Teraaka are te J. Nikunau ike e rimoa  
 wana: "Bwe ni wairio, ba e kawa ni koro wam n te rakai  
 aei i maim." Mae aki bwe Teraaka ba e tae ni kaeta kaeta  
 kai ake a te n tuka matan te rawa; ao ike a teke  
 kai akekei n talon te wa, ao a einako ni taka i nanon  
 te rawa, ao a kaluta waia n rinanona ao a roko i eta.  
 Ato a roa waia n te ne n roro, ao a tabeka aia ie ni  
 katikua n te ne ni ie. Ato ike a waerake mani waia,  
 ao a itaki tebokai ni kamaniaki i maia; 20 te ibu  
 ae nne tebokai; ba te tokan temana 2 te ibu, ao  
 maitin kain waia tenau. E karooki te teboka aue  
 n te aro ni kamaniina, n aon aei. Kakauona tebokan te-  
 mana te aomata. Tenana te ibu i butin te ran ao tenana  
 lon haki te ran ba te kamaimai; ma naia are e rimoa  
 Teraaka ba e kini kaotia nako ia rona ba a na  
 kakairi irona, ao e tabeka tebokana are te kamaimai  
 ao e rimua, ao ea mana tabeka teboka are te ran  
 ao e tebokia iai. Ato ike a noria rona ake ruaman ao  
 a katotia, n aon naba are e karavia Teraaka.  
 A mana kamaraakeaki n te kabutu ma te babai,

ao e hon aki mania nauon Teraaka ba e ata te  
 moa ni kabubu ma te moa ni babai; ba e a  
 kaman reiseiake ironu tinana are hei Mananibuka.  
 Ho a hon aki maninga n te ngama aei: ao nke e  
 a bong ao a kairake nakon te bata teuana ba  
 a na matu iai; ao te bata aei toni meia  
 aomata ni kamateaki; ba ngkana e a bane te matu  
 i an te bata aei ao e a kabakaki naba. Ho a  
 matu iana ni karokoa te nukaribong; ao a hon  
 ataki matua, ao e t'aka te bata i avia; ao  
 ngke e a ingabong ao a uti ao a noa te bata  
 ba e a bakaria, ao Teraaka e anai ibu ake 10  
 ake e uoti mai hikunau, ma te kai are karako  
 are e uoti naba mai ironu tinana. E hon tau  
 i nanon bania i avia te umaare e bakaria.  
 Ho a uti kain Tebongoro ao a kania rarikin  
 te bata are baka, ba a na kakauongu mateia  
 uake a bakaraki n te bata. Ho Teraaka are e  
 bakaraki n te bata, e ibea te ibu n tatabeuaia  
 ni kabanea te ibu are 10. Ho aomata ake a mena  
 i rarikin te bata are baka; a weweteia aia koraki  
 ba a na tabeka te bata, ba a tia ni mate aomata  
 ake a mena iai; ba a ongo te tai ae rebue,  
 n 10 rebuena.

E a tabekaki te bata, ao a noraki ba a  
 bane ni maiu, ao akea ae bua temana. A hon  
 mama kain Tebongoro ba e a mate aia sabakau  
 ironu teuare Teraaka, ma aki atara nke hon  
 natini hei Mananibuka are hon maneia. Ho a  
 kakarabakau ma ngoia, ao e a tiba kaota  
 tinana are hei Mananibuka nako ia, ao e  
 kaota arana are hon Teraaka, ao e tuangia  
 ba a na iia nako hikunau ba e kavia hei

Manganibuka; Ao uakekei a bane n tang ma  
n nanokawaki, ba kwina, a tia ni kamateia  
natin hei Manganibuka, ake a mananga rimoa  
aee Kobue ma Rubeitetaua.

E anai'a taima ao e katokoua nako  
Hikunau, ao a iri naba Teaaka are te  
2. Tebongoro ma taima are Kabaki ma  
Teaota, ao hei Bantongo. A bane ni iri  
ba a kan nora hei Manganibuka, ao a kan  
tuanga naba ba e na angania teutana te borau.

---

(5)

Te Tātāhūi irouia aine. E.

Rongorongoia aine aika tātāhūi.

= Hei Jain ma Hei Terib'a' -

Bon Tāri aine aikai; t'a ti temana tamaiā ao  
ti temana naba tūaiā. Te karimoa Hei  
Jain, ao karimwina Hei Terib'a'.

Aia tabo: - Maungatāhu, n te kawa ae  
D-Eitā D-Tarawa.

Paekaiā aine aikai; t'a a moa n te  
tātāhūi ni kawakin kanaiā ma aia t'ai.

Temana māneia te atāci-ni-māne ae karako,  
ao e aki atāki arana; ao aia karo a kamari  
mate. ao ngaiā, a bon tiku ni māni i muiā  
aia karo; t'a tōo a bon ikawai, ao a boni  
kōna te kawakinia i bon irouia. Ti temana  
abaia; t'a ai boni Maungatāhu naba. Ao aian  
aeiā rimoa, a tuai ni bati nako kain n amaeke  
i aon abamākoro nako. E taku te rongorongo  
t'a ti 2 te ni ae iai mana ~~iai~~ i abaia aie i  
Maungatāhu, ao iai te kainā ae aiai tōna, tōo  
tenikai.

Aia makuri i aon abaia: - Heke a tabe ni  
kabo nanōia t'a a na tōu ma aia makuri, n te  
aro ae a na nori uān aia makuri nako.

Temana ana makuri te ununiki n te tōno; ao  
temana te ununiki n te sua ni t'abai; ao  
temana, te korokaeue ao te akawa.

Ana makuri Hei Tūing, te kakarava te sua  
ni t'abai ae uaeereke; ao kanōana tabekai te  
t'abai, tōu e aki hui te t'abai i nanōna ae  
uaeereke. e sibanaia ni kamaiā ao e kekeniken  
ni kani karaka ana makuri.

Ana makuri Hei Terib'a'; e kakarava aontano



e iākūā, e rītāna tē uto (tē ene) ao e kam'ailā  
siki tē uto ni karaka ana makuri.

Āna makuri tuare māneia; tē akawa ao  
tē korokarewe.

Āi ngāia ane aroia tāai akanne, ngke  
a iāi ni kabo nanōia, tā kōina ngke bong  
ti tuana abaia ae e seke māiua māiai. Ā bon  
ngae ni kakaokoro aia makuri nako, ao bon aia  
tāi naba ni botaki; mā ti tuana aae a siki  
ni kakaokoro aia makuri aia; tā aonga n  
atāi baika a siki i bon iroia nako; mā ngāia  
ae a kakaokoro aia makuri, ao a boni botaki  
n amarahe mā n akōia naba, n tē aeo ae a na  
aki kai nanōia n tāi nako.

Āoni kōiaia n tē bongina; Ā tāi ni kōiaia  
uoa tē ben i hukia, ngāia ake tēniman; tā a  
na amarahe iai ni kabane bong ake nimabong.  
E kawakin been Āeie Teiba, ni bototi māni wareki  
maitā, ao e uoti 2 i hukin aia amarahe, ao e  
taku Āi Taing: E ua ra am ben, tāo maitā?  
ao e kangai Āi Teibā; 3 a tāi ni siki uān  
ara ni aika uakai, ao a seke tēbui mā nimāua  
maitā, ao 3 anai uoa, ao aae tiku tēbui mā  
tēua. Āo a ihei <sup>kōiaia</sup> kōiaia been ake uoa, 4  
makoron tē ben, tālābetēra kōiaia, ao a kawakina  
aē tēterana. Ā kōkoi kōiaia n tē kōkoi aē a  
karava uia tā e na kabu n aki kakang, ao  
a kabua uia n tē atibu, ao tē atibu aē bain  
kabuan aia kōkoi, e bon tiku naba ni karokoa  
ngkai, ao e aki toki n newatāki i roia uia;  
tā tē atibu aē e aki kōna n tabekaki, tā e nene  
ni matwāta; ao ngkana e noraki tē atibu aēi ao e  
bon mānōnō aua, tā mwin tē kōkoi ngkana e  
kakang uia, ao a nako ni kabua uia aia kōkoi

ia. E atāki oin nanaia ngke a kabubui win aia koikoi, ba e aonqan aki maibi kanaia ae reke mai win tē koikoi; ma ngaia are aki tanqira aia koikoi ba e na kakang wina.

Uoua aia tai n amarake ni kanaia ake ~~tatabeitera~~ tē ben; ba tē inqabong ao tē tairiki, ao a momoi n tē ran; ao a bane kanaia n 5 tē bong, ake ti tatabeitera; ba bon aia iango ba a na amarake n ti tatabeitera tē ben ao tētāna tē ran ni kareke nimabong, ao a boni kakoroa moiw aia kantāninga, ba ai uauaia nako naba, n aki bibitaki ao n aki rairaki aia iango, ba e teimatoa ni karoko mataia.

#### Rabatān Nei Lain + Seriba.

A boni kabaebae nukaiā Nei Lain + Seriba ba aonqan aki bubura birotōia, n tē aro ae a na ti tētāna kanaia; ma ngaia are a kabaeb birotōia ni kaka n tē kora ma tē bani-kaina. Iai naba ana karewe maneia ae ti tētāna n tē ibu; ao n tē taina tao e bon reke ae on tē ibu ao e aki kona n reke, <sup>riki</sup> ae uoua tē ibu ni karewe ba kiōina ngkai bon ti tē kaina tē karewe ae tibatiaki arina. Arina taina e miaki ba tē karewe ao arina taina e aki niraki, ba e na raure ba e na karika tē ben. Iō tē karewe arei aki moi iai ba tabe ni kairōa ni kateā n tē ai

Iō ni bong aika bati; e tū n on tē uma tenana ae ababaki n tē ben, ae nikirani kanaia ae uau aia ni ake ti bakai.

E tāku tē rongorongg; tao e maiti riki nako tē rebu, ke tē kuri. (E kangai tē rebu = 10,000) ao (E kangai tē kuri = 100,000) n ai aron taekana n tē wareware

ni meang. Ho tae kana n te wareware mai kongorong; Tebuna  
te nga, are te rebu, ao te bubua te nga, are te kuri.

E a tia naba ni kaonaki buian ~~te~~ batiā n te kamainai  
ae bati, ae rekeman aia karewe are ti teuana. Ho kanoan te  
ma ni babai e a bon ababaki, ao e a boni maiti. Ho te  
kabubu naba. Boni iai aomata n te kawa are haungatibu  
ae taki aia utu ni koana, a maiti abaia ao aki  
kawakina te bai teuana mai abaia, ba kioina nge a boni  
kai reke i rouia.

I mwin tabetai ao e a roko te ronggo ae korakora;  
a maiti aomata aika mate iai ba a baki. Eriki ni  
kangkanq wawa ma temtea are mangen aontano, ao nge  
bane baikekei; are te wawa ma temtea, ao a bane ni  
kai nauia aomata; karo ma rati a tang a bei nakoia  
tamaia ma tinaia ba a na anganaki kanaia, na e bon aki  
kona n reke ba e a bane uan te ni, ao e aki manga  
reke te ni ae na karewenaki, ba e aki kaoti kari man te ni  
ao e aki manga reke te kai mai aontano ae riai ni kanaia.  
Ma ngaia are ti teuana nauia ba a na kawaria Nei Saing ma  
Nei Seriba ni bubuti kanaia te bew; ba ngkana e a manga  
roko tain te mari, ao a na manga angania boni kanaia  
te bew. E laku nei Saing ba raki kona, ~~ba~~ bon ti teuana  
abaia ae moan te uarereke ao ngaia a boni bati abaia  
ma e kona ni kamara keia ni karokoa manga rokon te  
mari, ngkana tao anganna te aba teuana man te utu rak  
Akukurei kain te kawa ae haungatibu n ana iango Nei Seriba  
ma Nei Saing ao a anganna naba te aba naki akaka, are  
e kan ma abana a kaburea naba nakoia, ngkana aban  
te aomata temanna ke temanna, e anga naba tuare taki  
abana, ao akea ae na ~~na~~ uneakina abana: ba aia  
kantaninga ba e nangaki manga reke te main, are a na  
main iai kai nako. Ma ngaia are a gau nauia n  
amamara ke i rouin Nei Saing ma Nei Seriba. Te kawa ae haungatibu  
ni kaburea, bon abaia Nei Saing ma Nei Seriba ni karokoa ngkain

aki manga oki abaisa amata ake anqa i bukin te ponga, ao  
atongaki ngkai te kawa ae Maungatapu ba abaisa aine aika  
a tia n tatahu, aoe aki kairua te karaki aoi ba e  
ataki n aei ba ti tentuna kain te kawa ae Maungatapu  
ni bong aikai ba ti temana ae riki mairouna ba  
Nei Sainq.

Ba toki laekais Nei Sainqo Nei Seriba.

⑥

<sup>Small basket  
of coconut  
leaves</sup>  
Le Kuaroun are te Ba F.

Rongorongoa naba aine aika uoman Nei Labonabarao ma Nei Labonatanga.

Aine aikai kain naba bita: Sarawa.

Siaki jaro aine aikai ba a boni kakakoro. Temanna kain Abarao: bita, ao temanna kain Atanga: bita: - Abarao ma Atanga bon arani makoron bita mai mainiku; a boni kakau makoro akame n aki raroa, (kanga raroan Rongorongo <sup>omit</sup> nako Auka) Nei Labonabarao bon ti ngaia: Abarao; ao Nei Labonatanga bon ti ngaia: Atanga: maeson Abarao.

Taekara aine aikai, kanga Antima Aomata. Siaki te kawa ae a maeka iai ba te raereke ae c aki mamaekanaiki. Aki nonoraki rabataia, ao aki ataki ba iai batia. A boni ngaie n aki nakonako kain te kawa ae J. bita nako Abarao ma Atanga ma aki koya n nora te aomata. ao ngkana a waerake kain bita ba a na akawa ao a taurake tau akawa, ao a noria aine aika kume n akawa: maini kua, i nekuu Atangama Abarao: - Aran akawaia aine akekei n tai naki "Le Urakaraka". So ngkana tao a kaniaki i ronia aomata ao birinako naba mai maia aomata, ba a rawa ni botaki ma ~~na~~ aomata; ba kanga a boni tataneiai n aki ikoikotaki ma kain bita, ba tao bon anti.

A te tai tenana a manga terake Nei Labonabarao ma Nei Labonatanga, ba a na manga nako n urakaraka; a botaki ao a tei ni kakarabakaw ngaia ake uoman, ao e kangaia aia kakarabakaw. "Ea bia baka te kuaroun mai karawa ba ti aonga n aki kus nina kuri karara man akawa; ba tie bon poroko naba n rikoriko: nanon te kuaroun ngkana e baka

mai karawa. Songke a tia n iango mani kakarabakaw n te aro anne, ao bon akea te bai ae riki i mwini aia kakarabakaw ba kanga bon te iango ni baba aia iango, are a tangira te kuaroun bae na baka mai karawa.

So rimwi a manga botaki naba n te bong tenana ao aia taeka naba are kangai, E abia baka, e a bia baka te kuaroun mai karawa, ba ti aongqni kukurei iai, ao aongqni aki kai nanora ni bong nako. Inwini aia kakarabakaw n te tai arei, ao e baka te bai ae natoatoa mai karawa ao e bakaria ao a Mate. So te bai are a tangira e a tia ni bakaria ni kamatia, ao aki noraki rabatan te kuaroun are a tangitangira, n pku ba a na kukurei iai, man aki kua ni kareke kanaia; man aki kuneaki rabataia bae rabunia te bai are baka mai karawa; e a riki ngkai te kuaroun are baka mai karawa ba ba, aika atibu aika ababaki, ao araw<sup>at</sup> atibu aika noraki ngkai, bon Nei Sabonabarao na Nei Sabonatanga, ba ingoia aine ake a nate iai. E a toki taekaia.

( Je taeka ae te kuaroun, aio kao tana: —  
 Je baene tenana ae kao koro ma karao an te baene. E ataki te kuaroun i rovia kain kiribati meang, ba nuen kanaia ataei n te nakonako, ao ngkana ko nora te kuaroun i rovia aomate ao koa atia naba (ba iai) ba iai te amarake i ataei ae a tia n tauraoi. Bon anne aron te kuaroun ae n nen kanaia ataei; bukin te nakonako rison te aba, ao tiaki i tari. E bongana rimoa te aro ni kuaroun aei tao e aki kabonganak  
 ni bong aikai ba tao a bati ni bongana riki aia bai Inatangi kawakiman te amarake. Te tin, te pillcan ke te bag

Ao hei Tabonabarua ma hei Tabonatanga,  
 a tangia te kuaroun, ba tao a ton nanobaba  
 ba awngkwa tao eia te kuaroun ae ababaki eiki  
 nakon aia kuaroun ataei; a taku ba e na  
 baka mai karawa ma kanoana te amasake ae  
 bati, ba awna n aki kua ni karekei kamaia.  
 Ao nke a aki toki ni hubuti te kuaroun mai  
 karawa ba e na baka te bai ae matwatwa, do ti aki  
 te kuaroun ao a mate ~~ai~~; ao e wene ngkai te  
 bai are e baka ba te ba ae ababaki. Bonaei  
 ni karokwa ngkai).

## Hāreau ma Tabuariki 9.

⑦

7

Rongorongoi Tabuariki ma Hāreau.

A maiti rongorongoi Tabuariki ma Hāreau n te aro teuana ma te aro teuana. Ao rongorongoia teuana aei.

E tāku te rongorongo teuana n tāekau Tabuariki, ba aongkwa kain (kain) karawa ma e riki ni mena i aon te aba i bukin buna ae hei Teiti. ba kain aon te aba. E atongaki ba e mamaeka i Maiana Tabuariki ni maiti ana bong, ao e bon maeka naba n tābo nako n ti tābetai. E aki boboravi karakin Tabuariki irovia aomata nako, ba a boni kakaworo, n te aro teuana ma te aro teuana. Ao aei karakina teuana irovia unimane tabeman.

Tabuariki e buna hei Teiti, ao Hāreau bon te aomata temana ae natini Tabakea. Ao Tabakea bon te aomata ae moan te rabakau i buakovia aomata, e aki ataki karikakina, ao e aki ataki naba mena ni maeka. A tāku unimane temangina ba e maeka Hāreau are natini Tabakea i Temaiuku i Tarawa; ba aongkwa e a tia ni kabukokaki~~z~~ tai rabatana ngke te merimeri irom tamana ae Tabakea, ba te tia rabakau ao te tia buaka: e kahokia Tabakea i Temaiuku; <sup>oana (?)</sup> <sup>strong</sup> aonga ngke e kabukokaki, te ngea ae matwatoa; e bane rabatana ni hae ao ti <sup>asho</sup> <sup>galley</sup> manangina ae bobotia Tabakea ni kamaiua, ao e a riki ba te aomata ae Hāreau. Ana kaitāra Tabuariki ma Hāreau n te bong teuana e matu Tabuariki i an ana auti te ba, ao e aki kona temana ni karongwa i rarikina,



ba, ngkana e uti n te karongoa ao e tērioke ni  
 kamatēa te aomata ae karongoa; ba e unun  
 ngkana e aki rau ni matu. X E bon tēkatēka i  
 rarikina buna ae hei Teiti ngke e matu ba e na  
 taratāra te aomata ae kakarongoa. E atataiaomata  
 hei Teiti ba e nakonako n tuangia aomata (aomata)  
 ba a na tai nako ni karōoa i rarikin Tabuariki,  
 ba a kawa ni matē, ba e unun Tabuariki ngkana e  
 uruaki matuna n te karongoa. E a oio ngkai  
 Kareau te rongorongo ba e unun Tabuariki, ao e  
 rimwin hei Teiti ba angkoa e na anai, ai; ao e  
 wewetea hei Teiti ni karongoa, ao e kangai;  
 Teiti, iai am ai tētāna? ao ūke e ongo bāna  
 hei Teiti ao e bati n nanokawaki irouna ngke  
 karōoa, ao e <sup>ngkai</sup> tōtāna baina nakoina ba e na  
 tui tākara, ba e kawa ngkana e uti Tabuariki.  
 E a manga tākara naba ni kangai; Teiti, iai  
 am ai? Ao hei Teiti e a waetōta n kirake ni  
 butimaea Kareau ma te ai, ba e riba utin  
 Tabuariki. Ao Kareau e ana te ai mairouna  
 hei Teiti, ao e kangai Heierei Teiti nakon  
 Kareau; Ao am ai, ma Ihuangko ba kona tui  
 manga ohi n tākara, ba e kawa ni kamateko  
 Tabuariki ngkana e uti ni matu. E kaeka  
 Kareau ao e taku: E bon unun Tabuariki?  
 ao e kangai hei Teiti, ko bon aki ata korakorān  
 Tabuariki, ngkai ko kamaitā am tēka nako  
 iu? Ao rimwi e nako Kareau ma te ai, ao e  
 katebra n te ran i nanon te nei, ao e a māna  
 ohi nakon hei Teiti ao e taku, Teiti; ake a  
 ba e a manga matē an ai, ba tō ko bon, <sup>aki</sup> kamatēa <sup>alight</sup>  
 nako iu; ao e a manga kawetōta naba hei Teiti n  
 uota te ai, ao e korakora ni butia ba e na  
 bon aki manga ohi: ba e a kamaitā <sup>kan uti</sup> Tabuariki

ao e a oki nei Teiti ao Kareau ike e taku  
 i murina nei Teiti ao e a manga kamatea ana i  
 ai, n taunna n te tano. Ato e a manga tukarua  
 naba Kareau: Teiti, Teiti; e a manga mate au  
 ai, ba e bon maimai te bai ae ko kamena iai,  
 noria, e a tia ni mate. E bati ni maku nei Teiti  
 ba e a bon atiaia ba e nan uti Tabuariki: Ato ngke  
 e tabe ni weweteia Kareau ao e teirake Tabuariki  
 ngke ngo te karongoa, ao e taku ngke e teirake  
 Untai te mane ae karongoa? Tuarai tuarai ba  
 nra kamatea. ao e nra Kareau Tabuariki ao e  
 teirake ba e na kamatea; ao e tabeka te kai ba e  
 na oroa, ao e toka Kareau i <sup>ngke si oue i ai</sup> angatain Tabuariki,  
 ao e taua bain Tabuariki n <sup>breake</sup> otouaia, ao e baka  
 te kai mai bain Tabuariki ao e tang ba e maraki  
 baina, ao e roko nei Teiti ba e taku ba e a tia ni  
 mate Kareau, ngke e a baka te kai mai bain  
 Tabuariki; ao e kangai Tabuariki n nakeon  
 nei Teiti, Ia kawa ba e tia ni maoto angatain are  
 bain ae korakora iai, ao e noria nei Teiti ao e bati  
 ni mama iron bun are Tabuariki, ba kiwina  
 ike taku ba e korakora bun ao e a tia ni komaki  
 o ana iron Kareau.

Etaku te ringorongo ba ngkana e oro Tabuariki  
 ngkai, ao e <sup>teba</sup> mamara rebwen te ba, ba bon maingina  
 ae e oro, ao tiaki angataina. Etaku naba tenana,  
 ba te tia taratara nei Teiti ngke e mata Tabuariki.  
 Mangaia ae ririmoa te iti, ao rimwi e a teba  
 rebwe te ba, are lia atungga ba Tabuariki; ba  
 kiwina ngke matan Tabuariki nei Teiti, ba a ra  
 tia taratara: n ai aron te iti ae ota moon  
 i tuak n te ro i main rebwen te ba, ao rimwi  
 e a tia rebwe Tabuariki are te ba i karawa.

E a toki anne.

(II)

8

Kongorongoa naba te kauoua aei:-  
Tabuariki na Huriaris, ao Taburimai ao Kareau naba.  
Kongorongoa n te takakaro.

N te bongi tuana, a botaki makai ba a na takakaro,  
ao a rinea moa aia takakaro tuana.

Oin aia takakaro n te ngaina tuana. Te uia i  
nanon marawa. A hane n tau waia aika a taku ba  
berimaka i marawa. E rinea wana tuare Tabuariki  
ae taku ba moan te birimaka riki, bn te kua are  
i kan marawa, ao tuare Huriaris e rinea wana ae  
wana taku ba e kaibuti naba, ao e tau wana ae  
terokea are ikan naba marawa: ao Taburimai e rinea  
wana teraku are ikan naba marawa; A tau waia  
aika bni ikan marawa aika korakora ba kioma  
nghe a birimaka. Ao Kareau e rinea wana ae e taku  
ba e kaibuti mani birimaka ba te makuuro, are e  
kawakawa i am te aba, ao nghe a ongo ba wan Kareau  
te makuuro, ao a bati ni ngare; ao kanga a kakamikoa  
nghe bni moan te waeremue te makuuro i bukon man  
am te aba, ao e a tau motin aia takakaro, ba te katuaaki  
n te amaroake; e na kanaki ana amaroake are e aki  
kaibuti wana, ao a hane ni kariiaia. Ao n te ingbong arei  
ao a botaki i rarikin te nama tuana ba a nang uia  
iai; tao bn te nama i Tarawa, ba e maeka Kareau i  
Temaiku i Tarawa, ao Huriaris e maeka i Eita i Tarawa, ao  
naba, mangaia ae taku ba tau te nama i Tarawa are  
a uia iai. Ao aroia nghe a nang uia; a rinea  
aomata aika a-man ba lan kakuana aika a na tau  
uia, ao Kareau e a kaman tuana tuare te ta tau  
wana, ba e na namakina tabon waena ngkana e  
tenaia te makuuro, ao e na taua moa i ani waena,  
bn ba ngkana e a uia te aba, ao e na wastata n  
tabekia mai ani waena ni kaotia nakoia aomata,

short  
(Anlamia  
melanoprasus)

swamp fish

Cray (Coelocera) or hermit

cuttle fish

ba aonga n ata ae roko rimoa iroia tām tautāu.  
 Ngke a nang uaiā ao a tām dia man nako ake  
 wāia ni uaiā. Tabuariki e taurōi n tām  
 wāna aae tē kua. Taburimai e tām tē raku,  
 ao Auriaia e tām tē roka, ao Hārean e tām  
 tē <sup>hōnet pōt</sup> makaurō. Ao ngke a nang kakiki barkekei  
 mai baia aomatā, ao e a kaman tēna tē makaurō  
 i tabon waen tēuare ana tū tautāu Hārean,  
 ao e tāonna moa i waena ba e tāninga kākian  
 wā n uaiā; ao ngke a kanakwaki, ao  
 tēuare raon Hārean e tabeka tē makaurō  
 aae e tāonna i ani waena ao e takaeua  
 mani <sup>hōnet pōt</sup> kēkē nakoia uake raona n tautāu;  
 aae raon Tabuariki ma Auriaia ma Taburimai,  
 ao e kangai; "Aio tē makaurō" ao uakekei  
 a taraiā, ao a kakōaua ba bon wān Hārean  
 tē makaurō aae. Ao Tabuariki ma Auriaia ma  
 Taburimai ao Hārean a wāki nakoia dia tū  
 kakōaua ba a na ongo māiōia ba antai ae  
 roko rimoa wāna, ao a kangai tām kakōaua.  
 E a kaman roko tē makaurō, ba ti noia  
 ioun ana tū tautāu Hārean, ao a mānaga  
 taku Tabuariki ma raona ake Auriaia ma  
 Taburimai; Ti na uaiā riki, ao a mānaga  
 kabakai naba wāia, ao e kaman roko naba  
 tē makaurō n aon naba aae rimoa, e a  
 kaman tabekaki tē makaurō i ~~man~~ tēkua  
 ma tē roka ma tē raku. A mānaga katēua  
 dia uaiā n tē aro naba aae a moa ni karōia,  
 ma e bon tokanikai tē makaurō aae wān  
 Hārean. Bon aae aon dia uaiā, ba e  
 tokanikai tē makaurō i aon ika oika  
 ahabaki man birimāka; ba e sabakau

Ḥāreau ni iaŋgi baika e na tokanikai iai.

E tāku te rongoŋgo iŋuia aika sabakau  
ni iaŋgi, n aŋon te uaiā aei, Aŋgkva 3 te  
makauo iŋon Ḥāreau, e a kaman kanakvi  
2 te makauo, ao te makauo aei e mva ni  
kanakva, e bon kawakawa ni kawara te  
aomata aei tei i maina, ao aei te kauoua  
e a manga ŋuwin naba aei nako ŋuoua,  
ao aei te katenua e mena i taini Ḥāreau, ba  
e kātāninga te uaiā iai, ao ngke e tuai  
n ŋoko taini te uaiā, ao a kaman ŋoko  
ana makauo ake 2 i ŋeikin waen ana tū  
tāutau, ao ngke a kanakvaki baika ana  
kaw<sup>uaiti</sup>aki, ao e a kaman ŋoko ana bai  
aei e kanakvi ŋuoua ake makauo.

E a toki tāekaiā n te uaiā.

9 Rongorongo naba Hāreau ngke e a manga siki  
n ataei.

H te taei teuana a mananga aine ba  
a na nako n akawa n te ingabong, e  
noaki te merimeri ae e a tiba bungjaki  
ba e wene i nanon te kawai n tangtāng;  
ao a kuba aine ake a na nako n akawa  
ngke a ongo tāngia, ao e anaia te aine  
temana ae bun Hautimā ao e notia nakon  
huna ae Hautimā, ao e kangai nako ina: E  
a reke kanga natira Hautimā! ba ti kunea  
i nanon te kawai, o taku ba akea tamana  
ma tinana ba bon te tei ae kakeaki n sawa  
n natiniaki, ao e kangai Hautimā nakon huna;  
Kawakina teuane ba natira, ba ngkana taw  
e kakaeaki iouia ake a taku ba bon natia  
teuani; ao ngaira ti na taua, ba kivina ngke  
ti a bon kua ni kawakinna, ba bon te tei  
ae e na bon mate ngaira, ma e a siki ni  
maini i bukira ba ti kan natinina; ao a aki  
ataia ngke bon Hāreau are te tia sabakau.  
E a boni memena iouia te tei aei ni bong  
aika bati ao e a ikawai teutana, ao e taetae  
nako Hautimā ni kangai; Hautimā; teea  
akawam ae e kaireke te ika iai, ba o kan  
akawa ni kaireke te ika? e taku Hautimā;  
Akea akawau ba ti te taumata naba n  
uaua i marawa, ma ko aki sabakau ba  
ko tuai n taneiai ma te taumata ba ko  
tabanga n uaua i nanon marawa. E a  
manga taetae Hāreau ao e kangai: Kam na  
karawa au itua <sup>sting fish</sup> te kora ae tubua ba H  
na kakaea akawau ae kaireke te ika iai;

divas (Saba)  
109/60w  
(Bing)

ao hui Hautimia e ongo ngke a taetae Hāreau  
 ma Hautimia, ao e waetata ni <sup>ma te ari</sup> binoka te  
 kora ae tubura ba e kani ngare n akawan  
 Hāreau. Ao ngke e a tū ana itua ni ika,  
 ao e a manga tuangia ba a na karawa  
 tē ai ae e ababaki mani kamakaki, ao a na  
 korea te aia ae matōatōa, tē ngea ma tē ni,  
 ao kōi nako aika tubura ba e aonga ni  
 maka rawi tē ai; ao a karawa aron are e  
 tuangia. Ao ngke e a tū ni maka tē ai, ao  
 e weteia Hautimia ma tuna, ba a na taratara  
 aron are e nang karavia; ao a roko ao e  
 tuangia Hāreau ba e nang nako n akawa, ao e  
 kangai nakoia; H nangi nako ngkai ba  
 H na akawa, ma ngai ae o tuangngkani  
 aron are kam na karavia nako iu; Horia,  
 H nang eweka ngkai nanon tē ai aei, ao  
 ngkana o a baka i nanon tē ai ao kam  
 na kawaetata n rabunai ma n taotāonai  
 ni bai tabua. ao ngkana tao e mān tētana,  
 ao kakauongo tē bai ae e na rebwe ma i nanon  
 tē ai, ao kam na atāia ba o a oki n akawa  
 ma o ubi bai i nanon tē ai, ao kam a  
 kōi naba rabunan tē ai ba o a roko man  
 akawan. Ao ngke e a tū n taetae ma ngai,  
 ao e ana ana itua tē kora ao e eweka nanon  
 tē ai, ao a kawaetata n rabuna aona ao  
 a taotāona ni bai nako, ao a kitāna  
 ao a nako n tēkatēka ni kakauongo tē  
 bai are e na rebwe mai nanon tē ai, ao aia  
 kōtānanga ba tao e na matē i nanon tē ai, ba  
 aongkōa tao e boni kewe ma akawana ba tao  
 e boni kanaeng ngke tao e kōiaki ngke tē tei.

Bon anne aia Kantaninga Nautima ma luna,  
 ba a bon aki ataia ngke bon te lia rarabakeau  
 Nareau, ao kanga te lia kewekeweia nako aomata  
 Ma naia are a bon tekateka, ao ngke ea man teutana,  
 ao e rebwe bain Nareau mai nanon te ai ba e uboi  
 baina. Ao ngke a ngo ao a biri nakon te ai ao u  
 Kabaitata ni kaki rabunane te ai ba a kan roia, ao  
 ngke a noria ao e tekateka Nareau i nanon te ai ma  
 te itua ni ikaa ae bati. A noria ika a ika

*Change d*  
 maiti man ababaki, aika ika aika baruaki; ao ngke  
 a taratara Nareau ao e maimai, ao ika a maimai  
 naba, ao Nareau e taetae a iran atuna ba e ngi kang  
 na kamana, ba aongkoa mwin te ebotebo i tari; ao e a  
 boni mate te naba te ai are e tekateka i nanona.

*Change d*  
 Te kamimi ae bati are a noria Nautima ma luna  
 n te tai arei, ea loki ana kakawiki bun Nautima  
 ngke e a lia n noria ika aika bati irona Nareau.

A kakara bakau ngkai Nautima ma luna,  
 ao a kangai; ba reke kanga akawara ae raoro  
~~akawara~~ akawan te tei aei! tina tuangnga ba e na  
 aki bakataea akawana n tuangia aomata, ba  
 te akawa ae kakawaki; ao e taker bun Nautima;  
 Erorois ngkana ko reireiko arona irona Ao  
 ngke ea tairiki ao a botaki ma Nareau, ao e titirakina  
 Nareau Nautima ba e kanga aron te akawa arei; e  
 kangai Nareau nakon Nautima n reireia aron te  
 akawa. Ngkana ko bakca i nanon te ai ao ko aki  
 ataiko ba koa roko naba i nanon te nama teutana  
 ae on n te ika ae bati; ao ngkana ko noria ao  
 e bati ni matai nanom n tuiani ika aika moa  
 ni man; a bane ika ni kabane i nanon te nama  
 arei, ao aroia a tibabaki nako ika ake i nanona,  
 a boni botaki ika nako i boni roia. Iao te bakoa n



te te neinei te uana, ao te ingimea n te neinei te uana:  
 ao ai aron ika ni bane, a botaki n te aro anne: ao a  
 bati ni manana ika n te nama anne, ba a aki birinako  
 ngkana ko taua; ao ngkana tao ko tangira te ika  
 te uana ae kotaku ba e kangkang, ao anne kona  
 noria ba a botaki n te neinei te uana, ao koa mena  
 nuba i buakon ni itua konam maiwai. Ao ngke  
 e ongo Hautima ao e bati ni kucurei ni kan noria  
 mani kan akawanna. Ao e a manga taku Kareau;  
 Karaoa riki te ai ae bati ni maka ba nua nako  
 riki n akawa, ba e aki raioi te ai ae mamara  
 makana, ba kanga ko waeremwe iai n roko inanon  
 te nama arei; na ngkana e bati makan te ai, ao ai  
 ngai ae moan te raioi kawain te loa akawa iai  
 ngkana e bati ni maka te ai.

Ao Hautima ma luna a manga katauraoa te ai  
 ae moan te maka nakon are a karaoa rimoa; ao e a  
 manga tirake Kareau i mataia ni kubara te ai; ao  
 aron naba ana taeka arei nako ia, ao ngke a manga  
 tekateta teutana, tao e a waltata riki okin Kareau  
 nakon okina rimoa, ba kiaina ngke e a bati riki  
 makan te ai; ao e a manga uboi baine mai nonon  
 te ai, ao a manga biri ni kati rabunan te ai,  
 ao a manga nori ika aika moani bati aika  
 maimai naba mani main, ba kiaina ngke e a  
 waltata riki Kareau n oki, ba e maka te ai are e  
 bakka i nonona. E taku Hautima nakon Kareau;  
 Uara te ika ngkai ko nako mai iai? e taku Kareau;  
 A boni kamaitaki ni bong nako, ao a bon aki kona  
 ni bane ironia kain aonaba ngkana tao a roko  
 n akawa iai. Ba reke nonon Hautima ngkai  
 ao e a tuanga luna ba e nan nako n akawa ni  
 kakairi iron Kareau: e taku luna nako ina,

taue

Ko na akawa nungabong? e laku Nautima; Na akawa ma  
 Karekea au itua ae ko kabubura riki nakon ana itua  
 Nareau, ba e ano aonga ni bati bati riki komau nakon  
 komana: ao kamaka riki aia nakon aia Nareau ba  
 I aonga ni waetata n oki, ma boni kamaka te ai. Ba  
 kamakaki te ai iroun Nareau ma bun Nautima ao ngke  
 e a boni maka te ai, ao e roko tuare Nautima n tei i  
 rarikin te ai, ao a iria naba Nareau ma bun Nautima  
 ba a na katauraoi i rarikin Nautima, ba ngkana e  
 weka nanon te ai, ao a na kawaetata n rabunna man  
 taotona: ma e taetae<sup>moa</sup> Nareau nakon Nautima ba  
 kanga e kaunga nanon Nautima ni keweia, ba e ata  
 Nautima ba kanga e maku n ewekako te ai, ao e laku  
 nakoia; Nautima, e a maiu kanga matam n nori  
 ika ake rangi ni maiti, ba ane ko nang bon rinea  
 ae kotangiria i bukon ika, ao I kan tuangko naba  
 ba kana nakon tanimeangin te nama ba e moa ni  
 kakaireke ikana, ba ngaia ae Inanako iai ni bong  
 aikai. ao e laku bun Nautima nako ina; Nautima, tai  
 labetabe n am kan neweaba n te nama, ma koa bon  
 te anai naba ika ake te tangiri ni kani kang. E laku  
 Nautima, I kawaetata ma kakaungo naba ngkana  
 I uboi bain mai nanon te ai aei, ao kawaetata ni  
 kaki rabunau ba kam na nora te ika ae n na  
 notimai ba I kani kamaita komau ngkai,  
 ao ngke e a tia n taetae ao e weka te ai, ao ngke  
 e a baka i nanon te ai, ao a kabaitataia Nareau  
 ma bun Nautima n taotona Nautima i nanon  
 te ai, e ngaie ni kakorakora Nautima ba e na  
 pitana te ai ba e a mmaraki iai, ao e bati n komna  
 Nareau, ao e huanga neire bun Nautima ba e  
 na kakorakora n taotona, ao e kangai bun Nautima  
 nakon Nareau; ba era ngkai kanga e bati ni korakora

I aonga  
 I aonga

I aonga  
 I aonga  
 I aonga

kakorakora Nautima ngkai ti taotona? ao e kangai  
 Nareau ni keweia bun Nautima. E kakorakora ba tao  
 e taua te ika ae te kua te kua ke tao te ika ae kangkang,  
 mangaia ae tabe n un ma ngai. Ao rimwi e a aki  
 kakorakora Nautima ba e a mate i nanon te ai, ao e  
 taotona Nareau ao e kangai ~~reieri~~ nake on reieri  
 bun Nautima, ko na nako n te kateka mani  
 kakauongo rebuen bain Nautima, ba ae e a kan  
 roko. E nako bun Nautima n te kateka ni kakauongo  
 rebuen te bai mai nanon te ai. ao Nareau e a manga  
 nako n uboi baina i nanon te ai, ba amgkoa e a  
 roko Nautima, ao e ongo reieri, ao e kangai; Nareau,  
 ko ongo te ra ae rebue? e bakan akiataia Nareau  
 ba amgkoa e aki ongo, ba kiaina ngke boni ngai  
 are i uboi baina. Ao e a manga nako tamnein  
 Nareau n uboi baina naba i nanon te ai, ao e a  
 manga ongo reieri, ao e waetata ni biri nako te ai,  
 ao Nareau e biri nako ni ngare ngke e nang kaki  
 rabunan te ai reieri bun Nautima; e a kaki  
 rabunana reieri, ao e nora tuna ba e a wene ni  
 mate, i nukan te ai; ao e taraiia ba e tuku ba te ika  
 ae mai; ao e a boni kina ngke bon taaki te ika  
 ba bon te amata; ao e tang ngke e a mai tuna  
 i nanon te ai, ao e kakaea Nareau, ao e roko  
 ao e kangai nako reieri; Neiko, e kona  
 Nautima ke kaki? ao reieri; ngke e ongo banan  
 Nareau ao e rawa ni kaeka tentana: ao e teka  
 kangai Ji bia ataike naba ngkoa, ba ngai bon  
 te ta iowawa ngkoe nako ira! ao e a manga tuku  
 Nareau nakoia; Neiko, kona tai un nako in, ba  
 I aki bure nako bun, ba bon ami bure ma  
 ngai; Nona, bon ngai te ta akawa ao kama kua  
 n taonai i nanon te ai, ao I aki mate ba I bon kona

n te ika; ao Nautima e kan akawana akawan,  
 ma Iaki atāia ngke emamate te aba n te ai ba  
 I tuai ni mate n te ai Nāi. Ao n tūi tabetai ao e  
 a manga maua mai buakoa Narean; ao e  
 a manga naten te tabo tenana ngke e a tūi ni  
 mate Nautima. E a toki rongorongona n te aro ane

## (IV).

⑩

Rongorongon naba Narean tenana.

Te ikarereai, Te takakaro buana ngkoa irovia  
 kain rimoa; ao a bon takakaro naba iai kain  
 Kiribati mean i main te tua ni korokoa  
 naba te Tua; ao ea tūa ribua te Tua.

Aron te takakaro ae te ikarereai, e kakaravaki  
 n te tairiki ao e katauraos te aba n te nguina;  
 ti aei arona, e karekea ana kai te aomata i irovia  
 i main te tairiki. Te mane ma te rorobuaka ae.  
 koma te biribiri, a bane ni katauraos aia kai, ae  
 te manga-ni-kaina ae man ae mataotou ke  
 tao te tabo ni kai nako ae man ni mataotou, ae  
 te kanni te kainibuena, ke te uri ae man naba  
 ni mataotou: a boboti aia kai mani kareke neia  
 ae a na nnei iai. Te baba ma te baene ae iai  
 fietena ae baina n uouitaki, ngkana ngkana  
 e biribiri te aba. Ngkana e nang teirake te takakaro  
 aei, ao a botaki moa aomata bu a na ataki  
 aika kain aei, ma, kain aei, bu te na-koraki  
 ngkana a tibaki, ma nguia are a na kinaia  
 moa i bon irovia bu aonga n atāia kain aia  
 tanga nako. Ao ngkana tao kakateringam  
 kaina nako, ao aio arona. Tengam ma niman  
 tūi ikarereai man te tanga aei ao man te tanga  
 naba aei tengam ma niman aika tūi ikarereai,

ao tengam ma niman aia tia nouoti aia kai, ao aron  
naba are te tangana, aia tia uakai are tengam  
ma niman, ba e katoaki te aomata ma ana tia  
uakai. Temana te aomata ao temana te tia uota  
ana kai, ai arona nako naba.

Ngkana e nang bung lai, ao a katauraoi  
aomata ma raovia nako; a kabuokaki tabon  
kai nako i nanon te ai, ba aonga n tauraosi i  
main te kanenei ngkana e a bong.

Bon anne aron te ikarereai i bon irona kain kawa  
nako, ae a bon karana ni baireia ba kanga a  
ikarereai ni katanerai'a i main aia ikarereai  
ma kain kawa tahua. E bon karavaki te tokakaro  
aei i nanon kawa nako ba a taku unumane  
ba e bongana, ba aonga n taneiai sorobuaka  
n aron te maraki, n te ai ma te kai i  
main te tuaka. Ane aron te ikarereai i  
Kiribati meang: e kare te aomata n te kai are e  
kabuokaki tabona n te ai, e kare te aomata  
are kain te tanga, ~~ao~~ are tuana, ao e iria  
ana tia uakai, e kareaki naba te tia  
uakai irona ake aiaia, ao ngkana tao e ~~me~~  
maku te tia ikarereai, ao e biri nako, ao ngkana tao  
e aki maku ana tia uakai, ao e tei n rua mwina  
ba kawa ni kamamaeaki ngkana e a toki te  
ikarereai, Ma nguia ae e atongaki ba te takakoro  
ni katauraoi i main te tuaka, ba e bon kakamaku  
te takakaro aei, ba ngkana e bo te aomata n te kai,  
ao e bon ikoaki ma ni bue n te ai are i tabon  
aia kai, a maiti aika mate iai rimoa, ba e  
matotoa aia kai are a karekare iai, (Ti a katuka  
taekana ba lao kua bon ota iai, Ma kua taekina ana  
ikarekare naba Narean ma Taburiki ma Anriaria ma Taburimoi  
i ikarereai i nanon te rerena i Temaiten i Tarawa).

E a tūa aia kabowi tē koraki ni mane, ba a nang  
 ikarereai ngkana e bung tūi. A botaki uakai,  
 Tabuariki e Auruaa ao Taburimai; ao Kareau e tuai  
 n reke raona, ba e taku ba e a tau naba n tingua;  
 ao e tuangia uakekei ba e na rero moa ma temana  
 ni skarereai mangai, a kariaia uakekei, ma  
 ngua are a kanoa moa ~~Tabuariki~~ <sup>Taburimai</sup> ba e na  
 bo ma Kareau, ao iai ana tūa uakai Taburimai,  
 ma akea ana tūa uakai Kareau. Ana kai  
 Taburimai tē ngea ae matoatoa, e a tūa ni kabuoki  
 tabona tabeai, ao tabeai a tuai ni kabuokaki  
 laboia, ba e uoti uouoti temana are ana tūa uakai  
 i nanon ana baba. Ao Kareau tē aki tē kai ana  
 kai ba nanan tē nimatanin are e tari; e a tūa  
 ni katuravi tabena ngke e tuai ni bung.  
 Uke e a bung tūi ao e ruo Taburimai ma ana tūa  
 uakai; ao Kareau e ruo naba i nanon tē rerena n  
 akea raona ae tē tūa uoti ana kai, ba e a bo  
 uoti naba tē 2 ana kai tē nimatanin, ue e  
 kanoai nanoua n tē wanin ae nian Uke a bo,  
 e kareaki moa Kareau itoun Taburimai n ana  
 kai tē ngea ae matoatoa ae kabuokaki tabona  
 n tē ai. E nora tē kai arei Kareau, ao e kiba n  
 toka i ana ni kabuoka ana kai tē nimatanin,  
 ao e ko baka i kiraroa tē kai arei, are e iria  
 nako Kareau n toka i ana: ao ana kīn tūinga  
 Taburimai ma ana tūa uakai, a taku ba e bo  
 Kareau mani mate n ana kai tē ngea, ao e keke  
 ana tūa uakai Taburimai ba e taku ba e a mate  
 Kareau, ao e kangai; E nga tuare e kakakawaia  
 nako Taburimai? Noria! tē tūina kaina ao e a  
 bo naba ni mate. Ao rimwi e a manga tē Kareau  
 ao e kangai, Taburimai; katuraviko; ao a mimi ngke

e a manga tēi Kareau n aki mate, ao e kare Kareau ni  
 kareā Taburimai n ana kai tē nimatanin\*, ao e aki bo  
 robatāna Taburimai, ba e rin tē nimatanin e buatkan  
 iranātuna ao e aki namakina tē bai arei Taburimai  
 ngke e rin i buatkan iranātuna, ao rimwi e ura iranātun  
 Taburimai n tē ai, ao e ngue ni kekeuaki ba e na  
 kamatea tē ai are e ura i atuna, ma e aki mate.  
 E tōku ana tūa uakai nako ina; Taburimai  
 biri nako tēbo i tari, ba akea bea kani vane  
 iranātun; ao Taburimai e a biri nako lari n tēbo  
 ao ngke e a oki, ao akea iranātuna ba ai tē  
 tētana ae nīkīrana mai bukin atuna. E bati n  
 nanokawaki Taburimai ngke e bue naba  
 iranātuna, ao e mama i buakoia raona ni mane,  
 ba aron are rimoa e katekewaki tē iranātu ironia  
 māne: ao Taburimai bon tē iranātu ae raōroi  
 iranātuna, ba tē ngeri ae tabābā, ao bon aia bai ni  
 kukurei māne ae a kaimikatonga iai ngkana e ngeri  
 atua.

U tē tairiki tuana, e a manga kaitara Kareau  
 ma Aturiaria, ao e taekinaki ba aroia arei ngke  
 a bo ma Aturiaria; e komaki naba Aturiaria ao e bue  
 naba iranātuna.

E a manga bo naba ma Tabuariki n aia ketēnibong  
 ao e komaki naba Tabuariki, e bue naba ngerina  
 n tē ai ironi Kareau. E a tōki aia ikarereai,  
 ao e bati tē nanomaraki ironia uakekei ngke e  
 akea iranātua, ao a kabowi ba a na kamanea  
 Kareau ni kamatea; ~~ao~~ ao e reke aia iango ba e na  
 kamanea n aia mamba ae e na kenna, ao a  
 kanakoa aia taeka ba e na wetea Kareau; ao  
 ngke e a roko Kareau ao a kangai nako ina;  
 Ti weteiko ba ko rabakau ni keni manibia,

ma koma kena ara maniba ba te a butiko  
 iai. Ato e kena te maniba Kareau ao a bane ni  
 mena i rarikina te maniba Ngai'a, ba a nang  
 kamanea Kareau ma e bon atia oia iango  
 Kareau, ao e aki kaeta kenakin te maniba ba e  
 kabaoua ni kenna rarikina ba uena ni karaba  
 ngkana e tiringaki ironia; ao ngke e a nana te  
 maniba, ao a tabeki atibu ni <sup>hono</sup> karebonaia ao e  
<sup>hio accery</sup> banganako Kareau ni karaba ni bangorbangon  
 te maniba are kenna in kabaoua nako rarikina  
 aoeaki bo n te atibu ba e a kamani kuturava  
 nena i nanon te maniba; ao a tahu ba e a  
 mate Kareau ike a tia ni kama te maniba  
 n taian atibu, ao a kitana n oki, ao a taetae  
 ironia ni kangai; Ti na karava ara amarake  
 ni kimareirei i bukin raora are Kareau ngke  
 e a mate: ao a karavi kanoia tangana ni  
 babai, ao a botaki i nanon maneabaia, ngke  
 a nang amarake ni kuturei i butin te  
 tia ioawa are Kareau ba e a mate. \*Ato e aki ataki  
 ba e a boni manga main Kareau main nanon  
 te maniba, ba aongkva e <sup>males abiele</sup> wara te atibu ni  
 ni kaweteni <sup>boni</sup> butina, <sup>ca di</sup> ngaiia are e a koma ni  
 main iai mai nanon te maniba. Ato e uoria  
 mone aika botaki i nanon te maneaba  
 Kareau, ao e kani manga nako ia ba e na  
 manga main oia naba, ao e kataurava wana  
 te roro ae karavia ba wana ni biri nako  
 ngkana e a manga tiringaki. Ato e kawara  
 te maneaba ngke e a ro (long) ao e karaba  
 wana are te roro i rarikin te maneaba,  
 ao ngaiia e karaba rabatana nako ia,  
 ao e nako n loka i aon te tatanga, ao ~~Taba~~



Tabuariki ma Aturiaria ao Taburimai a nang  
 tēba botāki n amarake ngke e a bong, ao a  
 tabeki kanaia ao a kangoi: Ati hie kanan Nareau  
 aei, ao a manga amarake, ao rumwi a manga  
 kangoi hie kanan Nareau aei, ao Nareau  
 e a raweia naba kanaia mai laia, ao e biri  
 nako naba ao a kakeiva ao a kangoi, Bon  
 Nareau ma nakomai ba ti na kaea ni ka-  
 matea. Eto ngāia e biri nako n ana wana  
 tē koro are i karaba, ao e kateā iena ao  
 e biri nako wana ~~ni~~ ri marawa ao e  
 kaea, ao ngke e nang reke ao e butā wina  
 ae māka ao e kabaka i kari ao e teke \*  
 waen Tabuariki ao e baka ao e a manga biri  
 Aturiaria, ao e a manga butā naba rekan  
 wina ~~ae~~ ae māka ao e a manga teke  
 waen Aturiaria ao e a manga baka, ao e  
 a manga biri Taburimai ao e teke naba  
 waena, ao e a bni aki reke Nareau, ao a  
 manga bone n oki: ao a bati riki mara-  
 kin narōia, tukin Nareau ba e bati  
 ni mananaia, a bni ngae ni kani kamotea  
 ma e aki kma ni mate ba e rabakun,  
 Amati riki aron Nareau ma tē koraki aei,  
 ma e aki konaki Nareau ba e tokanika.  
 E a toki ikai Taekana: ba ngkana tao e  
 kabaneaki Taekana ai ka bati ao tao  
 e kma n on tē beba aei iai.

(11)

Mei Nibarara H.

Kongorongon Mei Nibarara are kain  
karawa, ngke e kaitibo ma Mei Shiku.

E kangai taekana: - Mei Shiku bon  
kain am te aba, ma e aki ataki luna,  
ba e aki reke arana.

Jai natin Mei Shiku aika teniman aine, arai  
natin Mei Shiku, bon arai naba Mei Shiku; ngai  
ake teniman. K nke a i kawai ataei akai,  
ao a nako ni kakaki botua nako rian ni  
te nako; Ato n te lai tuana ao e bakaraki  
te tai are te karimwinte aoraki, are bon  
Mei Shiku te karimoa, ao e waetata n oki  
naton tinana hi hi kaota avakine ao e  
kangai; Mei Shiku o! akea ba I aoraki  
ni! ao e kangai tinana nako ina; Naton  
libum are kaitia ba baim ake irouna ae  
e a tia ni katauravi. Ato rimwi e a manga  
aoraki karimwina are Mei Shiku naba, ao e  
a manga okira tinana, ao e atonga naba ana  
taeka te karimoa, ao e taeka naba tinana  
ni kangai, Naton kaitia are libum ba baim  
ake irouna ae e a tia ni katauravi. Ato  
akea ba e a manga aoraki karimwina ao e  
nako n okira tinana, ao e taetae naba n  
aron aia taeka tarina ake a tia n aoraki,  
ao tinana ngke e ongo banan Mei Shiku te bina,  
ao e kangai; Heiko, Bete, koa manga  
kakairi irouna nakai, ko rabakau n  
aoraki? ao ngke e ongo banan tinana ba kanga  
e rawa n natinna, ao e tung n nanokawaki  
ao e karaba ukanaengina i nanona, ao e bon  
bobotaki naba ma tarina ake nomari; ao n te tai

Tuana e karaba mataia tarina ngke a takakaro,  
 ao e biri nako ni kanaeng, ao a konkoria  
 tarina ma a aki kunea te tabo are e mena  
 ioi, ao ngaiia e ukoukora te te kai ae arana,  
 tekimateore ake i aon aba "tekimateore" ba bon  
 aia karaki kain ngkoa, ao akea naba te  
 kai are i taetunaki Kiribati ae konaki ni  
 kabotunaki ma te kimatore. Ii taku ba kanga  
 e ekani bo ma te kai are taetunaki n te taetae  
 ni kaitonaki are te makeke, n ai aron aei.

E a ieta an te nana nei Shiten are te bina n  
 te nukamotu ae raroa ma abaia, ao e nora te  
 kai ae moan te warereke ae riki i an te nana  
 ao e tekateka i rarikin te kai arei, ba akea  
 kain te nukamotu arei ba ti te bike naba  
 ae tuai men tuaki aona, ao te nana arei  
 bon te tuana i aon te bike arei, ma ngaiia  
 are e nako n rairia ba e taku ba ioi ka  
 noana te ben, ma bon akea kanoana ba te  
 te kai are moan te wa rereke are e mena i an  
 te nana; ao e bon aki reke nanona n te kai  
 are e warereke arei, ma e bon tekateka ni  
 motika rawana n te tabo arei; ao e a munga  
 tang ba e wringa ana taeka tinana ngke e ka  
 berea, ao e baka rani matana ao e kava matana,  
 ao e kuba ngke e nora te kai ae te kimatore  
 ba e riki rake n ababaki teatana, ao e  
 riringa oin te kai arei ao e kangai ana  
 taeka ngke e tana oina; I a urake urake  
 arokan te kimatore ba a aki main ba  
 i a mate i an te riringa ma te tana tana  
 tee, are e urake naba, are e urake naba,  
 ao ngke e a tia ni kakaurakea arokan, arei,

aoe noria ba e ababaki; aona nqke e tekateka, aoe a  
 manga kaurakea naba n aona naba aei. Ia  
 urake urake arokaw te kimatore ba Iaki maiu  
 ba Ia mate i an te riringa ma te tana tana tee,  
 are e urake naba are e urake naba. So te kai  
 arei e a bon riki rake ma ni manga, aoe  
 toka i aoni mangana aoe aki toki ni kaurakea  
 n ana taeka naba arei, aoe abon ababaki te  
 kai, aoe ngaia e bon toka naba; aoni manga  
 na ni iria rake, nqke e riki rake te kai  
 arei n aki toki aoe tara aontaba nei Ikiu  
 aoe a mauna aoe aki toki naba n taetae n  
 aron naba ana taeka mai moana, ba aki  
 toki ni kaurakea te kai arei mani karikiu,  
 aoe rimwi e a roko; karawa, aoe kitana te kai  
 arei aoe nakonako; karawa, aoe nora te  
 manaba ae akea kaina aoe te uma tenane  
 ae rokiaki n te inai, aoe nora te uma are  
 ba iai bubun te ai tentana ae ototunako mai,  
 aoe nako ni karinganinga nanon te uma arei,  
 aoe nora te aine ae tabe n awawa n te ai ni  
 karewe, aran nierei, Nei Nibarara, aoe boni  
 maki Nei Nibarara ba e aki noraba, aoe noria  
 nqke e maki aoe karawana waena ba e  
 na ana te karewe n nimma, aoe toro i  
 rikiu ana ai Nei Nibarara, aoe aroka boina  
 Nei Nibarara are boin aontaba, aoe kangai,  
 ki kamimira nqkai kanga e a bumanana,  
 a kaoti kaini manra! (tara ae manra angkoo  
 aran aontaba; noria kaini karawa). Ma  
 ngaia are a aroka boin Nei Ikiu Nei Nibarara  
 are boin aontaba aoe kangai; "Kanga e a bumanana",  
 aoe Nei Ikiu e boni karaba nakon Nei Nibarara

bac takw bac kakana te amata Stei Nibarara. Iha  
 ngai are e karaurau n ana te karewe i nanon  
 te ai bac kani moi, ao Stei Nibarara e wareware  
 ki ana karewe ao e noria bac bua tenwa te  
 nana ni karewe, nqke e ping ana nana ao e  
 atai aika bua ba tenikuo. Ao Stei Ikikw e aki  
 nqae ni moi, ao e a manga anaia naba mai  
 nanon te ai, ao Stei Nibarara e a manga wareka  
 ana nana ao e atia ba a manga bua uakuoniaia  
 ao rimwi e a manga aroa baina Stei Ikikw  
 ba e na manga ana riki te nana ni karewe  
 bac na nimma, ao akea ba a kaitibo baia  
 i nanon te ai, ao e reke bain Stei Ikikw i rouw  
 Stei Nibarara, ao e tana ao e kangai, Antai ai,  
 ngai boni nqkoe ae ko aki toki n anaia ninaia  
 natiw; Ko na noriko ba n na boni kamateko  
 e takw Stei Ikikw, Ia boni butiko na tai turingi  
 ao e a manga takw Stei Nibarara; I boni kamateko  
 ba moan te iwawaw naba nqkoe na kon ninaia  
 natiw, ao ane a kan roko natiw ao akea aia  
 karewe ba ko a tia ni kabanea; e bon riai  
 nqkana I tankeinaia ba a na kamateko, ao e  
 a manga kangai Stei Ikikw; Iai aoka ba koa  
 bainai, ao e kangai Stei Nibarara, Bon iai au  
 bai ba Laurikiiki ao Lauoro ao Lauabanaba  
 ao e a manga kangai Stei Ikikw, Iai aoka ba  
 ko a kargbai ba Ia ukoukori kanam, ao e a  
 manga kangai. Boni iai tani ka kae panaw  
 ba Laurikiiki ao Lauoro ao Lauabanaba,  
 ao e a manga kangai, Ia woutiko nqkana  
 ko kan nako tari ke nqkana ko kan nakon  
 te tabo tenana, ao e a manga kangai, Boni iai  
 tani woutai ba Laurikiiki ao Lauoro ao Lauabanaba

E a tong taeka aika bati Nei Ikiku ma e kaeka  
 Nei Nibarara n ana taeka aei:— Boni iai ba  
 Laurikiiki ao Lauoro ao Lannabababa. Bon natina  
 akana e atongia akanne. E a kabane ana  
 bubuti Nei Ikiku nakon Nei Nibarara ao e  
 kangai; Tai aoka ba ko a karabai ba I a  
 kaure matam, ao e kangai, Ekoana! ngkana  
 e koana ao n na akoiko riki nakoia natu,  
 aon na bon anganiko baika I taku ba a moa  
 n paraoi man aia bai natu. Ao Nei Ikiku  
 e tuanga Nei Nibarara ba e na wene i matana;  
 ao e ukaki matana moa are angatana ao a  
 kiba nako man aika bati mai nanona aikai  
 araia:— Teitei, te Mouakena, te Makitaba, te Tairo  
 te korobaro, te kibui, ao te haru. Ao ngkea kiba  
 nako man akekei, ao moan te bati taraia, an  
 nang, a noraki man akekei i ronia natu  
 Nei Nibarara, ao a kangai, I nako maia nan  
 aika kiba aikai! Kanga a kiba mai etan  
 ana kawa Nei Nibarara, ao ngke nako man  
 akekei mai matan Nei Nibarara ao e taratara  
 matana are mai angatana, ao e a manqa ukaki  
 matana are: angamaingina, ao a kiba nako man  
 aika araia:— te kaai, te kewe, te kaka, te kitiba,  
 te kun, te kiiri, te matawanaba, te karakara, te  
 mangkiri, te io, te rube, te kabane ao te rua, a  
 bane ni kiba nako man aikai mai matan  
 Nei Nibarara, ao e noraba i mwin baikai  
 ngkea nako mai matana. E bati ni  
 kukurei Nei Nibarara ngkea ~~noraba~~ taratara  
 man nori bai ni kabane ao e bati n akoa  
 Nei Ikiku ni bai ni kabane, ao e kani kanwanwa  
 matana nakoia natina ngkana a roko. Ao ngke

a nang roko natina ao e karaba Nei Ikikwi  
 an te kumete ae ababaki, ae kanga te itai, n  
 aron aia bai kain te itera meang nkea tuain  
 roko I-matang, ao tao aroia naba kaini maiaki,  
 ae a karava te kumete ba n nen te ran ma  
 te amarake, ao boni iai te kumete; karawa  
 ae ana bai Nei Nibarara, are rabuna Nei  
 Ikikwi iai ni karaba; maia natina, aia aron  
 te kumete are a bainna kain Kiribati  
 Ekaravaki ba n nen te karewe  
 ngkana e reaki n te ran ao n nen naba te mangiq  
 ke te tae ae kamarakin te ran, ao a takw  
 unimane ba iai te kumete; karawa ae noski  
 ngkana e bongi karawa, ae te botaki ni Itoia ae  
 nabubu: - Ao nkea roko natin Nei Nibarara,  
 ao kuba ni matam tinaia nkea a reure, ao a  
 bati ni kimareirei nanaia ao a kangai, Iutai  
 ae karavi matam? ao ngia e kangai, akea ae  
 karaori ba boni ngai; ao uakekei a bon arobori  
 ao a kangai, E aera ngkai kanga ea tumana  
 Iai te i manra ikai? ao e kangai Nei Nibarara,  
 E na rikea kain manra ikai, e kona n roko  
 te i manra; karawa? Ao nkea a bati ni  
 bubuti uakekei ao e kangai nei Nibarara  
 A koia ngkana I tuangkami ao kam na ongo  
 au taeka ba bon akea temanna ae na wawawa  
 nako ina, ba noria; Ia kabai n rabakanna  
 ba e uki mataw ao a kiba nako man aika  
 bati mai nanoni mataw, kam na karinea  
 n ai aron au taeka nako ina, ao kam na  
 anganna te kona n taua arona nako ni bai  
 ni kabane, ao bon raomi ni koana ba te  
 irua ae roko mai manra: ao a kangai

natina, Eraviroi am taeka, ma kao tianakoira  
ba ti na noria, ao e tuangia, ba e menai an te  
kumete, ao a nako n paira te kumete, ao a  
kukurei ma ngaiia ao a kairia ni kawakinna  
iroyia. E a piki ba kaini karawa i bukin  
te kai are te kimatore, nakea ki toki ni  
karikirakea ao e a bon rikirake ni karokoa  
e roko i karawa, ao e piki ba kaini karawa,  
ao e anganaki te kaubai marouu Nei Nibarava  
na natina ake Laurikiriki ma Lauororo ao  
Lannabanaba.

E a toki taekana.



(12)

Bukewe are te kaurimi . I.

Rongorongo hei Tinakariuki ni karokoa hei manaba.

Hei Tinakariuki ben te aine ae e aki ataki arona ao akea naba buna, na ben iai natira aine ake teniman, ake aine ao arua naba hei Tinakariuki. Te kauriua hei Tinakariuki; kaurimin hei Tinakariuki naba, te kateniman hei Tinakariuki.

E kataurae bata ake uoua i bukina na natira; ba teuara butara ao teuara bataia natira. Bataia natira e unaki nanona, kanga aron aia aiti kain te reuei i Rongorongo ae tau te uouata na ara ru; ao ben aron aia aiti natira hei Tinakariuki ba e kakaokoroia natira.

E aki kakaokoro aron hei Tinakariuki na hei Hikiu; ba a bakareia natira ake kaurimi, n aron aei: E kakaokoroia natira ni katoaia na aia ru, ba a na aki bobotaki i bukin aei, ba e na ~~kakaokoro~~ kakaokoroia karaia natira ngkara e kamaraeia, ao ngke e a nikiri karaia natira ao e nakea aia ru natira ake ara kauriua n argania karaia ake ravaoi, ao ngke e a tia n aki narouia natira ake kauriua, ao e a nanga nakea natira te kaurimi n argania karana, ao a bene bubuaka karana ake e argania; ao natira ake kauriua a ben aki ata naba ara makiri tiraia ngke e bakataea natira are te kaurimi, ba a toku ba ben ti te bo naba karaia na tiraia are te kaurimi, ba kiora ngke a aki bobotaki n tai nako n aia tai n amarae; ai ben aroaron naba tiraia n tai nako, te argangan natira te kaurimi karana ae aki raouoi.

Iai te tai teuara ae a botaki iai natira ngke e a aki tiraia n nikiri karaia, ao a botaki n ara ru tiraia te kauriua ba tau a kan amarae n takakaro, ao a uoti karaia nake uouan nakea ara ru te kauriua; ao ngke a rora karana tiraia are te kaurimi ba e aki raouoi, ao a kanga nakea tiraia; ai ben aron naba karana are? Ao ngkara e kanga

nakoia, Ben awaron kanau aei ni bong nako, ao ngkai 1 a tia  
n rui kanami i natau, ao 1 ata tirau ba e beni bakameai  
ao e akoungngkame, na e tau ba ben aron uouu tirau, ao  
ngkame ben aomi anse uouu. a nanokawaki tarisa ake  
uoman ao a kargai rokoua; Tinakarouki, kaki karam  
akame ba ti a botaki naba n amarake n aikai; ao ngai  
e tau karara ba e aki kani kaki, ba kioua ngke ben  
aron uouu tirana. a a teirake tarisa ao a arai karara  
n tetewerako, ao a kargai; Nouu te buakaka ana nakui  
tirara nakan tarisa aei, ao nouu ti ben taku ba ti te bo  
karam na karara, ao ngke tau ti aki botaki ngkai ao ti tau  
naba n ata buakakan ana nakui; ao ngai e taku  
nakoia; Ham na karau nanomi ba kam ben a akouki  
uouu tirami, ma ben ti ngai ae ue aki tangia ma e uai<sup>su</sup>  
ngkana 1 a nako ni kakala nako neu. a taku tarisa nako  
ia; Ti butiko ba kora tai kitarua ba ti a beni mate n  
tangiriko; ao e taku nako ia tarisa, ngkan tau 1 aki  
nako ma ikai, ao n na beni mate i rarikimi ba 1 aki nanga  
kara ana amarake tirau ngkai, ni karoua te tai ae n na beni  
mate iai. ao ngke a tia n angou karara ao a aki nanga taua  
ba e kawa ni mate; ao ngke e a teirake ba e nang nako, ao  
a kargai nakan tarisa ngke e nang nako; Tangia ba ti ra  
iiko, ao ngai e katikua na a aki kan tikua ba a  
tangia, ao a uai n nako i raron kawaia; ao tirara e  
aki atai nakoia natira ba a nako i muiua ngke e nako ni  
kakou karara, ao e a mate n tangia natira n te bong ae  
karaki na a aki kora n reke i uouu, ao e nako ni  
bokabueia ao e kabala uouua ao e mate.

atawaine akei tinaman a kan na te kawa ae mewa i nait,  
ao a tei ma i angou ngke e a uai n roroa te kawa are i nait,  
ao a kargai, Tera nanom Tinakarouki te karoua, ngkana  
tau ti onifikou ni kabarekako n te bareka, ba ko aonga n  
aki raweaki uouua amata ngkana ti roko n te kawa aei, e

Karuaia nei Tirakaruaiki te karuaia ao a bareka taua n te  
bareka ae a raia i raikin te kawai, ao ngke a kam na te  
kawa e orgo te aba ba iai aine uka a kania te kawa  
uka teniman, aine uka moa n raaoi tarakia, ao ngke  
a orgo aomata ake ratin Bukeewe uka teniman ao arua  
uakai bini bukeewe raba ngai uka teniman. Bukeewe te  
karuaia ao Bukeewe te karinuka, ao Bukeewe te bira.

Ngke a orgo te rongorongo tari aikai, ao a biibiri  
ni karakinia aine ~~ni~~ <sup>ake</sup> ~~uaka~~, a atongaki ba a nang roko n te  
kawa; ao ngke a uai ni biibiri, ao a roko umoa uake  
uoman, aine Bukeewe te karuaia ao Bukeewe te karinuka, ao  
Bukeewe te bira e a tiba roko umi ba e aki birimaka ba  
kanga te tei rakoia taua. ao uakekei ngke a roko umoa, ao  
a taua nake uoman ba bua, ao a rawa uoin nei Tirakaruaiki  
te karuaia ba kioia ngke e barekareka ao a taku ba te kiraka.  
ao e roko Bukeewe te bira ao e rora nei Tirakaruaiki te  
karuaia ngke e lon aki mutakinaki, ao e kania ao e ara te  
roko ao e kamama te roko ni bawana ao e kotea nei  
Tirakaruaiki iai, n tabon te roko aine e kamamaia ni bawana,  
ao e rora mwin ara roko, ao e atia ba lon ti aki te  
kiraka ba lon te bareka, ao e karuaia ba bua ao e karuaia  
moa n te nei n tebotebo aine te moa n nei, ao umi e a  
nanga tebotebo n te nei aine te karuaia, ao e tebotebo raba n  
aie te kobana n nei aine te katenua; ao ngke a bane neia  
ake tena ao e taratara bua, ao e atia ~~ba~~ ba e lon  
taraia iki tarara rakoia raki taua ake a karaki rako  
ioia Bukeewe te karuaia na Bukeewe te karinuka; ao e roko n te  
kawa na bua, ao a nanga orgo taua ba orgoa e lon taraia  
lon Bukeewe te karuaia rakon bua ao a roko rakon taua ba  
a na rora bua, ao ngke a tra n rora ao a kakaana te  
taeka, ao a kanga rako ia (roko) bua; Edera ngke kam aki  
tuangira ba e lon aki kiraka taua aine te karuaia? rora,  
kam bati ni bane rako ia, ba ngkara te karuaia lon bua

te karuoa, ao te karuoka bini bun te karuoka, ao te bira  
bini bura te bira, ao roia; e a bura te karuoa  
Bukeewe ae lon te bira, ao e lon aki uai ni bura hei  
Tuakariuki te karuoa Bukeewe ae te bira. ao n te bong  
tenana a ~~AW~~ Kabowi Bukeewe te karuoa na Bukeewe te  
karuoka, ba a na kamana taria ae Bukeewe te bira ni  
kamatea, i bukin bura ae te karuoa ao i bukin naba  
tamaroana. a kani karoun n te bongira ba a rang  
kamana taria, ao a karakou te tei tenana ba e na wetea  
Bukeewe te bira ba e na iia ni karoun, ba a na katobe  
karaia buia, ao a na kareke naba oria.

ao e roko te tei ae a karakou, ao e kanga; "Bukeewe;  
a karakouai tarim akekei ba kora ~~na~~ iia ni karoun ba kam na  
katobe karaia buni na oria ika n te karoun." E take  
Bukeewe rakin bura; E raioi ngara 1 rako n iie ba e aonga  
n reke karoun te ika na ram ae ko tangira; ao e take  
bura rako iia; Tai iie ba 1 tuai ni kani kara te ika, ao 1  
lon aki kan orara naba, ao kora utai aia rang tarim ba  
ane a na kamateko ni kamateko, na kora aki iie ba kora  
tiku: ao Bukeewe e tuanga te tei ae roko ba e na  
tuangia tarira ba e aki iie ba e tabe n te aoraki. ao  
ngke a ngo wakekei ba e aki iie Bukeewe ao a marga aki  
rako n akawa ba kioia ngke akua Bukeewe iioia. ao ngke  
e a marga ngobong ao a marga karako te tei naba aei ba e  
na marga wetea Bukeewe ba a na marga akawa naba na ngai,  
ao e a marga roko te tei aei ao e a marga wetea Bukeewe  
ao e aki rako naba, ba e a marga tona hei Tuakariuki, ao  
ngke e a marga ngobong, ao a keweia ba aongkoa moan te luti  
te ika ae a roia; ao a marga karakou te tei aei, ao te tei aei e  
a marga roko ao e taekin aia taeka wakekei ae kanga, Bukeewe  
kora kuaetataka ba moan te luti te ika ae roaki na ngara  
ko iie ao a na reke karaia buni na oria ba moan te ~~AW~~  
kam te ika ae roaki ~~AW~~ ika. ao ngke e ngo Bukeewe ba

iai te ika ue kan na te aba ao e tuanga hei Tinakarūōki ba e  
na iiri ba e waetata ni marga oki, ao e aki karakoa, ao ngai  
e aki kokonaki ao e rako ni iira tarina, ao taku hei  
Tinakarūōki rako iia; hāo, ko rako? ao ngai e kōngai;  
hāo kareka karam, na i kawaetata n oki ngai raba, ao  
e a marga kōngai hei Tinakarūōki; E tāu, ba ko aki ogo  
au taeka na ti a kabo, ane ko a atāia umi ngara ko  
taku ba i kewe. ao e rako Bukeewe ni ~~hāo~~ iia te akawa, ao  
ao a toka i au waia ngai ake teniman, ao tenara aia  
karaun i au waia, ao a i rako marawa, ngke kanga e rang  
nauna abāia ba e a rangi n raroa waia na te aba, ao a tuka  
rehi waia ao a kōngai, E boni bati te ika n te tabo  
aia, na ti na kaboka te karaun ika, ao a tuanga Bukeewe  
ane te bira ba e katika rako te mau-n-rai, ao e katikia  
rako Bukeewe. ao e kōngai Bukeewe, E uara ngkare? ao  
a kōngai; katikia ika, ao e a marga katikia rako ika, ao e  
a marga kōngai; E uara ngkai? ao a marga kōngai, rako  
ika, ao a bon aki ogo barara ba e a rang n raroa nanouia;  
ao a kiki tabon te karaun nai ~~hāo~~<sup>au</sup> te wa, ao a kateā aia  
iia ao a kitara tāia ane Bukeewe te bira. ao ngai e rora  
waia tāia ngke e a tei rera nani kitaraki rōnia, ao e bon  
nanokawaki, ao e uanga ana taeka bura rako iia, ngke e a  
ngai n tantana ao e aki kan ogo raba; ao e kōngai, ngai  
bon te kōua ba a boni namanai tāiu i bukin ba, e tāu  
bon au bure rako iia, ba i aki ogo ane tuanga hei  
Tinakarūōki; ao e a tiku n uaua i marawa ni bong akeā  
bati. ao uakekei a karakira etā na waia ba a na rakon  
hei Tinakarūōki te karua, ao ngke e a kan rako waia i  
etā, ao e waiio hei Tinakarūōki ba e na rora kairi te wa,  
ao e rera rori ba ti uoman kairi, ao e atāia ba a tū  
ni kamata tāia ane te bira; ao e kawaetata ni karakira  
batara, ao e tamarake i raroni batara ao e kabaea rorua  
ao e nate. ao uakekei ngke e a rako waia i etā, ao a aki

Karaua wāia n tūka iena man rōia; ba a tē  
kitāna naba, ba a kawaeatōia ni kan rōko irom  
Hei Tinakaruoki te karimwa; ao a hīhīi, ao e  
rōko moa temanna ao e aki noia i ani batana  
ao rōko naba are temanna, ao e kangai teuare rōko  
rimwa. Akea Hei Tinakaruoki ba e aki mena  
i ani batana ba tāo e mena n te tābo teuana;  
ao rimwi e a tība seke i nanon batana ba e tūnūnū  
ni matē ngke e kabaea rōroana iai. Ao a noia,  
ao a kangai; Akea ngaira! ai kawara te  
aine ae tamarua ba e a tīa ni matē; ao te ra  
manera ngkai ti tāngia ao ngāia e aki tāngia  
ba e bati n tāngia tūna: e a tāu ma karaua  
kabara kabaeān rōroana ba e nangy taumaki, ao  
a bon tauma naba i mainikun manebāia n aki  
kararua, ba kiona ngke a tāngia

E bon aki matē Bukeue tē bino, ngke e  
hīhīti m i maraua, ma e koro n te tābo teuana,  
ao te tābo arei bon te tābo ae e aki kakawaraki  
iōria aomata ba e kakamaku ba iai te kākang  
iai; aran te kākang are e mena iai; Hei Mānaba,  
tē unaine ae ababaki mani hīhīa, ao e kona  
naba ni kamaua te mane ma te aine ba kanana  
ngkana e aki tauravi kanana; e mamatū n tē  
ngaina ao e taratara ni bong, ao iai natina tē  
aine temana ae arana Hei Batā; ao te tūa karavi  
kanāia Hei Teuma, arana! \* (E tāku tē rōngorōngy  
iōria kām ngkwa ba ngāia ae e seke maia  
tibatibakin tē mwenga: ao nanon tē taeka ae tē  
"mwenga". Bion oin ana bai tē aomata temana i  
bon iōria, ba lotakin ana bai ni kabane; = "mwenga".  
Aio taekana; - E tibatikaki tē mwenga, (1) tē mwenga  
ae tē aba; e aranaaki ba abana. (2) tē mwenga

ae tē kai ma tē rau ae kababaki, e aranaki ba  
manabana (3) tē mwenga ae karako e aranaki; bātā.  
(4) tē mwenga ae katauki i bukin bain tē amarahe,  
e aranaki ba ūma: -

Taiāoka Miss Simmons, tō ko a ton n tūi  
naba n ōta n tākān Kiribati aika bati, ao 9  
boni manga kani kaōtāi eiki, ngkana ko taku  
ba a bongana tētāna tākān Kiribati n am tūi  
tēuana, ao ko kani kamanena iai tākān Kiribati.  
Ao noia, kam kawakina Kiribati mai maiaki  
ni karokoa i meang, ao ko atāi ba kanga  
a kakakoro tētāna nanon tākān aon aei;  
Te mwenga, atāku ba ti tē bo ma tē tākā  
ae kangai, Te kawa; ngkana tao a tākān  
tē aomata tēmana kaim tē itēa maiaki, ao  
a katitēba tē tākā ae kangai; "Ana kawa  
Rongorongo, ke, mwengana Rongorongo"; ti tē bo  
iōiōi ao i rōra naba ni bong aikai; ao e a  
ton tian atāki nanona; ba tē mwenga, boni  
botākin ana bai tē aomata ae ti tēmana ae oin  
ana bai ni kōaua. E kaetāki n tē Barbara tē  
tākā aei n tē tabo tēuana, ba iai mwenga n tē  
aomata ikaawa aei e ti onimaki ni bon oin nanona  
n tingaia, ao e aki botāki ma ana utu ni kabane  
iai ngkana tao akea aia onimaki, n aon aei  
kama tūi n rēuiniā iai, ma n ana tākā tē  
Atūa, ao ngāia ae e katauki iai tē tākā ae  
tē mwenga. Ao tē tākā ae, Te kawa, bon botākin  
aia bai aomata aika bati; aei a mena iai  
abaia ma manabaia mei bātāia ma ūmaia, n  
aon naba aei e kaetāki nakon tē Barbara. "Tara  
Tion ae tē kawa ae nen botākiea".

Dia naba tēuana, aei tē tākā ae e bati ni

ngkana a mase te mane ma te aine ao araiia ni botaki.  
Tanga = kran te iravao, Tanga ni iein, tanga ni luaka.

maiaki n te itera i maiaki, ngkana a taekina  
te tei i bukin tamana ma tinana, kanga a bali  
ni baina te taeka ae kangai; "Ana karo" ba a  
taku naba ba ti te bo ma are e kangai; "Tamana"  
a katitebori naba taeka akanne, ao kanga e nang  
buta naba ngkai i evua kam meang, te taeka ae  
ana karo, ao e bon okoro ngkoo nanona, n te  
itera meang, te taeka ae "ana karo". Te are  
aei, boni botakin araiia te mane ao te aine, ngkana  
iai te tei irouia, ba e ikotaki are e kangai;  
Tamana, tinana, ao e ikotaki n ae kangai;  
Ano karo; ngkana e atongaki ae kangai. Ana  
karo, a bon uaia n atongaki tamana ma  
tinana n te taeka anne. E kaetaki naba te taeka  
anne nakon te Baibara ngke e tiku Jesu  
3. Eutarem, ao a aki atara totaba ma Maria;  
n are e kangai; Ao a aki atara ana karo.  
Ruka II: 41; 44. Ao e kaetaki naba nanon te  
taeka ae kangai; Tamau ke, Tamana, ba akea te  
aine ba ti te mane ae taekiniaki n te taeka ae  
te tama: E taku Jesu, 3 kumea ana bei  
Tamau; ao e aki kangai; 3 kumea ana bei  
au karo ba kivina ngke akea te aine ba ti  
te Atua. Bon ti te bo naba taeka ngkana a  
kakaokoro tentana ba a bon kai ataki naba, ba  
ngkana tao ti a taneiai ma taekan te itera meang  
ao a ota naba iai kain maiaki, ao ngkana ti  
a taneiai ma taekan maiaki ao a ota naba iai  
kain meang. Ao 3 eiki ni manega kaotai  
nakoim i bukin karaki cika a kaotaki n te  
beha aei, ba ke a onga ni atai eiki nanon aia  
taeka kain maiaki ao kain meang, ba 3 kaota  
ae 3 taku ba 3 atara nakoim; ao 3 tuai



Taekina ae o aki ota iai. Hapana e kan  
taetae ni maraki tei meang, ao e hon eti naba  
ngke e a ataki namona.)

\* Ao e koro n te tabo aeri Bukeewe te hina.  
ao e a honi bong, ao e aki kona n teirake n  
natonako ba muwin te maua i taei ni bong  
aika bati; ao e kawenea atuna i aon te bike,  
ao satabana ma waena a mena i taei, ba e  
a katoka kuana:

Ao n te tairiki aeri ao e kan nako taei  
Hei Bata ari hatui Hei Maneaba, ao e sion te  
bike, ao e noa atun Bukeewe i matamuwin  
te bike ba e wene n soro, ao e nako ni hania  
ba e na noia, ao e maku mani mimi ba e  
kina ba atun te aomata, ao e tei i aona ao  
ngai e matu; ao e taku ba te aomata ae  
mate, ao ngke e tarataaia ae e kakamakui  
bama, ao e taua atuna ni iwoia, ao e uti Bukeewe  
ao e noa te aomata ao e kangai, Antai aei?  
ao e kangai neiiei, Hoo, kai honi ngai ba Hei  
Bata ngai, ao ngke antai ngke? e a manga  
kangai teuarei. Boni Bukeewe ngai, ma o  
siki ni koro i abam aei ba e katikai n nako  
mai te aia, ao o a aki kona te natonako ba  
e a maiti au bong i marawa, ao e tuanga  
neiiei aona aika bati ngke a mamandia  
tama. Ao Hei Bata e nangoaia ao e  
tuanga ba e na nako, ba e kawa irom Hei  
Maneaba ni kanna ngkana e noia; e taku  
Bukeewe, Heiko, o tangiriko ni kan saronko ma  
tea nanom,? ko taku ba e eti au iango ke  
tao e huakaka? ao e kaeka ao e tateu; Tao  
e matehuaka am iango ba e kakang tinau, ma ko

aki koma n tekateka raori iai, ba ngkara e roroko e na boni  
kuroko. E bati n tangira hei Bata tenare Bukeewe ao e  
kangai, I bon koma ni maii ngkara ko rangoi ni karabai;  
ao e taku hei Bata, E tau, tao ti na katoia; na ko ataia  
ba e aki mumatu hei Maneaba n te bong ba ti n te ngara,  
ao ngkai bon ae taratara i muii; tao e raori te uo ae n  
na notiko, ba e kawa n roroko ngkara ko rukonako, ao e  
kakuakua tenare ao e ninia n ninirana ao e roko n ara  
talo ao e aki nua hei Maneaba. ao n te bongia e orgo  
te kakarabakau hei Maneaba, ao e wetea hei Bata ao e  
kangai; ngke na antai ngkai ko taetae ni kawai? ao hei  
Bata e koeka ao e kangai, ao ngai na antai, bon iai te amata  
ae e na roko? ao e kangai hei Maneaba, ko bon aki  
karaba? ao e a manga kangai hei Bata, I aki; ao e a  
taetae hei Maneaba ao e kangai, ngai e a tau na an rako  
okua nem ba I taku ba iai te amata ae roko. ao n te  
bongia e a manga orgo raba te taetaerikawai na n te talo  
ae e nera iai hei Bata; ao e a manga wetea ratia ao e kangai;  
ko nang aki karabako rako, ba ko nangi bon tuangai ba tao  
ngkara ko taku ba iai raom te amata ao bon tuangai ba n na  
ataia, ngkara tao iai raom te aine ao e tau, ba ti na kawakina  
ba raora; ao ngkara tao te mane ao kawakina ba lum, ba e  
a reke te tia tarai karara. E taku hei Bata, ao ngkara iai  
te amata i rou ao kora mamari ba kora koma, ao e taku,  
I aki, ba ae namon ba ko tangira; na ngkara iai ao tuangai  
ba I aonga n ataia, ao e a katoia rukon tirana ao e kangai.  
Iai te amata i rou ba Bukeewe arara, ao ngai e kangai;  
kai ae ngai ao e ara ngkai ko boni karaba rako iu? Kora  
kawakina lum. ao e aki toki n akawa te uraine ae hei  
Maneaba ao ni kareka te amarae ae bati i bukui Bukeewe, ao  
e bati ni kukuei tenare ngke e a orgo ba e a aki koma hei  
Maneaba. ao e roko hei Maneaba ao kangai; E nara Bukeewe,  
e marurung ke e aki? ao e kangai hei Bata, E a kani

manungu tētara.

ao ngke e a marga roria n te taira, ao e ben ataia  
ba e a boni mataka Bukeewe, ao e a marga kani kama  
ngke e taratoraiia, ao e rako ni karaoa karan Bukeewe,  
ao e kaurā te bai ni kamamate i nanon karan Bukeewe,  
ba e kani kamatea ba karanā, ao e kaokoroa karan  
Bukeewe na karan natira. ngkara e roko n rikiiri karaiia  
natira, ao e tuanga hei Bata ni kargai; karan Bukeewe ae  
lulua aei, na tai kakara karan tenare ba e na karuaia, na  
ben karan ae karako aei, <sup>ao</sup> ae e rako ao e arai amaroke akekei  
hei Bata ao e tuanga Bukeewe ba e na aki kara karanā ba  
e buakeka ba iai te bai ni kamamate i buakon karanā,  
ao a kaki, ao e a marga roko hei maneaba ao e kargai, a  
base kamimi? ao a kargai, a base: ao e rako ba e na  
kantaninga naten tenare, na e aki mate ba e aki kan  
baekekei. ai arona raba ni bong rako na e aki mate Bukeewe  
ba e tuangaki arona uoin hei Bata, ao ngke e a ataia ba e  
aki mate tenare ao e nang ben taua n te bongia ni kamatea  
n aki mutakira hei Bata are natira ba e a boni koro i rorona  
kani karakin te aomata; ao e ben ata ana iango hei maneaba,  
ao a iango ba a nang biri rako mai nain ana tiitiri hei  
maneaba, ao e kargai hei Bata rakon tenare, ti nang  
rako abam moa ba ko kawa ni mate, ba ae e nang kareki  
te unare aei ba e a marga rano n tangia irikon te aomata,  
na 1 a ben marga okiria ngkara kua roko i abam. ao e taku  
Bukeewe; ao tera aron rakoia ngkara ti biri rako? E kargai  
hei Bata, Ben iai te wa na akea uera, ao e raouie ngkara ko  
a kataraua 100 te ba n raia ngkai ba ti na aoo i tari  
n te ba ae te 100. ao e kargai tenare, ao ai natira ara  
kai n aoo? ao reieie e kargai, E ben tau na karaoa ae 1  
tuangko ae 100 te ba, ao tenare e kareke tairi ba ao e  
kumera i raikin te wa, ao ngke e a tiba ngabong, ao e natu hei  
maneaba, ao a rako ni kalaka waia ao a katoka raba aia ao

te ba, ao aoso nako ni Kawatataia, tenara i noan te wa ao tenara  
i bukin te wa, a bon uai n aoso ngai ake nomar ba e aonga  
ni waetata uai n roko, ao kargai hei Bata nako Bukeewe; Tarata  
an ao ba ngkana e ninta tabona te numiona ao kona  
waetata ni kaki, ao marga ana am kai teina, ao am naba au  
kai n aoso, ba bon ralatan te urane aei te numiona, na ngkana  
ti aki waetata ni kaki ao ane e na ninta uara ao e na aki  
nako, na ngai aei a kataia ni karavia ngkana e ninta uai  
kai te numiona ao a kaki, ai aona naba ni karokoa ae a bon roko,  
ao e bone rori aia kai n aoso te ba ane 100 ngke a roko. ao  
ngke e a bong ao e uti hei maneaba ao e ukenia na e aki  
kunea, ao e teiake n ukenkua ao e rori kawai i tari ngke a  
uuaiki ana numiona ake a nera i tari, ao e univia ao e roko n  
te tabo ane a nera iai Bukeewe na. ao e karaba i an te wa  
ae ralanaki n taian inai na kie, ao e karana te nako tari.  
ngkana e nako tari te aonata ao e aki marga aki ba e a bone  
naba ba e kanra hei maneaba. E aki akaka te nase te uai  
te tei; e mimi kain te kawa ba akea uai koraki ae nako  
tari ba a bone ni bua n aki noraki, na ngai aei a buti  
ni mimi nani maku n te Kobuanibal ae aki ataki aona.  
E a ongo hei Bata ao e atia ba tao e roko tirana ane hei  
maneaba. ao e baka te nako tari ba e kan roia, ao e  
bon roia ba boni ngai, ao e un nako ia, ao e kargai; hei  
maneaba, bukin tera ae ko roko ikai iai? Kora boni kabara  
kain te kawa aei ni kanra? ao ~~numi~~ ngai e kargai nako  
natira: hei Bata, ko bon i buaka nako in ba roia, ko a tia  
ni kitanai na n aki mutiakinao ao ngai ae 1 a marga uniwim  
ba 1 tangiriko ao ngke ko bon aki tangiai. ao 1 kan tungko  
ba kona tai tukai ba 1 a mate ni barua te aonata na an tai  
rubi. ao e taku hei Bata nako tirana. E aki roroi na kona  
nako naba ngkai, ba ko tuai ataki n te kawa aei, na nako  
naba ngkai. ao ngkana tao ko aki nako ao ane ti na boni  
kanateaki, ngai na ngke roia kain te kawa aei ngkana ko a

utaki ikai. ao e rako nei maneaba ao e toki te tiitiri n te  
kawa aei. ao Bukewe e a boni nonga itangitangiri na  
tarina ake a tia ni kamanea. E a toki taekana.

nei Me, ao te rabonò. J.

Rengorogon nei Me

Ben te anè naba nei Me akea naba buna, ao tenara natira ae tiaki te aomata ba te rabonò. E ben kakawakia natira ae te rabonò ni kakawakia, ao e ben ikawai n aron te rabono are mainaira tarana.

E ben mamakuri nei Me n te raranga ni bong raker, ao natira te rabono e nera i ani buaen ara kie n tai nako, ao e raranga tirana n te bong te borigina, ao ngai e rarabimbino i buakon te buae n raranga ba e tangina te ran ba e na tebotelo iai ba e bue: (borara) ao e taetae nakon tirana, ao e kargai: Nei Me, kai 1 a kan tebotelo ao a nga te ran? ao e taku nei Me: Te rabono, ko atai ba 1 tabetabe n au kie, ma 1 kan tuako ba kua nako n tebotelo i tari, ao ko tia ao kua marga nako mai. E taku te rabono; 1 naku ba e kawa ni kanai bakoa; ao e a marga kargai tirana; ao an nako tebotelo i raron te nei, ao e a marga kargai; 1 naku ba e kawa ni kanai nei Bokabokanei, ao e a marga kargai naba tirana; nako tebotelo n te nei-nei-ni-ba, ao e kawakawa nako te tei are te rabono ao e roko i tamoke ao e ruo i raron te nei-nei ni ba, ao ngke e a kuni bong ao e a marga rabinobino ni waiio nakon tirano; ao e roko iron tirana ao e a marga okua naba nera are ani buaen te kie.

Echo

n te ngabong tenara ao e a marga tangina naba ni kan tebotelo, ao tirana e a marga tuangga naba n aron are taeka are e a tia n tuangga ruoa, ao e ruwa naba te rabono i tari ao i raron te nei ba e naku, ao e a marga noko naba n okua te nei-nei ni ba, are e a tia n tebotelo iai ~~ngke~~ ngke. ao univi a roko ane akea tan akawa, ao anaa ane akekei; nei Rianantamaia na nei Ewewentamaia. a ruwa te rabono i raron te nei-nei ni ba, ao a tei ni kargai: neko, ao te aki kua karga n akawa! e taku nei tenara,

ao, ba tēra? ao e kargai neiē e nou ni kusea; hoko mai  
ba e a reke karara tē rabono ae bubura, ao a latiboa,  
ao e tang tē tēi rakon tirara, na a aki ergo tangira ba a  
bubura ara taeka tē rabono na tirara. E kargai boran tē  
rabono ni wewetea tirara, "hei He, hei He o! Ho tuangai  
ko tuangai, ba h na tebotebo i tōi, i naku ba a kawa ni  
karai bakoa. Ho tuangai ko tuangai ba h na tebotebo i raron  
tē nei, i naku ba a kawa ni karai bokabokanei. Ho tuangai  
ko tuangai ba h na tebotebo i raron tē neiē ni ba, na  
butikai na butikai anē uoman hei Ruarantamaia na hei  
Ewewentamaia na i a mate o!" Houa ara wewete tē rabono n  
tē auo ane, ao e a mate raba, ao tirara e a tēla ergo  
borara ane tē kououa, na ngāia ane e teioke ni karakina  
natira n ara taeka ane e kargai; "na i a mate o." ao hei  
Ruarantamaia na hei Ewewentamaia, a tuai n rako ba a  
take n anarake n tē rabono ane, ba kiōia ngke a kawa  
raba n tē ai, i raikin tē neiē ni ba. ao e roko hei  
He, ao e roia rōkekei ngke a tekateka n anarake, ao e  
kawaetata n rako ia na ara kai tē butu, ao e kargai; anē  
aikai, tēra karame? ao rōkekei a aki atāia ngke bor natira,  
ao a kargai; "mai anarake, ba e bubura tē rabono aei." he e  
kōu un hei He nan narokawaki, ao e aki taetae, ao e a roka roka  
ni kamateia anē akekei n ara kai tē butu ae kakang, ao a bare  
ni mate anē ake uoman, ao e ara un natira ao e a nanga wotia  
ni kawakina, ao e karōa tē ramben <sup>ao e aki tēi ane i raron tē</sup> rako raron tē <sup>bubura,</sup> auburga, ao  
e rabura ni kitama, ao unūi e a nanga nōi n arora raba  
ane unōa ao e a nanga memera raba i an ara busal n  
rananga tirara, ao e a nanga okia raba nera n tebotebo ba a  
akea tani kararua ba a tūi ni mate.

E a toki taekana.

Tē butu, bor win tē ika ae kakang, tao tē bakoa ke tē ika  
ae rōuoi wina. a karōaki n tē kai ba tē bai n un uōia ane,

ao a aki ~~ni~~ lati ni banga nane, ba ben ti aia kai  
ane. E aronaki ba, aia butu ane. E kargai aron te  
butu umoa ~~umoa~~ e aki aronau raka te butu n ~~umoa~~  
ane ba te bai ae kakaroko, tao 6 te inti aronau  
ke karako riki. Iai ae ti teitara wira ni kargai  
= ~~umoa~~ e aki raka te butu n notaki n te bai, ba e  
karabaki, a karabaki aia butu ane i an rira, a kolae  
tietieia ni konan rira. E aki kona n tikua te butu  
nanouia ane n tai raka, tao ben iai raba rikirara wira  
terangira ni bong aikai, na e aki ataki ba e karabaki.



(14)

Te Buebwē aē na bai

K

Rongorongo te buebwē aē kibakiba.

Te Buebwē aēi, e a tū ni kareke bai i bukin aba nako, ba aēnga ni kaurai aba nōua.

E a reke naran te buebwē aēi ba e na kawari nōa aba nako, ao umiwi e na nanga oki nako te tolo aē e nōa ni kibi maiāi. E toekiraki te Buebwē aēi ba e uoti bai aēka a tū n taurāi. E nōa ni kibi mai maiāi nōa i an tai, ao e kibakiba ni waiāi, ao ngke e a rōko i aon tabo ake i nōaē, ao e wewetēia kuni māeā, ao e arāni ba, hei māeā, ao e kargui ara taēka; "hei māeā hei māeā o!" ao e ngo te lanta hei māeā ao e tararake, ao e nōa ba ba te Buebwē aē kibakiba i etān abaia, ao e nōa ba nōan te tamaroa arāna, ao e kargui hei māeā; Taētaē riki te buebwē o. ao te Buebwē aē e kania riki te kawa, ao e a nanga atēnga naba ara taēka aēi ni kargui; hei māeā hei māeā o! ao a base n tou kuni māeā ni kargui, oo; ao e kargui te Buebwē; n na tiku, n na tiku. ao e kargui hei māeā; Tai titiku i aon abara ikai te Buebwē o, ba ti ba aēki tangia banam aē te bara nōi ni bara rongorongo, Ti, nako te Buebwē o! (Te taēka aēi, nōi-rongorongo te taēka ngkara e ngō aon te aba ni bai ni kabane, ngkara e rang ni kamanate te ngō, ba aēka arāake, aēka kai ma utente, ao e arāaki te ngō nōi aēne ba te ngō aē, "Te ngō tairi". E kargui māekara, = Te ngō tairi' =). E sibāki tikun te Buebwē i nōua kuni māeā, ba aonngkōa e na kan arōkaia aēka sibānaki ni kairkawaki. Ma ngāia aē a kanakōa te Buebwē mai abaia, ao e a nanga kibi nako aiāki, ao e kania te kawa ao e a nanga wewetē naba, ao e arāna maiāki ba, "hei maiāki" ni kargui; hei maiāki hei maiāki o! ao a kargui; oo; n na tiku n na tiku. ao a tarāia, ao ba te Buebwē aē aēka arāna n te tamaroa, ao a nanga kanakōa n aon naba te taēka aēi; Tai titiku i aon abara ikai

te Buebwue O, ba ti ben aki tangira banam ae te bana riri ni  
bana rongo, Ti, nako te buebwue O.

E a marga kulakiba nako rang, ao e a marga kania te  
kawa, ao e wewete naba, n arua ari na e aki katukaki, ba a  
marga karakou naba kuni meang. ao e tutaet nako nei meang  
ao e kargai; " meang, e toki ngkai kawain, ao la tia naba n  
oki mai maao ao mai maiaki, ao la roko i roun ngkai; I  
ben atainyngkani ba kam narobaba, riria; kam aki taratara  
brioton ae bubura, ba la tia ni kanoai ni bai ni kabane, ao  
kam aki katukai n ani tabo nako; ao n na oki ni woerake ao a  
na bane notau n tiku i mainiku; ao maumi e na roko mai  
mainiku, ba e tana taekam nei mainiku, ao e rarake te Buebwue ni  
marga tara te tabo ae e moa n teiake maia, ao e notu notara ni  
katiku i mainiku, i mainikum aba nako. ao ngke e a roko n te  
tabo ae e moan nako maia, ao a ben tiku kanoani briotona  
iai; aikai bai ake e katiku mai naroni briotona.

Te ben

Te tou

Te kanoani

Te babai

Te ika

na ngria ae e kania aia taekam kuni kuni ngkara tao e  
raraoma te marga n te amarake, ao a kabebeteaki naroria n te  
taekam ni kargai; Tai rarama ba ae e a roko mainiku, ke, ae ea  
tei mainiku. E kakanato te taekam ae mainiku, ba e a roko tain  
te mai; E moanati te ni, ao a taba taiani kania ni kariki  
toou, ao a mai naba babai, mai bati taiani karawe; ao a  
naiti ikabuti. ao taekama ni botaki = " Te mai " Eng, ea  
roko mainiku.

a taekam kuni ngkara, ba ngkara e aki roko mainiku, ao e  
rongo te aba ni kabane, ba e tautaeke mainiku, n arua ara taekam  
te Buebwue nako nei meang, ngke e a toki kawain, ao e aki  
tiku notara ni ita aika tenna, ao e bon<sup>3</sup> tiku n te ita ae

Mainiku. (E roko te roko i aon aba ba e nako, Buet)  
Te taeka ae, "te ikabuti". Aon bobotakin  
ika aika maite aika a tia ni kitana marawa,  
ika aika ababaki, ma ika naba aika a uareake,  
atungaki ba ikabuti ngkana a roko n te tabo ae e  
ora ao a kai tauaki ni karoun ma māa, ke  
tao a waerake ni koro i aon te like ika temangina  
Ao ngkana a koro ika n aki maite, aki atungaki  
ba ikabuti, ba ti tabeman.

Teng Keneia ngke e tikū L.

Rongorongo Teng Keneia.

Kain te kawa teuana Teng Keneia, e aki ataki ana tabo, ma ana karo auka karikia ba antai: -

E kangai tākan Teng Keneia; E a mananga ngkai kain ana kawa ba a nang nako n ruoia, tao n te kawa teuana ae saroa, ke tao n te abamakoro teuana, e aki ataki naba aee a na mananga nako iai. Ma ti Teng Keneia ae tākinaki. E bane ni kabakaki te wa, ao a bane aomata n toka, ao e rawa n toka Teng Keneia i auni wa akekei ba e kan tikū, ba e tangiri ara karewe ba a rawa ni mate i muiua ngkara e rako; e ngae ni kariaki ma e ben aki kan iai. ao e kangai ara utu nako iai; Tai tikū ba akea raom ma ko kawa ni maroa n ti ngkoe ao e aki ataki te tai n aki, ba e tabe te abo n te takakaro. ao nguia e kangai; I aorai ba i aki maroa, ba i a kakaea neu ni mate n te tabo teuana; ao e akitaraki naba. Ngke e a kan te tāiki, ao e kabaitata ni korokarewe Teng Keneia, ba e na kakaea nera ni mate ae raba iai. ao ngke a bane ana karewe, ao e rako ni karava nera ni mate i nain te bong. ao e karava te uma teuana i tamio, ao e tabeka te karava ae wene i muiua aomata n te bata teuana, ao e uotia rako te uma ae e na mate iai. I nain bungin tai, ao e nakin rin i buaken te karava, ao e niniua ni karaba. ao ngke e a tibi bung tai, ao a roko naba anti auki bati auki Tamio, ao a botaki i raikin te uma ae nera iai Teng Keneia, ba a kaman ata Teng Keneia ma a ben aki waletata ni katikia ba a kani ngue  $\frac{2}{3}$  iouua, ao a botaki ni kakarabakaw ao a kangai. ai kamimira ngkai ae ben akea te aomata n tikū; ao ae an tai ae ti nang karekeba ba ara bai n

takakaro i mwin te nako? ao ngke e orgo Teng Heseia ao e  
mwin ni naku ao e taku ba e aki naki, ao e kargui i an te  
karoun; I a kuni karga ngke I aki karabai i an te karoun  
aei, ngua e bati te anti ikai! na e aki kora te kakamakuni  
i an te karoun, ba ti te bo ~~na~~ na ae nate ngke e orgo aia  
taetae anti. ao a marga taetae anti ni kargui; mane, tao  
akea ae tikui i mwin te nako na tao ti nangi nako, ao Teng  
Heseia ngke e orgo ae a ra nako ao e ngare mai an te karoun,  
ba e taku ba aongkoa e aki naki, na a keweia anti ba a  
ben kangarengarea moa, ao a ben aki nako, ao a marga kargui  
anti tabeman, Ti a kan aki nako ba ngua iai te karoun  
aei na e raouoi ngkara ti tabekia ba e raouoi te karoun aei;  
ao e orgo Teng Heseia ba e nang anaki te karoun are e nera  
i ana, ao e naku n te naku ae noan te bati, ao a katika te  
karoun mai aon Teng Heseia, ao Teng Heseia e wene i mwin  
te karoun na a baka n aki atiaia ngke e wene i mwin te  
karoun, ao a tara aia karoun ao a toua Teng Heseia i raron  
waeia, ba a aongkoa ben te bai ae wene n aon te mane. a  
toua atura ~~na~~ na biotona, ao e aki tang Teng Heseia ba e  
karakora nakura, ao e taotona nonona n aki <sup>arearea</sup> arearea narakura i  
bukin nakakia anti uoua. ao e kargui ara largi i raron;  
Bukin tera ngke I a ben tikui naba mai buakoa raou, ao I a  
karanoanga ra! I ngae ni karaki uoua au utu I ben rawa ba  
I taku ba keweia, ao I a kawa ra ngkara a noai anti aikai  
nani kinai, ao anti a bini marga tekatekara Teng Heseia ba  
aongkoa te kai ae wene i mwin te karoun, ba tao nen te  
karoun ni kutokaki, ao a tekatekara aon Teng Heseia anti ukai  
bati a tekatekama mai atura ni karokoa waena. ao e aki  
kakamakuni Teng Heseia ba e a rang ni naku. E bati ni  
naraki, na e karakora iiki te naku, ao a bati ni bainikirina  
tounoio ao a katiki taringana ba aongkoa te bai tenara ae nim  
i ~~ni~~ rankin te kai, na ara talkia mai rankin te kai ni kakei,  
ao a kargui; ~~na~~ mane, ti na kakei te bai ae nim i rankin te

kai aei, ba e aonga ni itiki nangoan te karoun, ao a marga  
katiki taringara, ma e aki tang naba ba e naku; ao a marga  
anti bangabangan bairina ba aongoa e ~~na~~ a nka te kai, ao  
e a ribangabanga na ngai are a karin tabone baia i raron  
bairina, ao kargai; E a nka nen te karoun aei, ba ae e a  
ribangabanga ~~na~~, E raoni ngkara ti tabeka te kai aei n  
tewa nako ba e a nka, ao a tabeka Teng Kewia n aki  
karoun, ao a tewa nako ~~na~~ ao, ma e tuai n tang Teng Kewia  
i bukina ba e keni karaba ba e toku ba a tuai ni keni anti,  
ma e aki keni kaotia ba e kawa ni kamateaki, na ngai ae  
kakorakora raron n aki kaota marakina; ao a karan atata  
anti, na a buni keni ngai nuna, ao a bainikinira ni  
karokoa te ngai. ao ngke e a ngai; ao a tiba kargai ni  
kewia; hane, kai ngai te aomata! ao a kargai ake  
tabeman; Katerua! ao a marga taetae, ngai ti toku ba  
te kai ngke bong, na ngai are ti tekateka i aona; ao ngai  
bon taringara naba ake ti katikitiki ngke bong, ba ti toku  
ba te bai n aki akaka, ao ti anti bangabangan bairina  
ba ti toku ba e a nka te kai, na ngai are ti a tewa  
nako ao, ao bukini te ra ngke e bon aki taetae ba e arga n  
ataki? E tau ba ti a atata ngkai, na ti a okiria n  
taiiki ba e a reke raora n takakaro, a tuangya ba ti  
waetata, ba ngkara e song bong tai ao ti a riko naba. ao  
ngke a tuangya, ao e aki kora te taetae ba e bati ni naku;  
ao e marara naba rabatara ba e aki matu ni karokoa te  
ngai, ao nako maroua. ao e iangi Teng Kewia, ao e  
kargai; ai te ra arou i a karanoangara, ao n song karabai  
n te tabo ra! I bira iiki n ai aron te man ae kibakiba na  
i a kibakiba ni kawana aomata n te tabo are a botaki iai;  
ao e aera naba ngke i a tikou naba, ngai e buni baba raron,  
ba bon te iangi ni baba; ao i aki kora n umwi ba e  
kargaya te kawai, ba ti te wa, ba e obabaki maroua ao i  
aki ata te tabo ae a botaki iai. ao ngke e a toninaeoptai,

ao e rarama Tery Heneia i nani te tairiki, ao e aki  
 kurokarewe ba e nang rongoa nera ae e na raba iai. E  
 tamarakea te kaira ae tabuba taberara ba e na karaba iai,  
 ao e kataia ni wese teutara na e aki raorio, ba e  
 nukeikei iai, na ngkara e kakamakuni ao e a boka raba; ao  
 e a nanga mo, ao e tamarakea te nareaba ao e uota te isai  
 ba e na rabuma iai; ao e karaba 2 te tobo ae e araraki  
 ba utuaon te nareaba are e kan na te taubuki, i etan  
 te rama. (Huatan taekar te  
 nareaba).

uaia. ao ware.  
 Rabatan te nareaba = 1  
 Utuaona = 2 (Boutabu = 4  
 Bainikeketi = 3) (Maningariga)  
 atilru = 6



E aki kera ni baka te amata n utuaone nareaba tablu  
 aiki bati ni baobao; ao tao e bini baobao raba te  
 nareaba ae tamarakeia Tery Heneia. Ngkara ti teara te  
 boutabu n te nareaba, ao e kateaki nai nukar te nareaba;  
 ao e aki araraki ba te nareaba, i bukin ba ti teara te  
 boutabu, ao e araraki ba te unatoro. ao ngkara nai te  
 boutabu, ao a kateaki nai tabon te nareaba i rorona, ao  
 a kateaki bukin boutabu i am atilru ba a aki tauraki.

arara ngkara uaii boutabuna: Te nareabaeteunatoro; ao  
 ngkara tenrai boutabuna, ao arara; Te nareaba. a a bing  
 aki bingara taeka akanne ni bong aiki ba e a bon aki akaka  
 raba arara, na ti ngkara e kan ataki bukinia.

Uaii boutabun te nareaba ae tamarakeia Tery Heneia,  
 ao e oti nako tiranikun te nareaba ni nera n te utuaon; ba  
 e tamarake ngkoa nan te boutabu are i raron te nareaba.

ngke e a tairiki ao a roko anti ao a kaman ata nera ngke  
 e nera n te utuaon, ao a botaki i raiki te nareaba ao a kanga,  
 E a nga rora are Ten Heneia ngkai a akaka, tao e a nako? ao

a nanga kargai; Ti na neweteia ba tao ae rako n telotebo, ke  
tao e natu n te tabo tenara: ao a neweteia ni kewe, ao e  
ben aki ngongo ba e taku ba aongko e a ben raba nyke e nera  
ieta. ao a kargai, akea ba e aki reke ba tao e a tia  
ni kitana ikai; e tau ba tao e rako, na ti na karooa  
ara iango tenara ae kargai; nykara tao e ako rako na ti  
naia ikai ao ti na katuaa. Ti na ikaikaifa ni karokoa e a kani  
mate ao ti a nanga kaki bama naroua, ao ti na ikaikaia  
nani kinikinikia ni karokoa te ngara, ba e a reke ara bai  
n tokakoro na ti na kataia ni kakaa. ao nyke e oyo  
Teng Heneia ao e mate n unu beselene i bukin nakuna, ao a  
kargai tenangia; Ti na rako n tokakoro n te utuao, ao a rako,  
ao a katika te inai ae karaban Teng Heneia, ao a kargai; an tai  
aei, Teng Heneia? ao e unu ni raku Teng Heneia, ao a  
~~katika~~ tabekia ao a karooa i am taro, ao a kargai rako inai,

Ti a nyke ni kakaae ao ngara ko bini karaboko n utuao te  
naseula; ko na rounko ba ti na ikaikaiko ni karokoa te ngara;  
ao e tang Teng Heneia ao e bubuti ni kargai; Ia bini mate  
na kakai ba Ia butingami, ao a kargai, Ti na aki kokoko  
ni karokoa rokon te karaki ake a rako, ba ben am bure ba ko kan  
tiku. a ikaikaia ni kargara ao e a kani mate ao a kaki  
nyke e a ngara ao a kitama, ao a nanga tuangra nyke a rako ni  
kargai; Ti a nanga lo n tainiki na tai nanga karaboko, ba  
ti na tokakoro na nyke. ao nyke a rako ao e wene n  
nimanate Teng Heneia ba mwia anti nyke bong.

E a nanga tuninooao tai ao e a nanga rarakawaki Teg  
Heneia, ao e nera i am taro ao e nera i raron: ao e bong ao  
a nanga roko anti, ao a nanga kakaa ao a weteia na e aki  
tau raba, ba tao e taku ba e a raba i raron te taro. a  
nanga kargai anti, E a nanga lua Teng Heneia. a taku  
tenangia; Kam a tia ni kakaa ke kam tuai? ao a kargai; Ti a  
ben tia na e a ben aki reke. ao a karooa uia kuneman  
tenara ao a kargai, Ti na baka te rako ao ti a nanga newete



nai tari, la angkoa kai te naranga ngara ao ti na onoi  
banara ni kototony baraisa ara karaki Tery Heneia; ao a kargai,  
Ti a rako ba e aki reke Tery Heneia na an rako nai; ao  
ngke e ngo Tery Heneia ba a nangi rako anti ao kanga e  
kukuei ba e tuku ba tao e a tibi raba i raron te taro. E a  
nan tentara ao a wewete anti nai tari ba angkoa e a oki te  
naranga are rako; ao a kargai; Heneia, Heneia, ko ra rako nai  
ni buoki bain te wa, ao e kakavongo Tery Heneia nai raron te  
taro ao a nanga kargai; E nga te bal Tery Heneia akeo ba tao  
e mate, ai karanoangara ba tao a koma anti; e tau na uoti  
nai bai akame, ao a weweteia rako n aran ara utu Tery  
Heneia, ao bor ti te bo baraisa ara karaki Tery Heneia; baraisa  
nane na aine na atae; ao Tery Heneia e a bor ataisa ba  
baraisa ara karaki, e kina baran te nane na te aine ao te tei,  
ao temangia a boka te tang ba angkoa a tangia Tery Heneia ngke  
tao e a tia ni mate. E a kaoraki n te kukuei Tery Heneia  
ao e waetata n teiake nai buoken te taro, ao e kargai; ao  
ngai ba 1 naini, bukin te ra ngkai kam aki rako? 1 a kuni  
kanga ni mate i mwimi uonia anti: ao a roria ao a kuba ni  
kargai; naka, ngara e naini Tery Heneia, rako nai ba ti ra  
ongora uonia Heneia. Karakina tokkam ngkai ko kitanaki, ko  
ua ra! E tuku Tery Heneia; ngke kam noa n rako, e tuai ni  
bung tai ao a rako raba anti, ao 1 a kuman karabai i an te  
karoun, ao a aki rori na ara te karoun nai aou ao a  
tekatokandi ba a tuku ba te kai ngai, a katiki tangau a karini  
baia i raron bainu ao a tuku ba te kai ae nka ngai, ao a  
tabekai raba n tewei rako ao, ao ngke e a ota ao a tibi kiai,  
na ngara ae a okiokiai raba, a kureai raba ngke 1 nera n  
utuaon te nareaba, ao a nanga rako raba i naini, na 1 aki  
reke i roria ba 1 a tibi robakau, ba 1 a kera am taro ao 1 a  
mera cai ni karokoa rokomi. 1 tuku ngai ba ti aki ngkami are  
kam weteai, ba 1 bor ngo nai 1 kani kina noa te bara, ngara  
ae 1 a tibi kaotai ngkai 1 a boni kiai barami. a nanga kargai

nako ma, Tao ko ben rabakan na ngua ae ko aki mate iai. Ao  
ngua e kargai; Eng, 1 rabakan na tao ngua ae a bara  
nasia ao a nako mai sou. ao a kama te ai ba a ra  
angia ba angkoa a mairi ba mwin tai. ao ngke e ma te  
ai, ao a beni marga creaki ba anti. E tarataria Teng Heneia ao  
e mimi ngke ai tiaki tarua ara kooki ao marga te taratarua  
tarukia; ao e kon roia aine na ataei ao e aki roia, ao a  
kargai anti; a nga am kooki Heneia, koa karukia raba ba am  
kooki? ao ngke e tarataria Teng Heneia i buakoa, ao ben akua  
temanpa ae te amata ba ai te anti raba; ao e raku ao e  
munga ara taeka are angkoa, e rabakan iiki ni karaba roia  
anti, ao a kargai anti raker Teng Heneia; ngua ben temal ko  
rabakan ngke, roia, ti aki marga kunko ba ti bobanga; ao  
ngkai ti nang roia am rabakan, ao ngke ko roia ara  
rabakan ae ti karua, ao a marga tabekia ao a kuboka i uon taro,  
ao a kinikinikia ni komarukia ao a kitama ngke e a ngua, ao  
a marga tuangnga ba a ra marga okina n taiuki. ao ngke e a  
marga taiuki ao a roko n tabeka Teng Heneia raker arang ike  
rietata ao a kuboka i mairi te wa are waia ara kooki ao e  
boka ni mate i tai, ao a roia ara bu ngke e boka ao a arua  
ao a kua ba Teng Heneia ao a kuboka i am waia ara tangia;  
ao e bati te mimi i roia ba e rako na ia, ngkai e a boka  
mai eta ao e ngua aia kama are e tikui iai Teng Heneia.

E a toki taekara ba e a mate tenare tikui.

(E a mungaki taekan karukian tikun Teng Heneia ba e kawa, ~~ao~~ ao  
tao ben karuki arka aki koava; ao ti a munga iiki taekan ara  
anene are ti neboa te atua iai ba e koava:

Ngkara ti anenea te anene 206, ao ti a munga kubua  
are 3 are kargai:-

"Bane mai, ao toka n rako,

karuaia rokomi,

Ba e nang bronu wara,

ao kam kawa n tikumi.")

(16)

Ataeinaine ake a toka i aon Hakaai. M.  
Rongorongo hei Atutabābā.

9ia mwengan hei A-bābā, i Buariki 9. Tawawa  
ao e tuai uauaki ngkai ana tuwa te atibu  
ae hauraki saui ae bain ngkoangkwa.

Hei A-bā, kanga te anti maomata ba e  
kakang naba ni kania aomata, ao e bon saroa  
batana ma batana aomata ao bon ti ngaia.

E nakonako n te bongina si huakonikai ba  
e na kakae kanana, te ben ma te tou, ao  
e na kamania naba aomata ba kanana,  
akana e konaiā, ao iai ataeinaine aika temana  
aika tan kinikane ao a toka i taberan te  
uri ba ba a na kiniki uina ba maia, ao e  
ao e noia hei Atutabābā ao e tauia, ao e  
kairia nakon batana, ao e katei sokin batana  
taiani ba, aika korakora ba e kainia  
ataei akekei ba kawa ni biri nako;  
ao a ngae ni kakaeaki ataeinaine iouia  
cia karo ma aki seke, ao a ataki ba tau  
a seke iouin hei Atutabābā, ao e nakonako  
naba n te tauia hei A-bā, ba e na tabeka  
ana aia ba e nang kana mwa te teiaine  
temana, ma ngaia aee e nako ni karekea  
te aia ae matuata, ao ataeinaine akekei a  
tiku imuria inanon te uma aee te ba, ao a  
kangai: Ti na aki wene ba ti na teirake,  
ao ti na inangoi aroa, ti kona ni kabaka  
rarikin te uma aei ke ti aki? ao a bane  
n teirake, ao a kekeiaki ni boni kakorakoraia  
ba a na kabaka sokin te ba, ma aki kona  
ba e matuata ao e bon sawawata ba a korakora

atibu. Ao simwi a manga motirawa, ao a  
kangai: Ti na teiake riki ni kataia, ma  
ti na aki makusi ni baiaa ba ti na ti aneneia  
ni kangai: "Bati teuteua ba ti teuteua  
matawan uman hei Atutababa, be na baka  
bakabaka." ao ngke a tia n anene ni botaki  
ao e aki baka naba te roki. A manga  
kekeiaki naba ao a kangai: Ti na kataia  
riki ma e na anene moa temana ao simwi  
temana ni kabaneia: E anene moa neire e  
ikawai riki n te anene naba aae a tia n  
aneneia ao e kangai: -

Bati teuteua bati teuteua  
matawan uman hei Atutababa,

Be na baka baka, bakabakabaka.

E aki baka te roki iron neire te ikawai, ao  
a manga tuanga neire te kauoman, ao e a manga  
teiake n anene n te anene naba aae, ma e aki  
baka te roki. A katiakea neire uareke  
ba e na anene, ao e kangai nakoa, Tera ae  
he na kona riki nako imi, ao noia, kam korakora  
riki nako in, ao a saroi riki banan te anene  
eioumi, ao nauu naba te kani kabaka te  
matawa aei; ma e saroi ba he na kekeiaki  
naba n noia; ao e teiake naba n anene n te  
anene naba aae a tia aneneia nakekei, ao ngke e  
anene ao e baka te roki aae rokin te matawa:  
ao a kukusei n oti nako mani biri nako, ao  
ngke a tiba biri nako ao e roko hei A. ta, ao e  
noia ngke a biri nako, ao e katuka ana aia ao  
e kaia ao a noia hei A. ta, ao a tamake n  
te kai ae tei, aaran te kai aae te bingbing, e  
ababaki mani bubua te bingbing aae ba e mau

raoi, ba e tei i rarikin te nei ae ababaki, ao a  
nako n toka i aoni mangana are e mena i aon  
te nei, ataeinaine akekei, ao e roko hei A. ta, ao e  
aki atāia ngke a tamarake, ba e taku ba a hua  
i nanon te nei aei; ao e taea ~~z~~ nanon te nei,  
ao e noei hannaia ataei akekei i nanon te  
nei, ao e kangai. Heia kam boni mena i  
nanon te nei aei! Kama na noingngkani,  
ba ngkana kam seke ao he na boni kam ateingngkani  
ao e haka i nanon te nei ba e na kareke  
tamneia ataei akekei ba e taku ba sabataia ni  
koana. Ao ataeinaine a ngarengare mai etā  
ngke e haka i nanon te nei hei Atutabā, ao  
e haki n un hei A. ta ba e haki ni maraki  
atūna n te alibu, ba moiri te tebo i nanon  
te nei. E a ongo te ngarengare mai etā, ao  
e taeake ao e noia ba e toka i aoni  
mangan te bingbing, ao e taku nakovia; kama  
kamateai kanga, ao ngai kam bon toka i  
taberan te kai: ao e tamarake ~~na~~ e babanga n  
tamātama, ao e korokovia n ana tanai aae te  
aubunga, (e karavaki ngkoa te tanai n nanon  
te aubunga ae e ibaki.) e taku te rongrongo  
ba a hane ni bonganana aia bai ngkana iai  
te anene iai. E kore oin te bingbing hei  
A. ta, n te anene ae kangai:-

Iti korokovia iti korokovia,

Oin te bingbing aia,

Be na haka haka, hakahakabaka.

E a hani haka te bingbing, ao a taetae ataeinaine  
ni kangai: Heia, e a hani haka te bingbing  
ao ti na mate: tarataea nako, ao ngke a  
tarataea nako aon te aba, ao a aki nora te

hai teuana; ao a tararake nako karawa ao a  
nora te na ni man ae kibakiba, e simoa naitei;  
ao a tang nako ina ni kangai: Naitei Ode  
<sup>ti na</sup> ~~tang~~ noka inaoni boaueam, e kaekai naitei:  
Taninga nakorobaro ba ane simwi. A manga  
tang nakon nakorobaro, Nakorobaro O, Ti na  
toka i aoni boaueam, ao e taetae nakorobaro  
ba a na taninga are simwina, ai aon naba  
aia taeka man ni kabane, ba a rawa ni  
katokaia nakekei i aia; ao e roko nakaai,  
ao a tang nako ina, ao e tiku i aoni mangam  
te bingibing ba a na toka i aona, ao e kangai:  
Nako mai; ao a bane n toka; ao e nora hei  
A-ba, ba a manga toka i aon nakaai, ao e  
hiri xian nakaai, ao e kangai; Oioa tukim  
nakaai, e taku nakaai, kareke baimi ba  
n na ioioa buku, ao ngke e iwioa tukina,  
ao e kuai ni baka temana nako aon tano;  
ao e a manga taetae naba hei A-ba. Oioa  
tukim nakaai O; ao nakaai e a manga iwioa  
tukina, ao e nang baka are tekateka mai buki,  
ao e aki toki n taetae hei Atutababa ni  
kangai: Oioa tukim, ao simwi e baka are  
e tinetine mai tukim nakaai; ao e aki baka  
uoman, babon toka rawi, i sorwana ao i mukana.  
Ao a baraki taama ao a nora ba e a tauaki  
ioun hei A-ba, ao a tang i tukina man nanokawaki.

### E a toki taekana:

(E hon aki mauna ni karokwa ngkai nen batan hei A-ba, hon aei naba,  
e mena i Busiki i Tarawa, ao te nei are lei te bingibing iai hon aei, e a tamaki n te  
tua ba e kan ma te kawai, ma e hon ataki ngkai ba e manono). = Tas e kani totau  
ma taeka tabera man te Baibara: - e baka rokim hei A-ba  
karakim hei A-ba ioun te temaine ae karako ao hon ti ngia, ao te taku. E baka  
ngkwa nonon seiko n te onimaki ae ti teuana; ma te hai ni katangilang  
ae akea korakorau: ---

(17)

Taringanikanongo ao Ten Tuangnga. 17.

Pongrongon te aomata temana, Aean Teuaci, "Taroka",  
e a tia ni mate tuna, ao e maua ngaia ma natina.  
Temiman natina mane; uoman a iain, ao e uareeke  
are temana ma e boni mena irom tamana, ao natina  
ake uoman a tautia tamaia n te amaraake, ba kivina  
ngke e kakamarakea natina are karako ni kanana,  
ao kangga e aki bati te amaraake, ba e rongga te  
aba, ma bon iai teutana. Ao Taroka ma natina  
a kananoanga ba a mate ni baki, ao natina ake  
uoman a bon anga te amaraake ae ti teutana n  
te bong teuana ma a aki katoa te bong, ao Taroka  
e aki amaraake be e nanvanga natina are karako,  
ao e nang mate i bukin te baki, ao e aki kona te  
teiaake, ao e tuanga natina ba ngkana e mate ao e  
na taunna naba i saikina i nanon umaia; ao ngke e  
a mate Taroka ao a ongo natina ake uoman, ao a tiba  
rau nanvia, ba kivina ngke a bon tabetabe iroma  
i bukin te amaraake, ao a kangai nakon taria are  
uareeke. E nga tamam? ao e kangai nako ia;  
E a tia ni mate ma o aki kona n tabekia ba e  
rawawata ma ngaia ae o a taunna naba i an  
umaa; ao a kangai, E a tau naba mena anne.  
ao a kitanna, ao ngaia e a boni memena i saikin  
tamana ba aki kairia tarina; ao tamana e bon  
taetae, ao e boni mate sabatana n aon te mate,  
ma e bon taetae tamneina mai nanon sabatana nakon  
natina are uareeke. E tiai n sabakau natina n  
akawa, ao e babanga ni korokaree, ao ngkana e  
baki ao e tang nakon tamana, ao e kangai; Taroka,  
kai o a baki, ao tea ae 17 na kanna? ao e  
kangai tamana nako ina; Tai tang, ko kona ni  
moi moa n te san? ao ngaia e a manga kangai:

E a boni mai ma o aki kōna ni moi iai, ao  
e kangai tamana, moi, ao ko tū, ao kua  
nako ni iia tārim n akawa, ba aae a  
kabaka waia ba a na nako n akawa i marawa.

E tāku tē tēi aaei, Tao a na sibai ba o  
babanga n akawa ao akea au ao, ma au matau.

sel. 108

E tāku Taroka, Motā um ao tē kōra ae hūhea  
ba kōna bon akawa kanam ba a aki kōna n  
anganiko kanam tārim, ao e a tāu naba ngkama  
akea matauna, ao e biai nako tē tēi aaei ao  
e roko iroia, ao e kangai; o butingkame  
ba n na iai ni karekea kanau, ao a ngae  
i rouna, ao a kangai; E nga am ao? ao e  
kaota tē kōra ae hūhea nako iā ae ake matauna  
ao a ngareakina, ao a kairia ao a tābe n akawa,  
ao a kangai. E nga mataun am ao? ao e kangai;

Akea ma iai ami matau ae buakaka ba n na  
akawa iai? ao a mamanaia ni kabaea tē  
maibiana ba ana matau, ao a bon eeke kōnaia  
tābeman te ika ae uareeke, ao tē tēi aaei e  
kabaea abeanay, ao e karua ana ao, ao simwi  
e katikia ngke e a māng i tāri, ao a keweia  
uakekei ngke e tuai ni katika ana ao; - E a kan  
tēke kōnam tē bakoa ae korakora, ao e katika  
ana ao, ao e bon sawawata ao a kangai; E  
ua ra am ao? ao e kangai; - E sawawata  
katikana. Ao a mamanaia ao e kangai,  
koraua kōnam ba tē ika ae moan te ababaki, ba  
a tāku ba tē atibu ae eeke n ana ao, ao e  
katikia, ao ngke e nangy roko ao a batāki n  
tāraia uakekei ao a nora kōnana ba tiaki  
tē atibu ba tē babai ae tuai ni mai, ao e  
ababaki naba; ao ngke a nōria ba e ababaki

brother piece



ao a bakantāng iai ao a kangai; Ki tēkeravira  
tē tei aei ngkai e a seke naba tē babai n ana  
ao! tōu tē babai ae beti man tē tāho tēuana,  
ao e a to naba n ana ao ma ngaiā ae e seke naba;  
e tōu ba ngkana ti soko i etā, ao ti na anganna  
kanana tēmana ni korāā ao ti korokorea ana  
babai ni katōngāga. Ao a manga akawa naba  
ao a seke korua ika tāheman, ao tē tei aei  
e a manga karua ana ao i tāri, ao e a manga  
katikiā ngke e sawawata, ao e a manga soko,  
to tē kamaimai ae neaki n tūiani ibu, ao e  
kangai, Tera konam? ao e kangai; Dibu aka  
to, ao a kangai; E boni kakanwa n tāri?  
ao e tēnekiā, ao e kangai; Bon tē kamaimai  
kanoana. Ao a moa ni kaonaki nanvia n tē  
mimi ae moan tē bati, i bukiri konan tē tei;  
baika kakanato i aon tē aba, ao a nako n seke  
i aon tē tāho ae akea sua iai ma tē ni, ba bon  
marawa are a akawa iai, a bati ni matai uakekei  
ni konan tē tei; ao a manga kabakai aiā ao uakekei,  
ao a bon aki manga kona n tē ika, ao e a manga  
baka ana ao tē tei aei, ao e a manga sawawata  
ngke e katikiā, ao a manga tarua tarua ao a  
kangai; E a manga sawawata naba ana ao tē tei  
aei! ao e soko ba so tē ben ae tūai koromaki; ao  
a taratara tē tei ao a kangai; Ko iraniko ngkai;  
a seke ba ikai iwum? ao e kangai; Daki atāia  
ba bon au \$ matai naba are kam kabasa nokoia.  
A awki n akawa ao a tāheki konan tē tei aei, ao  
a kangai; Kona irākin konam aikai? ao ngaiā e  
kangai; Tibatibai, tēma tēban tē babai ao tēma  
naba tēban tē kamaimai, ao tē ben naba; ao a  
tibai ao a manga angana kanana tē ika ae karako,

ao a aki tibai konau ika, ba a bon ti angana  
naba ti temana ae karako. Ao e nako te tei  
ma kanana ao e roko ironu tamana, ao e kangai  
Taroka, ao e kaeka tamana ni kangai, Boni  
Ngai aei, ao koo roko? ao e kangai natina;  
o a roko, ma ti aki te ika konau ba te babai  
ao te kamamai ao te ben, ao temana kanau ae  
a anganai tarau, te ika ae uaeleke; ao Ngai. o  
tibatibai konau nako ia ba akea konau ae ai  
aron kanau. E taku Taroka aei tamana nako  
ina; A a seke kanam ma karavi; ao kangai  
o bon babanga ni karavi n te ai, ao e tuangnga  
Taroka aron karavan te ai ma mate n ana ai.  
ao e tuangnga aroni karavan bai nako, ao e a  
bon sabakau ni karavi kanana, ao e ake atia  
ngke bone tamana Taroka aei e kabala te babai,  
ma te kamamai ao te ben, ngke a nako n akawa.  
A manga nako naba n te bongina ao e isia naba  
te tei aei, ao ngke a manga akawa ao a manga  
kona uakekei n te ika, ao e kaewa ano ao te tei  
aei; ao e nang katika ana ao, ao akea ba e  
a matototo, e ngae e katikia ma e aki nako,  
ao a manga katikia taina ma e aki nako, ao  
a kangai taina nako ina; E aki nako ma  
ani motikia, ao ngia a tangia ana ao, ao e  
kangai, na kataia n tebonna ma tainingai  
teutana, ao e tebo ao a tarau, ao a kangai; Ti  
a mataku kanga ironu, e kona te roko i nano?  
ao a tatanninga, ao e tebo nako n taua muin  
ana ao, ao e kuba ba e baka i raihin te bata  
teuana i mone ao bon akea tari iai, ao ngke e  
faka ao e noa te aomata temana ae tekateka i  
an te bata aei ni karavi ana matau n akawa,

ao e kangai tē tei aei; Teu aei, ngāia hon tē  
kawa aei? ao e taku tēuare tekateka i an tē  
bata aei, Bon tē kawa ae kam aki tōki n  
akawa iai aei, nora am ao ti kabasa tābora i  
tabon batara, ao am ao naba aei ti kabasa tē  
bahi iai ma tē kamaimai ao tē ben naba ngke  
kam akawa, ao e mimi tē<sup>te</sup> aei ao e kangai;  
Ao tēra ane ko karaoia, ao e kangai, au  
mataū, ao e kangai nako ina; ʔ a futiko ~~ta~~  
au mataū tēuana n am mataū ba e huakaka  
au mataū ba a mananai taru n au mataū tē  
nana, ao e hon aki kona n tē ika, ao e taku  
nako ina; ʔ na tuangko ba kona nako ~~tē~~<sup>tēuare</sup>  
tē tū karao mataū, ao ngkana ko roko iuina ao  
ane e na anganiko am mataū aika tāmaroa, ma  
ko na tai uoti ba kona hon tēbora tē mataū e  
huakaka ane e karaba. Ao e nako tē tei aei  
ao e nora tēuare ba e tabe ni karao mataū, ao e  
kawaria ni mena i rarikina, ao e taku tē tū  
karao mataū nako ina; Ko nako ma ia? ao e  
kangai; ʔ nako mai ietā ba ti akawa, ma ʔ  
aiki n roko ikai ba e eke au mataū ma ngāia aei  
ʔ a tēbora au ao ʔ kuba ba ʔ a baka naba i rarikin  
tē bata aei, ao ʔ nora am mataū ba e kabasaki i  
tabon tē bata, ao ʔ a nako mai nako im, ba ʔ a hon  
futiko au mataū tēkaina n am mataū, ba hon ti  
aki tē mataū au mataū ba hon tē nana ba ʔ  
mamanaki iuina taru: ao e kangai tēuare; Taralōia  
am mataū ae ko tāngia, ba a bati mataū akamao a  
bati n raravi, ao e tāraia ao e kangai; A bati n  
raravi am mataū aikai ni bane, makawakin  
am mataū ba ʔ kam nori nako aon am  
mataū, ma tai karaba nako in. Ao tēuare tē

tia karao matau e kabane ana matau ni kaoti; ao  
e aki kaota are i sabatana are te matau ae huakaka  
Ao ngke e nori matau aika bati; ao e tuai nora te  
matau ae huakaka, ao e kangai: Iai eiki am  
matau ae ko tuai ni kaoti nako iu ke akea?  
ao e kangai: Ai hon akea, ba a akea eiki n  
nen au matau ba ti akanne: ao e a manga  
taetae te tei arei ao e kangai; I huiko ba kona  
nan oangai ba I honi bakaineaki iouia taru,  
ao akea tamau ba e a mate; ao e kangai te tia  
karao matau, Ba antai tamam? ao ngai e  
kangai; Tamau Taroka; ao ngke e ongo te tia  
karao matau ba tamana Taroko, ao e mama ni  
karaba te matau are e huakaka, ba kiouia ngke  
hon Taroka are e tuanga natina te tia karao matau,  
ba hon Taroka are e kabane ana matau natina i  
tabon batana are e baka i rarikina; ao te tei  
arei e aki atia ngke hon tamana ae Taroka  
are e tuanga ba e na nakon te tia karao matau,  
ba kiouia ngke e honi memena iouia sabatan  
tamana i aon te aba; ao e aki atia ba e honi  
munga tamnein tamana n te kaua arei. Ao te tia  
karao matau e kaota te matau are iouia ao e  
kangai; Te au matau ae huakaka are ma tio ko  
na uotia, ao e kangai te tei arei; E tau  
ngkana e huakaka, ma I huiko ba I na uotia  
ba hon te kananoanga hui i huakaka taru.  
Ao te tia karao matau e tuanga te tei arei ni  
kangai; ko nang uota te matau arei ba ko na  
atia ba arei; "Ten Tuanga" ao arei te amata  
ae kawakina te matau arei, e areiaki ba.  
"Taminganikauongo". Iha ngai are I tuanga, ba  
ngkana iai arei iouia ao kiki; ba e aonga ni

kenako Ten Tuangnga, ao e aonga n ongo irom  
ni haika ko kani kare; ao aram ngkai  
Taninganikauongo, i bukin am matau ae Ten  
Tuangnga; ao hqai ngkai; 3 a aki manga  
arana Taninganikauongo, ba e a nako mairom Ten  
Tuangnga; ao bon arau simva Taninganikauongo  
i bukina ngke e mena irom au matau ae Ten  
Tuangnga. Ao e teirake mai matan te tei  
karao matau ao e nakon teuare taka i  
saeikin batana; ao e kangai teuare nako  
ma; ko a oki mairom te tei karao matau?  
ao e kangai. 3 a oki, ma 3 buliko ba kona  
tuangai ba antai ngkoe? ao ngbia e kangai; Bon  
Taroka hqai are 3 anganiko konam te babai, ma  
te kamaimai ma te ben, ao bon hqai naba ae 3  
kabaa am ao i tabon batan, ba ko aonga n roko ikai,  
ao e aonga n seke irom te matau ae kakanato ae  
Ten Tuangnga ae e kona ni karekei bai aika bate  
aika tangiraki, ao noia e a seke aram ae kinakim  
irom Ten Tuangnga, ma ko na kakaonimaki ni  
kawakina te matau anne, ba bon ngia Tamam ma  
Tinam, ao akea riki kain nanom iai. Ao ngkai  
ko na okiria tarim ao tuanga am matau ba e  
na karekea te ika ae ko tangia; ao tuangia  
tarim ba bon aram Taninganikauongo. Ao tarima  
a ngae n tatanningia ba e a man ana tai n  
nako, ao a taku ba e a mate i nano, ao a nang  
kitanna ao a kantanningia riki teutana; ao  
simwi e a oli i saeikin te wa, ao a um tarina  
nako ina, ao ngia e kangai; E bon seke au  
ao n te atibu, ma ngia ae 3 tabe ni kiki sekema  
ma e a tiba nako. Ao a nako n akawa, ao e  
kangai te tei arei nakovia tarina: Kam na kiki

arau arii, ma kam a arana n te ara arii;  
ba bon iai arana rimoa ma g aki atai, aua  
kangai tarina nako ina; Antai aram? ao e  
tuangia ba Taringanikauongo ao a wewetēi  
n arana arii; ao a karuwi aia ao ba a nang  
akawa, ao Taringanikauongo e karuwa naba aua  
ao, ao matauna naba te nana ari a keweia  
tarina, e bon aki kaki ma e tuanga moa ana  
matau ari Ten Tuangnga ba e na katekea te  
ika tuana ae tangia, ao e bon nako ni  
katekea. Tao bon te ika n aki akaka ari bon  
nanona ao e a seke naba. A mimi naba tarina  
ao a kangai nakon tarina, Katekea em matau?  
ao ngke a uia ao bon te nana ari a mamanaia  
iai, ao a kangai; E a ianna ni kona n te  
bai ari ao akea uia ae e na teke iai te ika:  
ao a manga kangai; Tao e aki maku te ika  
n te nana, ao a kataia n anaia ba a na akawa  
~~ao~~ iai, ma a aki kona naba iai ba bon ti aki  
te matau ni koaua ba e buakaka ba bon te  
nana, ao ana matau ari Ten Tuangnga e aki  
ataki ba e karaba, ao e taka n akawa n ana  
matau ari te nana. E a seke uionu te tei ari  
te kabaia; ao e boni koaua ana taeka tuare e  
tuangnga ari e taku ba ti te bo, te matau ari  
Ten Tuangnga ma Tamana ~~ao~~ Tinana; ba  
ngkana iai te bai, ke te amara ke ae tangia  
ao a bane n seke naba man te matau ari Ten  
Tuangnga, ao e a aranaiki ba Taringanikauongo  
ba e a seke ana matau ae moan te kakanato arona.

E a toki taekana.

(Ti a mimi ni bai tabua man aia karaki  
ni keve kain Kiribati, ba tao a kan ma laeka  
tabua man te Barbara, ke tao a botau ke aki? O  
taku ba te ara ae Taroka, kanga rarikin te ara ae  
Rataro, ao e kang baika tubuaka Rataro, ao  
Taroka e kang naba. Ti abong ana bong Rataro  
ni mate n te sua ni mate, ao e a manga kautila  
sesu; ao Taroka e boni mate ma e tataetae  
tamneina i aon rabatana, ao ai aon ae e aki  
mate ngke e tataetae.

Ao teuana siki aee o taku ba kanga  
arona teutana. Bon iai arau te tei aee simva ma  
ti aki atai, ao e a anangaki arana ae Taininganikauongo  
i hikin reken te matau aee kakanato iuina.

Ti aka tamana ba o ukaba, ao simui  
e anganaki arana ba Ileraea, ke tibuna aee  
Aberam aee e anganaki naba te ara ae Aberam. Tao  
a bon ongo, ma te taeka aee kangai. Ao E kabatia  
neboakina, ao E angna te Ara ae kakanato siki....

Ao teuana siki, a taku ba e a nako te ara ae  
Taininganikauongo maurou te tia karao matau; ba kiwina  
ngke e a nako te matau aee kakanato i huakon ana  
matau, aee Ten Tuangra. Ao aee ti noia man te  
Barbara. Otea X: 5. "ba kiwina ngke e a nako te mimitong"

Te taku ba tao a bon atai taeka tabua kain  
ngkoa, n wanawana iouin tamnein te Atua, ma tao  
e aki ota rari iouina ba akea te tia koroi taeka, ba  
a tabanga te bai ae te boki; ma tao ae ngai ae a  
katautaua nako n aia karaki ae aki akaka nako;  
ke tao te ara te ra ae a siki aia karaki aikai aia  
kaini kawai? Ti tuai n atai rari, tao boni  
karakin kawai ma ti taku ba tao a bon aki kuaa, ba  
ti a tita ongo karaki aike kuaa man te Barbara aee ana  
laeka te Atua ni kuaa.)

(18)

Routan karawa iron Riki. O.

Rongorongon karawa ngke e a tabekaki

E taku aia rongorongon kain ngkwangkwa, ba e sabuna aonaba karawa ngkwa, ao akea aomata tali tabeman; ma a aki maeka n tabo auken aorawi, ba maeka inanonu maewa, ba kiaina ngke e sabunaki aonaba ni karawa, ao e so aonaba ba e tuai ni kaoti tai.

Te botaki ni kabowi i bukin karawa. Dai aomata aika moan aomata, ao a botaki ba a na iangva routan karawa. Hikai ara:-

Te moan aomata: - Naabawe, Ngkwangkwa,  
Torontaba ao Riki.

Akanne araia aomata aika moan aomata. Ngke a tai ni kabowi, ao a teirake ba a nang routa karawa ma i aon te aba, ao a botaki ao e ibeaki karawa teutana ba nen atun teuare Riki, ba e na tei mai nuka Riki ba e ababaki riki nakoia raona akekei. Ao i main teirakeia ngke a nang tabeka karawa, ao iai te aomata temana i aoni karawa are boni ngaia are e kabangabanga karawa ba nen atun Riki, a bon aki ata teuare, ba kanga aia kaniman. E taku te rongorongon ba teuana ironia ikawai ba tao bon Naareau. Ao e kanakwa te keketi mai taubukini karawa, ba e na karekaraia m'ane akekei ba e aonga n atai aia tabo ngkana a tei n routa karawa, ma ngaia are e kan atai araia n tatabemania nako. Ao e nako te keketi ni kakau ongo araia uakekei, ao a bane n eke araia iron te keketi, ao e a manga oki n tuanga teuare, ao e kangai; Naabawe ane tei mai meang, ao Ngkwangkwa ane tei mai maiaki, ao Torontaba ma Riki; akana a



botaki mai nuka. Ao e routaki karawa, ao  
Riiki e karina atuna ni bangabangan karawa,  
ao e katoka hei kika i aon angana ba kanana  
ngkana e baki, ao a kakoaakoa ao e takaea  
teuare toka i taubukini karawa ao e kangai;  
haabawe, routa siki meang, ao boni kabanea  
ababakim, ao ngke ngkvangkoa, routa siki  
maidaki, ao boni kabanea ababakim; ao ngkani  
auka Torontata ma Riiki, routa nukani <sup>haabawe</sup> ~~auka~~  
kabane ababakimi. Ao rimuin siki atae  
wacia haabawe ao ngkvangkoa, ao e kaungai  
teuare tei i taubukini karawa. Ngke e a  
tia ni mwenwe karawa, ao a bane n tae wacia  
uke haabawe ma ngkvangkoa, ao Riiki bon te  
aomatā ae bati n ababaki, ao ae boni <sup>ngai</sup> ~~te aomatā~~  
~~ae bati~~ e a routa karawa, ao e aki baki ba e katoka  
hei kika i aon angana ni kakana, ao e kangai;  
E ua ra ngkai? ao ngai a manga kangai;  
Tabekia siki, ao e a manga tabekia Riiki; ao  
rimui ngke e a tia karawa n kateaki, ao e  
rimtā karawa bain Riiki, ao e baka sabatana  
ni maototo, ao boni ngai ae te sabono ae i  
tāri; ao baina boni ngai ane i nukani karawa  
ae e aranaki ba "haiahu". (Tao e a bon tia n  
ōtā aon aia rangō kain kiribati i roun, ae a  
taku ba haiahu te bai ae bangaki i nukani  
karawa, ae kanga e māhuhu ni mainaina  
~~haabawe~~, ~~ae~~ kanga te itoi ae bobotaki n ananau  
i nukani karawa; e aranaki ba haiahu, ba  
bain teuare Riiki). E a toki taekana.

(9)

Hei Katāma ao Hei Kimōa. B. P

Rongorongoia mānauka aine

Hei Katāma ao Hei Kimōa: - Te tāekea ni kabotau iroia kain kiihāti i hūkin tē nānō-maraki ni kandaia ae tē kabubu.

Kio rongorongoia n aia moa n tūi, a buokani bai Hei Katāma ao Hei Kimōa, ao a iraraoa mani itāeītāri, n tē ao ae a lon akōia i hōni iroia, ao ti tēuana aron kandaia <sup>ma</sup> neke aron ~~te~~ mwenqāia ni maeka. He tē tūi tēuana a tūia kandaia neke e a tāwa tē tōi, ao e seke aia kabubu tēuana ae tē kateitēi n tē iroia; ao e (tā) tāetāe Hei Kimōa nakon Hei Katāma ni kangai; katāma O! ao e kangai neiee katāma, Hei Kimōa tēa am tāekea? ao e kangai Hei Kimōa; Ti na aki kakana ara kabubu ba karara nekeana tāo a hōi kai nanora imiwi, ao e kangai Hei Katāma, E tūi ma kawakina ara kabubu neke Hei Kimōa; ao e tāmarake Hei Kimōa ni katōka tē kabubu, ao e a manga auo n tuanga Hei Katāma ba e a tūi ni katōka tē kabubu n tē hūia; ao e kangai Hei Katāma, Hekeana tāo ko a tūi ni kawakina ara kabubu, ao ti a nako ni kareke karara, ba tāo ti akawa ke ti kakae karara aika ti tāku ba a na seke iroia; e tāku Hei Kimōa, Ti na nako; ao a uāia ni mananga ba a nang nako ni kareke kandaia; ao e tāetāe Hei Kimōa nakon Hei Katāma ni kangai, Hei Katāma, ba tē ra neke, ao ngāia tāo Hei Kimōa moa ba e a kani hūng tē rang arii, ba ane e a wene naba i ~~mo~~ muii, ao e a kani matē be e maraki; ao e tāku Hei Katāma; Heiko, ba antāi? ao e kangai

Hei Kimoa: Bon natii te aine, ma ngaia aae e kangai Hei Katama, E rawiri ngkana ko oki ba e kananoanga natini, ma nako moa kahungrepa ao ngaia e kangai; Eng, ba ngkana e a tae nangina ao o a manga rimwi. Ao e oki Hei Kimoa, ao e keweia Hei Katama ba aongkoa iai natina te aine ae e a kani bung, ma e siki ni kan oki, ba e kani kana te kahuhu aae a tii ni kawakinona ni tuian bataia: ma ngaia aae e tamaraaki ao e kama moa tabon te kahuhu aae, ao ngke e a ngae ao e kawataata u suo, ao e a manga rimwi Hei Katama, ao a kaitito i nanon te kawai, ao e taku Hei Katama nakon Hei Kimoa, E a tii rawi<sup>a</sup> nltin aae ko karakinina ngkai koo soko? E taku Hei Kimoa, E a tae nangina ba e a soko natina ma ngaia ae o a kitanna. E taku Hei Katama, Tera natina te mane ke te aine? ao e kangai neiise Kimoa: Te aine; ao e a manga kangai Hei Katama, Ao antai arana? ao e kangai Hei Kimoa; A na antai arana, ao bon te aae ae huakaka ma kanga o a mamā ni, kaotia nakon ao e kangai Hei Katama; Ko na mamā iai ma aae bon te aae, bon tuangai arana ba aae ti na bon ata aean te tei; ao e kangai Hei Kimoa, Kio arana, "Eabanetabona". E keweia Hei Katama ba kioina ngke e a tii ni kana tabon te kahuhu; ma ngaia aae aongkoa aean te tei. Eabotabona ke Eabanetabona; ba aean te kahuhu ngke e kana tabona. Ao ngke e a manga ingabong, ao a manga mananga ba a ~~ma~~ manga nako ni kakae kandaia a uiaia ni mananga, ao e a manga kuba Hei Kimoa, ao e kangai; Katama ngaia o kusi ni manga mananga; e taku Hei Katama, Ao te ea?

ao e kangai: E a kani manga tung naba te  
rang aei ma ngaiia ae o taku nako im ba h  
na oki moa ba h na kabunga, ma o a manga  
simwin ngkana e tae nangina ni tung. E taku  
Hei Katama; Hako karakina ba e kanarwanga,  
ao e oki sikaki hei kimoa, ao e a manga nako  
n rereake naba te kahuhu ni kanna mai  
nukana, ao ngke e a tia ni kana nukam te  
kahuhu ao e a manga suo ni kawasetata, ao e  
nako n simwin Hei Katama, ao a manga kaitiko  
naba i nanon te kawai, ba e a oki Hei Katama  
nakon Hei Kimoa ni kangai; E a tung natini  
are ko nako ina? ao e kangai: Eng, e a bon  
tia ni tung, ma ngaiia ae o a tiba kaea murim.  
E taku Hei Katama. Ho antai arana? ao e a  
manga kangai Hei Kimoa; Bon te ara naba ae  
huakaka, ma tao o a bon aki tuangko arana  
ba e a boni huakaka. E a manga taku Hei  
Katama; E rariori ba are bon aron te ara ma  
tai mama iai ba bon tuangai; ao e kangai,  
Hio arana, "E abrukana", ba kiwina ngke e  
a bane te kahuhu mai tabona ni karokoa nukana.  
A manga nako naba ngke e a ungabong, ao e a  
manga karawa naba an kewe Hei Kimoa, n  
aron naba ana taeka ake mai eta, ao e kangai  
aron te tei are e a manga taku: "E a bane", ba  
kiwina e a tia ni kabanea te kahuhu ni kanna  
ma ngaiia are e kangai aron te tei are e taku;  
"E a bane". Eng e a tia ni kana kanvan te  
kahuhu ae ti te iria ae tiku n akea kanwana.

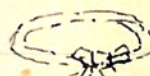
H te tung teuana, ao e a tangisa te  
kahuhu Hei Katama ni kani kanna ba ai murim  
te ika, ao e kangai nakon Hei Kimoa; Hei Kimoa, e

ua aa? ngkana tao ti ma moi teutana n ara  
kahubu n ti te bong aei, ao simwi ti na manya  
aki okia; E laku hei kimoa. ko a basu  
kahubu naba? Ho e kangai hei katama; nako  
anaia ba ti na moi n ti te bong aei, ao ti e  
manga kawakima n aki okia; ao e maku  
hei kimoa n ana te kahubu, naba kiona ngke e  
a tia ni kabanea te kahubu ni kanna, ao e  
kewe n tuanga hei katama ba angkwa e awaki  
ma e aki kona te tamarake n ana te kahubu  
ao e tamarake hei katama; ao hei kimoa e a  
hii nako mai main hei katama ba e maku,  
ao hei katama e nora te kahubu ngke akea  
kanoana, ao e kawaetata n suo ba e na  
kamatea hei kimoa; ao e a kaman hii  
nako hei kimoa ni karaba, ao e kakaea  
hei katama, ao e riki te kairiribai i marenaia  
ni karokwa naba ngkai; e a mauna aia itangitangiri  
ma aia isarao, i hikin hei kimoa ngke e kewe kewe  
nako hei katama. Ho ngkai, e a riki hei  
katama ba te tia buakaka hei kimoa, ao hei  
kimoa bon te tia mumun n te bong ae koraki,  
E sibaia hei katama, ao a sibaia riki aomata.  
E a toki taekana.

Teekoa ma tani makui aika bongana. Φ.  
Karakinan Teekoa.

Te aomata temana ae arana "Teekoa".  
 E maeka i tabon te aba mai mauaki, ao bon iai ae maeka mai tabona nako iang, ba "Koronama", ao aia maeka tani makui, a bon maeka mai nuka, i mareniaia Teekoa o Koronama. Atikai araiia tani makui ake a maeka mai nuka; Hakabenga, ao Hakoro, ao Habasene, ao Natana, ao Habutika, ao Hakainebwen, ao Hakainiri.

Aio te rongorongo mauoia uakanne. E mari tabon te aba aiei aie mai meang, ao tabona aie mai mauaki, e bon rongoro n te amaraake ba akea aia. Ao n te bong teuana, e mananga ngkai Teekoa ba e na kaseke kanana i aban Koronama i meang, ao e noia Hakabenga ao e tei i maina, ao e kangai nako ina: Ko na teitei nakea ngkai Teekoa? ao e kangai; n na nako iang kangai ba n ukei kanau i aban Koronama; ao e a manga kangai Hakabenga, Ao o iriko ke o iku? ao e tako Teekoa, Teai bongam ni iai? ao e kangai Hakabenga; Dai bongam, ba au makui te bukiko n tamatama, o kona in kamatai waen i oin te ni, ba a na aki kai kua n te tamatama; ao e kukuei Teekoa ao e kairia ba bukana n te tamatama; ao e kukuei Teekoa ao e kairia ba bukana n te tamatama, In aron te katanau ane o kaotai n te banna ane; a kairin waia aomata i nanon te kabenga ngkana a tamaraake te ni, ba kawa ni kai kua waia mani kai saue nako, ngkana a kubakuber eake i oin te ni. Ko na n mori waen te aomata ake-uauea i oin te ni, ba iai te kabenga ane e kairin i nanona. Bon arora kai Kiribati aika kanga a

babanga Tamatama, te karavi aia kabenga. E  
karavaki te kabenga ni wakān te kamā ae  
kaimarauki, ke tāo te tābo ni maea, ao a  
kabaeaki tābona, ao e arauaki ba te "kabenga"  
-  Ti ngāia aei arona.)

E a tūi n noraki Nakabenga irom Teekoa  
ba e bati ni bongana i bukin te tamatama ao e  
aki katikua ba kauria.

E a manga tei i maina Nakoro, ao e a  
manga tāetāe naba n aron ama tāeka teuaae  
Nakabenga, ao e kaeka naba Teekoa ni kangai;  
Tera bongam? ao e kangai Nakoro; bongau te  
korokorom, ngkana e deke kanam te ben ao ko  
katēai i aontāno, ao ko a koroma naba irom;  
ma ngāia aei e a manga kauria ba e bongana ni  
koroman te ben. Ao aron naba Nabaene e  
kauria naba ba e bongana ba te tūi n nenea te  
ben ke te tōu, ao bai nikabane. E iri naba  
Natānai ba e bongana ni korokoroi bai nako. E  
iri naba Habutika ba e bongana i bukin te  
oka-tou. E iri naba Nakainibwena, ba e bongana  
te kainibwena aei i bukin te roubabai; ba aia  
bairi kaini rima te kainibwena, ni karakoa aia  
sua man routa naba te babai iai. [E a tūi  
kakiaki ngkai te kainibwena, ba a roko Imatangi,  
ao e a bati n ravieri te Spate ni karawan te sua,  
ba e kakang mani matōatōa.] E iri naba  
Nakainiri ba e bongana ba e eeke te ai mouai  
ae e a kona ni kamai amaraake mani karavi  
bai nako. Anne aron rongoa tani makusi  
ake a maeka i muka, ngke a kauriake irom  
Teekoa, ba iai bongāia ni buka Teekoa ni  
bai aika manena iai. Ao ngke a roko i aban

Koronama, ao a kawaetataia ni kareke kancua, ba a iraea aban Koronama; ngkana a wastata n reke kancua, ao a tiri n oki, ba maka Koronama i huki ana bai ake a irae ba kancua. Ao n te bongina e nora abana teuare Koronama, ba a uauake nako baike arokana, babai ma uan ni ao ton naba: ao ngke e nora muia, ao e kangai; Ai antai ae roko i abau ma ni irae, tao ton iai aomata i maiaki i kai! ao e a manga iraeaki naba n te tana ma e aki oia naba ni kauuan rokoia, ma ngai are a a reke nanona ba e na kamanea; ao e karaba i huakon te munge n te ton teuana, ao a manga roko Teekoa ma ana koraki ba a na manga iraea naba aban Koronama ao a aki ata Koronama ngke e karaba i an te munge ni kamanea. Ma ngai are e kakioia, ao a ton aeke temangia i huakoa, ao e kamatea, ao temangia a ton aki mate ba wastata n taetae ba iai bongia, ma ngai are a kamauaki n aron bongia

Te kona ni kabotoa teutana n aron aei:-

(I) Teekoa tao kanga rokon Uean te Atua i aron tabo tabua aika ro, aika tiriti i huki aia aki atua. ngke e roko i abana n uoti bai aika bongana i huki; ao ngai a tiringa ana aomata te Atua temangia ni kamatea, ba a taku ba tan irae nan oia aomata nakon taromaurian te Atua, ao a maku ni kamatea temangia mai huakoa ana aomata te Atua, ba kioina ngke e a wastata n noraki makan te Atua mai uia ana burabeti te mangina:- Tangan Teekoa baike tani maku ake raona ake a bongana. Ao tangan Uean te Atua, ton ana tia maku aika bongana:- Minita, Tan Reiei, Tani huobuki, Rikan,



Kiritiān, Tan Ukeuke, kain tē Aro ni bane.  
Tao fou āra aika bongana i nanon Uean tē  
Atua, ba tūn anai nanōia aomata nakon  
Uean tē Atua.

(II) Teekoa kanga aron tē aomata ae tēirake  
ni kani karekea tēbai ae e na kabaiāia iai  
rabatāna: - Tao a kawari kūea n reireia iai, ao  
kanga ti tēuana nanōna ae e kani karekea man  
tē reirei; tao ti tē English ma tē numera, ao e hōni  
kaitāraiki ma hōki aika hali ao e tītēaiki i bukiri  
hōki okeki ba tē ra bongana ae a na bukka  
rabatāna iai!


E moa in kaitāra ina tē hōki Barbāra, ao e  
kangai tē hōki Barbāra; Dai bongana i bukiri ba  
D tuangko ba e na māim tāmnein.

E a manga kaitāra ma tē hōki Karaki, ao e  
kangai tē hōki Karaki; iai bongana i bukiri, ba  
D tuangko, Karakaki hoi irōm tē Atua, ao tē  
Tua, ao karakinaia ana aomata tē Atua ngkōa.

E a manga kaitāra ma tē hōki Traikureke,  
ao e taku tē Traikureke ba e bongana i bukiri tē  
aomata, ba e tuangnga aron aonaba ma marawa  
ao aron bairi karawa tabua aika a eke  
tāekaiā. Ho ti aki ti aikai, ao ai aron  
naba hōki ni kabane, ba a bane ni bongana  
nagon tē aomata.

E a hōki tāekana.

Rongorongo Tekekenu. R.

Tekekenu, hon te man ae kawakawa ae  
 aeeteke i mataniwin te bike i tanrake, e kenaki  
 i rovia ataei ba aia man n takakaro; ba e  
 mena i huakon te tano are kan ma lāsi, hon  
 te man ae aeeteke, ao kanga akea matana ma  
 atuna, kanga e kangai arona teutana =   
 ngkana e baka mai hain te. tēi i aon te bike, ao  
 e kaihiti i huakon te tano ni biri mako ni karaba;  
 ma ngkana e a seke irovia ataei ao a katikua i  
 aon tano ae matwatōa, ao e aki kona ni biribiri i  
 aon te tano, ba ti ngkana e rin i nanon te  
 tano, ao e rangi ni biri mako, n te tano ae maraua.

E taku te rongorongo irovia kain ngkwa ba  
 iai Tekekenu ae ababaki ae ana man kōnoro.  
 ba hon akea tekekenu ae ababaki ma ngkwa ni  
 karokwa ni bong akai, ao hon ti ana man  
 kōnoro ae tataekinaki n aon abakin te katama,  
 ba hon te karaki ni kawai. E huabeka tekekenu  
 nakoia mān ni kabane, ao e babanga ni marika  
 ao e babanga n ababaki, ba e a hon tau naba  
 abakina are e moa n soko iai irovin kōnoro.  
 Ho kōnoro hon te aomata ae aki ataki ana lābo,  
 ao e a hon ti taekinaki naba i tukin te kekenu.

ŋ te bong teuana, a botaki aomata aika  
 bati n te kawa teuana, ba te iōki n te karo-  
 maneaba: a bati amaraake aika botaki i nukun  
 te maneaba, ae ana amaraake iai ti mane, ba te  
 amaraake n takakaro ae bareaki taekana man te  
 kawa; ao e kangai taekan te amaraake arii.

A na kataki n waekini manane aika nanokorakora  
 n te amaraake, ba te kabo huabeka irovia manane.  
 E na mena botakin te amaraake mai nukā, ao te

koraki ni mane, a na haiseaki ni katōbibia tē  
amarake, ao a na anganaki kanana mva ake  
a na kati-tē to-aki maitia, ba are e kona kanana  
ni kanna, ao e na anganaki tē amarake are  
i nukun tē maneaba ba e na uotia nakon  
muvengana ba kanana. E kabaneaki tē  
mane mai nanon tē kawa, ba a na sin nakon  
tē amarake are i nanon tē maneaba, ba tao  
antāi ae e nang tuabeka ae e nangreke  
iroina tē amarake ni kabane, a hon atā tē  
rongorongoro sei kain tē kawa nikabaneia, ao  
a kamani kabakia mane i man tē kabo  
tuabeka, aki amarake man tē tairiki ni  
karakoa tē ingabong are ai bongin tē amarake,  
ao ngke a totaki tē koraki ni mane, ao e roko naba  
Konono i huakoa raona ni mane, ao e karaba ana  
man are tekekemu i nanon kabaneana. Ho ngke e a  
anganaki Konono kanana ae tati, ao ngkia e kamara  
kanana manon kabaneana ba e na kanna tekekemu,  
ao hon akea tē nikia tūtana ni kaman Konono,  
ma e aki marika ao e aki baki, ao e aki ikawai  
naba tekekemu, ao tē koraki ni mane a ngae ni  
kabuabekaiā ma aki kona, ba a rang ni tati  
amarake ake a kawkoraki i bukia tani  
kabobuabeka. E a seke ioun Konono tē amarake  
ae tati n tē tūi arei, ba kiōina ngke e a tūi  
ni tane kanana ake a kawkoraki ba a na noraki  
aomata ake tuabeka, ma hon tē ngkia are a  
tane kanana ba e kang tekekemu, are raona n tē  
bong ae koraki, ao ngke tūo tē aki tē kekemu ae  
kang kanana, ao e hon aki kona naba ni kabane  
kanana, n aroia aomata ake a aki kona kanana  
ni kabane, ba kiōina ngke a aki kona n seke

tān kanga kamaia, ba bon ti ngaia. Anne aron  
taekam tekekenu, ao ti aki ti anne mia a boni  
bati riki taekam tekekenu ni bai tabera, n  
arona naba n amaraake ae aki kona mi ngaie, ao  
e aki kona ni marika; Ao tekekenu aei bon  
akea ae e a tia n noia iroia somata, ba e  
memena i an tano n tai nako; ao ai bon  
taekana naba ae e ataki, ba aia tekekenu n  
te tabo ae kai bane te amaraake iai.

Aia katautau kain Kiribati ni bong  
aikai. A aki toki n taekina tekekenu n aron aei:  
Sai somata tabeman aika bati aia amaraake n  
tai tabetai; ao a manga noaki n tai tabetai  
ba bon akea; ao e kanga te taeka nakoia,  
E a nga naba aia amaraake ake a bati!  
Tao e kanga tekekenu? Kanga te taeka ni  
kamama, ao ti aki ti nakon te amaraake, ma e  
taekinaki naba tekekenu nakon ana bai te somata  
ae kanga e aki bati ni karauau, ba kai bane  
ana bai; - Tao e kai bane ana mane, ke  
kanana, ke bai tabera, ao e atongaki te somata  
ane kai bane ana bai ane, ba e kanga ana bai  
ma kanana tekekenu, ba kanga e kamamaaki.  
(E a toki.)

3. Rongorongo Te Ruabong.

Te Ruabong, bon te aomata ae aki memena i huakoria aomata ba e kakang, ao e maka i huakonikai; ao iai bangana i an lano kanga te man ae banga. E tekateka i rarikin bangana n tai nako n tatangia rikon te aomata ba e na kamanea ba kanana, ao iai ana ai ae kakamaka ni boonef nako, e maka i rarikin ana kinono are bangana.

Oai te tei temana ae kanakoaki irovia ana karo, ba e na ana te ai irovia natu teuana ni karokoa natu tebuina, ao a tuanga natia ba ngkana tao e roko irom haatu-tebuina ma e ake reke te ai, ao e na oki. Ho e nako te tei arei n ana te ai; ao e roko irom haatu-teuana ao e kangai; haatu-teuana iai am ai? ao e kangai, Akea, ma nakon haatu-uoua, ao e a manga kangai; haatu-uoua iai am ai? Ho <sup>e</sup> kangai, Akea ma nakon haatu-tenua. Hi bon aona naba ni kabanea aia koraki aika tenaun, ao akea naba te ai irovia. Ho a bane aika tenaun, ao e nang oki ba e aki reke te ai, ao e aki ata naba Te Ruabong te tei arei. Ho e kangai haatu-tebuina nakon te tei arei; Akea au ai ma nakon Te Ruabong, ba aia ana ai aue e kamaka; ao ngke e ongo te tei are ba iai siki te aomata ae arana te Ruabong, ao e aki okiria ana karo ba e wakina kawaina nakon Te Ruabong, ao e nora ana ai te Ruabong ba e kamaka i rarikin bangana, ao e nako ma ao e kangai, Ruabong iai am ai? E kukusei Te Ruabong, ao e kangai; Aei, nako mai ba kona anaia, ao ngke e roko irarikina te tei arei, ao e taua ni kabaka inanon

ana kinono, Te Ruahong. ao e karaba, ao a ngai  
ni kantaningaia ana karo ma e aki roko, ba ea  
tia ni taka i nanon ana kinono Te Ruahong.  
A mananga ngkai ana karo te tei, ao a kakaea  
ironu haatu. tuana ni karokoa ironu haatu-  
teburia, ao e kangai haatu-teburia. Aee ironu  
Te Ruahong, ao a nakon ana tabo are e mena  
iai, ma akea Te Ruahong i maia, ao e tuai  
ni kanaki natia, ba tao e kamarika riki Te  
Ruahong ao a noa te tangabanga i rarikin  
ana ai Te Ruahong ao a noa natia ba e tuai  
ni kanaki, ao a kawaitata mi kaewa te bai  
ae e na tana tabona, ba e na katikia sake,  
ao e roko i eta natia ao a kauria nako ao e  
a maiu mai ironu Te Ruahong.

Ea toki taekana.

Katōkin moan Rongorongo ni kawai ake  
a koreaki n tē beba aie, i bukin Miss Sumner.

- 1 Taekān ʻŌaiahuaki A.
- 2 " Houhwehwe tē Kuka. B.
- 3 " Te Uea aae Keewe. C.
- 4 " ʻHei mānganuhuka aae tī tūi forau. D.
- 5 " Te Tatabui ʻrouia aine aika uoman. E.
- 6 " Te Kuaroun are tē Pa. F.
- 7 " ʻHareau ma Tabuariki aika aua. G.
- 8 " Kaureakin matan ʻHei ʻHibarara H.
- 9 " Bukewe are tē karimwi. I.
- 10 " ʻHei Ue ma natina tē sabono. J.
- 11 " Te Bwehwe are kiba rio mai mānuku K.
- 12 " Teny kenia ngke e tiku i mwin tē nako. L.
- 13 " ʻAtāciname ake a tōka i aon ʻHakaai. M.
- 14 " Taninganikauongo, ao Ten Tuangga. N.
- 15 " Roulani karawa ʻroun Riiki. O.
- 16 " ʻHei Katama, ʻHei Kimoa P.
- 17 " Teekva ma tani makuri aika bongana. Q.
- 18 " Tekekenu are huabeka n amaaake. R.
- 19 " Te Ruatong. S.